

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • JÚL • ČERVENEC • LIPIEC 1992 (ČÍSLO 410) CENA 2000 ZŁ

Rešpektovať národnostné práva!

V dňoch 15.—17. mája tr. sa vo Varšave konalo tretie celopoľské stretnutie predstaviteľov národnostných organizácií v Poľsku. Organizoval ho Helsinský výbor v Poľsku, Helsinská nadácia ľudských práv spolu s americkou nadáciou Partneri v prospech demokratických zmien. Stretnutia sa zúčastnili zástupcovia 13 organizácií a spoločnosti národnostných menšíň pôsobiacich v Poľskej republike, t.zn. arménskej, bieloruskej, litovskej, nemeckej, rómskej (cigánskej), rusinskej, ukrajinskej, židovskej a slovenskej i českej. Na ňu Spoločnosť zastupovali tajomník UV KSSCaS Eudomír Molitoris a člen predsedníctva UV a šéfredaktor Života Ján Spernoga.

Stretnutie, ktoré otvoril predseda Helsinského výboru v Poľsku prof. Marek Nowicki, nadávalo na konferenciu predstaviteľov národnostných menšíň z decembra min. roka a bolo venované o.i. prípravé súbornej správy na tému rešpektovania orgánmi PR práv národnostných menšíň. V súvislosti s tým účastníci stretnutia prerokovali všetky najdôležitejšie otázky, ktoré majú byť zahrnuté v uvedenej správe, poukázali na konkrétnych príkladoch na rôzne nebezpečenstvá ohrozujúce menšiny a prejavy diskriminácie a súčasne sa zamýšľali nad spôsobmi, ktoré by zaisťovali dodržiavanie menšínových práv.

Počas dvojdňovej diskusie predstaviteľia jednotlivých národnostných menšíň jednotne konštatovali, že sa často stretávajú s prejavmi netolerancie, diskriminácie, ba priam ohrozenia práv a slobod jednotlivcov a ďalších skupín. Vyskytli sa napr. viaceré prípady hrozieb a dokonca fyzického násilia voči príslušníkom nemeckej menšiny (na opolskom Sliezsku) a Rómom. Casté sú útoky voči menšinám v tlači a iných masmediách, v súvislosti s tím dochádza k rôznym konfliktom a sporom. Ničia sa národné kultúrne a historické pamiatky menšíň a pod.

Poľsko sice podpísalo viaceré medzinárodné konvenčie, vrátane kodaňskej, v ktorých sa zaviazalo rešpektovať práva národnostných menšíň, no jednako ďalej časte sú prípady ich nedodržiavania bud zanedbávania, čo je, — ako zdôrazňovali účastníci stretnutia, — skutočne paradoxné, keďže sa to deje v štáte, ktorý buduje demokraciu. V štáte, ktorý bol vlnami prijatý do Rady Európy pod podmienkou, že bude dôsled-

ne rešpektovať menšinové práva. Ved' ako možno chápať prípad nezaregistrovania národnostnej spoločnosti na Sliezsku len preto, že nechce mať v názve slovo menšina alebo všeobecne nereagovanie štátnych orgánov, pol cie buť prokuratúry na súčasnosti menšíň v prípade zjavného narušovania ich práv? Aj nezavádzanie slovenských bohoslužieb v obciach, kde si to farníci žiadajú buť oneskorovanie alebo sťažovanie realizácie týchto požiadaviek našich krajanov, je príkladom narušovania národnostných práv.

Účastníci stretnutia kladne zhodnotili nové nariadenie ministra národnej edukácie vo veci výučby materinských jazykov, ale zároveň poukázali, že v tejto oblasti je ďalej veľmi veľa nedostatkov. Predovšetkým národnostné školstvo, — čo sa týka všetkých menšíň, — pocíuje veľký nedostatok učiteľských kádrov. Pritom štát aspoň zatiaľ nemá koncepciu, ako tento nedostatok vyrieši. Tak isto nevedno, ako sa bude riešiť súrny problém aktualizácie učebníček pre vyučovanie materinských jazykov jednotlivých menšíň. V tomto kontexte zároveň navrhli zaviesť do učebníčkov dejepisu v Poľsku aspoň minimum objektívnych informácií o národnostných menšíňach, keďže poľská spoločnosť ich nepozná buť má o nich falošné predstavy, nezriedka umocnené mylnými, neobjektívnymi, ba i útočnými príspievkami v novinách a iných masmediách.

To všetko má byť zahrnuté v spomínamej správe Helsinského výboru o aktuálnej situácii národnostných menšíň a rešpektovaní ich práv. Základom pre jej vypracovanie majú byť poznatky z diskusie a písomné správy pripravené jednotlivými menšinovými organizáciami. Má zahŕňať i postulat zlepšenia ekonomickej starostlivosti štátu o menšiny zabezpečením dotácií na kultúrne a vydavateľské účely, ktoré sú v súčasnosti značne obmedzené.

Ako chrániť menšiny, ako predchádzať všetkým ohrozeniam, s akými sa stretávali nielen v minulosti, ale aj dnes, v demokratickom štáte — zamýšľali sa účastníci stretnutia. Jedným z dôležitých prostriedkov v tomto smere je nepochybne vzdelávanie spoločnosti, ináč povedané zlepšenie jej informatívnosti o menšíňach o.i. prostredníctvom rozhlasu, televízie a tlače. Samozrejme, popularizáciu menšíň treba robiť objektívne a umne, aby účinne odstránila mnohé predsydky a nedôveru k nim.

Najdôležitejším spôsobom ochrany menšíň, — čo zvlášť zdôrazňovali účastníci stretnutia, — je predovšetkým právne zaistenie ich práv. Po sko totiž ešte nemá vypracovanú priehľadnú národnostnú politiku, súhlasnú so svetovým standardom. Jej základom mal by byť zápis v Ústave PR a priehľadný, jednoznačný ústavny zákon, ktorý by definitívne riešil postavenie menšíň v štáte a zabezpečoval im všetky práva. Je to v súčasnosti jedna z najsúrnejších a najzavážnejších otázok, nad ktorou už pracuje i Sejmový výbor pre národnostné menšiny. Na návrh účastníkov stretnutia, ktorí podrobne prediskutovali, čo tento zákon má obsahovať, bude ho podporovať i Helsinský výbor v Poľsku.

Jednou z foriem ochrany menšíň sú tiež dvojstranné medzištátné zmluvy, v ktorých materský štát v osobitných článkoch sa snaží zaistíť pre svojich rodákov základné práva a podmienky pre ich rozvoj. Prvú takúto zmluvu podpísalo Poľsko s Nemeckom a môže slúžiť za vzor pre zmluvy s inými štátmi. Pasáže venované našim menšinám obsahujú i Poľsko-Cesko-Slovenská zmluva o spolupráci a dobrej susedstve, ktorá zatiaľ nie je ešte ratifikovaná. V tomto prípade v fažkej situácii sú Rómovia, ktorí nemôžu chrániť žiadna dvojstranná zmluva.

Otázky národnostných menšíň vyvolávajú, žiaľ, rôzne konflikty a spory. Tejto problematickej bol venovaný tretí deň stretnutia, v ktorom jeho hosť, dr. Raymond Shonholtz, predseda americkej nadácie Partneri v prospech demokratických zmien (Partners for Democratic Change) predstavil zásady činnosti t.zv. zmierovacích komisií slúžiacich predchádzaniu konfliktom a riešeniu sporov na národnostnom a náboľenskom základe. Tačko komisie už pôsobia v Prahe a Bratislavе, Varšave, Sofii a Budapešti. Predstaviteľia menšíň sa dôkladne oboznámili so zásadami činnosti a úlohami zmierovacích komisií a určili niekoľko miest, kde by takéto komisie nadácia pomohla založiť.

Na záver rokovania účastníci stretnutia schválili vyhlásenie, v ktorom uznávajú zásadu reciprocity, ale sú rozhodne proti jej reštriktívnemu uplatňovaniu v riešení problémov národnostných menšíň. Hovorí sa v ňom o.i.: „Je to nebezpečná tendencia. Podmieňuje totiž situáciu menšíň od konania druhého štátu vo vzťahu k vlastným občanom (menšíne) a ľahko sa môže zmeniť na obojstranné pretekty v obmedzovaní ich práv... Ústavne má byť riešená i otázka aspoň minimálneho záväzku štátu v oblasti podporovania kultúr národnostných menšíň a etnických skupín a zaručenia politických práv. Všeobecne správna zásada výpracovania volebného poriadku prospievajúceho vzniku silného parlamentu nemôže dočasne uzať cestu národnostným menšinám.“

JÁN SPERNOGA

Vol'by v Česko- Slovensku

Volebným zemetrasením nazval poľský denník *Rzeczpospolita* výsledky druhých slobodných parlamentných volieb v Česko-Slovensku, ktoré sa konali 5.—6. júna tr. a zúčastnilo sa ich vyše 84% voličov.

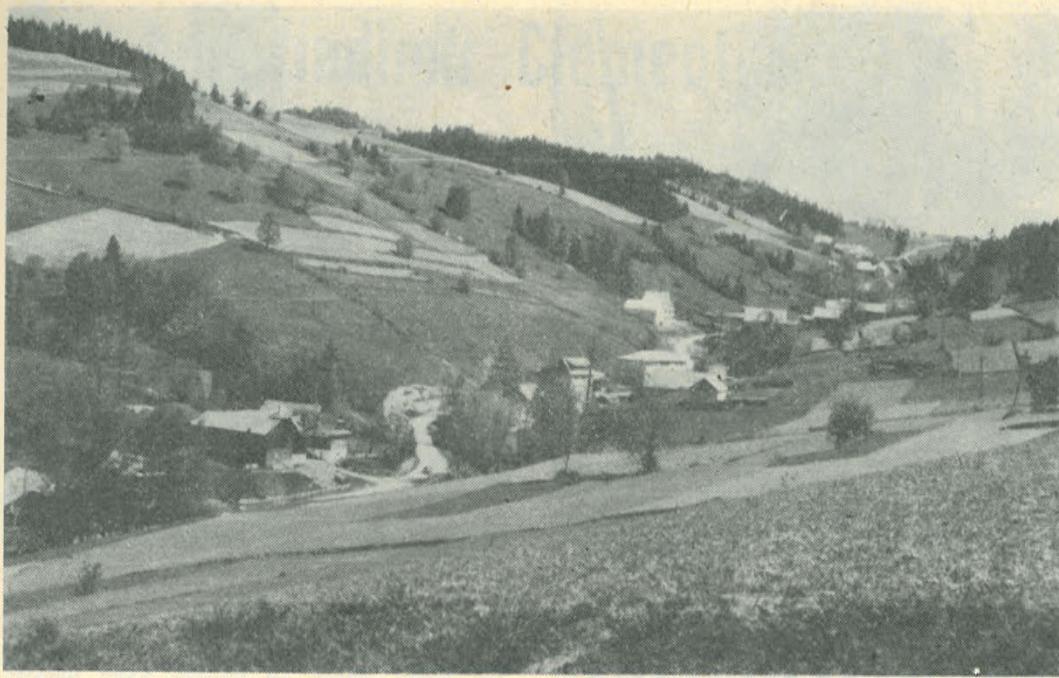
Na Slovensku voľby presvedčivo vyhralo Hnutie za Demokratické Slovensko býv. premiéra Vladimíra Mečiara, ktoré získalo priem. 37% hlasov a v Slovenskej národnej rade bude mať 74 poslancov, v Snemovni ľudu FZ — 24 a v Snemovni národov — 33. Na ďalších miestach sú: Strana demokratickej ľavice (pribl. 14% hlasov) — 29+10+13; Slovenská národná strana (pribl. 9% hlasov) — 15+6+9; Kresťanskodemokratické hnutie (pri bl. 8,5% hlasov) — 18+6+8; koalícia: Maďarské kresťanskodemokratické hnutie — Együttélés-Maďarská ľudová strana (pri bl. 7%) — 14+5+7.

V Čechách rozhodné významstvo dosiahla Občianska demokratická strana Václava Klausa v koalícii s Kresťanskodemokratickou stranou (pri bl. 33% hlasov), ktorá v Českej národnej rade bude mať 76 poslancov, v Snemovni ľudu FZ — 48 a v Snemovni národov FZ — 37. Ďalšie miesta obsadili: Ľavý blok (pri bl. 14% hlasov) — 35+19+15; Česko-slovenská sociálna demokracia (6,8%) — 16+10+6; koalícia Združenie pre republiku

— Republikánska strana Česko-Slovenska (6,3%) — 14+8+6.

Hneď po voľbách predstaviteľia významných strán Vladimír Mečiar a Václav Klaus začali rozhovory o otázkach budúceho štátoprávneho usporiadania republiky, a zložení i programu federálnej vlády a tvorbe orgánov Federálneho zhromaždenia. Rokovania boli zložité, kedže sa v nich zrazili dva úplne rozdielne názory, v ktorých HZDS speje k vyhláseniu zvrchovanosti Slovenska a vytvoreniu konfederácie s medzinárodnoprávnou subjektivitou oboch republík — Slovenskej a Českej, ktorý ODS za jedinú formu štátoprávneho usporiadania pokladá federáciu s jednou medzinárodnoprávnou subjektivitou. Napokon sa dohodli, že všetkými zákonnými prostriedkami budú iniciovať proces, ktorý do 30. septembra 1992 povedie k dohode medzi národnymi radami o vyriešení štátoprávneho usporiadania.

Zloženie novej slovenskej i federálnej vlády a z konodarných orgánov uviedieme v budúcom čísle Života.

Pohľad na Lapšanku

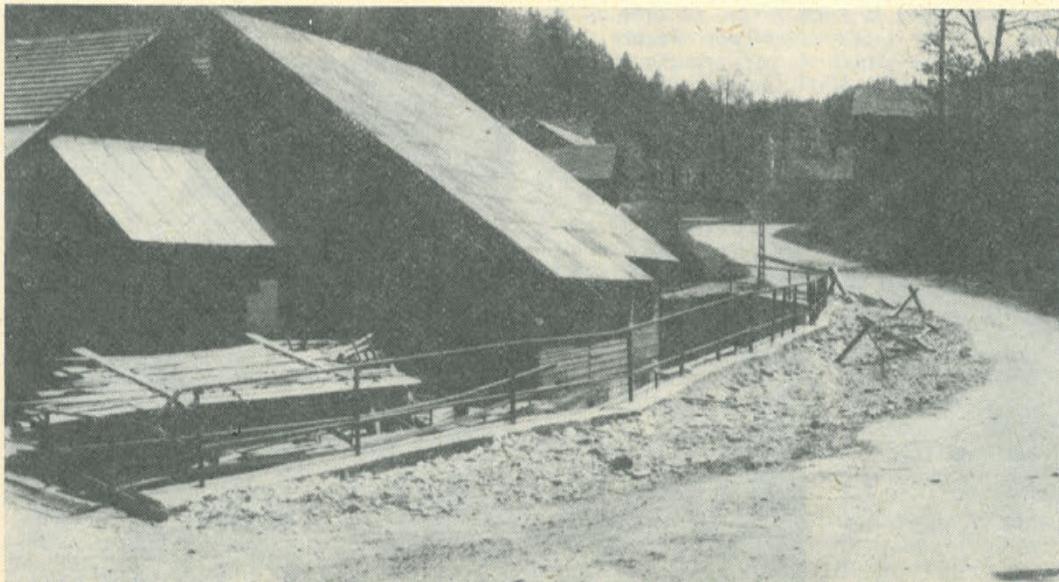
Smoliarska Lapšanka

O Lapšančanoch je známe, že keď chcú niečo dosiahnuť, musia vynaložiť viac úsilia než obyvatelia iných obcí. Aj preto, že Lapšanka je vari najmenšia dedinka na Spiši, ktorí má asi 250 obyvateľov. Lapšančania sú však známi svojou pracovitosťou a húzevnatosťou, spoliehajú sa predovšetkým na seba a mnoho verejnoprospešných práce urobili svojpomocne.

Každa návšteva v Lapšanke prináša nové poznatky. Nebolo tomu inak ani počas poslednej. Odhliadnúc od zložitej situácie v polnohospodárstve, na čo sa Lapšančania najviac stáčovali, je tu mnoho iných problémov, ktorí treba riešiť. Snažia sa s nimi, ako sme už spomenuli, vypríedať sami. Čo sa tam dnes robi? Lapšančania sa tentokrát rozhodli, že pri hasičskej remíze, odovzdanej do užívania v roku 1986, postavia prístavbu, ktorá by mala slúžiť pre kultúrne účely. Stavebné práce si urobili svojpomocne. Gminný úrad v Nižných Lapšoch, kam administratívne obec patrí, im poskytol prostriedky na

elektrickú inštaláciu. Objekt je potrebný, veď doteraz sa všetky obecné schôdzky budú kultúrne podujatia museli konáť v priestore miestnej základnej školy, na dôvodek len cez víkendové dni, kedy škola bola prázdna. A propos školy. Ako sme sa dozvedeli od miestneho richtára Františka Soltyša, prednedávnom všetci žiaci v Lapšanke dostali lístoček informujúci rodičov, že miestna škola má byť zrušená a deti budú musieť dochádzať do školy vo Vyšných Lapšoch. Zdá sa to nepravdopodobné, že škola jestvujúca už pol storočia musí zaniknúť. Miestni činitelia, ba všetci obyvatelia sú proti likvidácii školy, no zatiaľ nevedno, či nájdú riešenie, ako tomu zabrániť. Poznamenajme, že tunajšiu školu v uplynulom školskom roku navštievovalo približne 40 žiakov, ktorých vyučovali piati učitelia. Rodičia sa nazdávajú, že by stačili aj traja, pričom mohlo by sa vyučovať v t.zv. spojených triedach, ako tomu bolo donedávna. Samozrejme, nie je to také jednoduché. Dúfajme, že sa situácia nejak vykryštalizuje a lapšanskí žiaci sa v novom školskom roku opäť stretnú vo vlastnej škole.

Jedno z novopostavených spevnení proti zosuvu pôdy

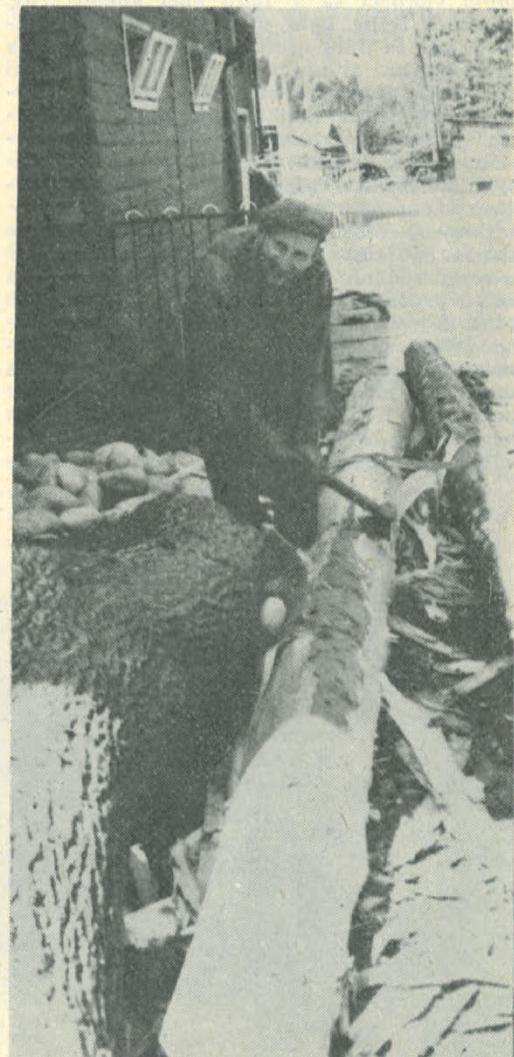
Vráime sa však k spomínamej prístavbe pre kultúrne účely. Čo nás tak trošku prekvapilo je najmä fakt, že v dolnej časti obce sa nachádza dvojposchodová nevyužitá stavba, hotová v hrubom stave, ktorá by sa znamenite hodila pre tento cieľ. Ba dalo by sa tam zriadíť prípadne nejaký minihotel. Ako sme sa dozvedeli, je majetkom svojpopomocného družstva, avšak nachádza sa na pozemku patriacom desiatim roľníkom. S jeho privatizáciou, ako nám povedal miestny richtár, bude iste veľký galimatias. Podľa mňa však treba túto vec čo najrýchlejšie vyriešiť a objekt racionálne využiť.

Prvoradým problémom Lapšančanov zostáva naďalej miestna cesta, ktorej výstavba sa ťahá už vyše desať rokov. Je to dnes jediná obec v nižnolapšanskej gmine, ktorá nemá asfaltovú cestu. Lapšanka je dlhá asi 3,5 km a zatiaľ má asfaltovaný krátky úsek v dĺžke 1.300 m. Bolo by už naťase dokončiť tú nešťastnú cestu. Akoby sa proti ním v etke sprisahalo. Napr. tento rok namiesto stavby cesty Lapšančania museli súrne vybetonovať ochrannú barieru pozdĺž potoka, keďže sa začala zosúvať pôda. Stalo to gminný úrad dodatočne 650 miliónov zlôt ch. A tých predsa nie je nikdy nadostač. Miestna samospráva má však nádej, že cesta bude zahrnutá do plánu výstavby vojvodských ciest, čo by vyriešilo nielen otázku finančných prostriedkov, ale zároveň umožnilo spojenie Lapšanky so susednými Repiskami a ďalej s Jurgovom a Bukowinou.

Lapšančanom sa teda naďalej smola lepi na päty, hoci správnejšie by bolo povedať, že blato. Napriek tomu sa nevzdávajú, sami robia čo môžu v presvedčení, že raz sa aj na nich usmeje šťastie.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Miestny poslanec gminnej samosprávy pri práci.

Pohľad na trhovisko

Bude to dobrý košík?

Na jarmoku v Jablonke

Ako vieme z dejín, počiatky jarmokov sa často spájajú so vznikom miest. Bola to výsada, ktorú mestom udeľoval panovník. O túto výsadu, zabezpečujúcu bohatstvo, niektoré mestá kedysi zvádzali dokonca kruté boje. Najrýchlejšie sa rozvíjali mestá majúce právo usporadúvať jarmoky, ktoré sa nachádzali pri obchodných cestách. Ako dokazujú niektoré historické pramene, jedna z nich — jantárová cesta — viedla i cez Oravu. A tak nie div, že napr. Trstená mala právo organizovať jarmoky.

Jablonka na Orave mestom sice nikdy nebola, no jednako mala už oddávna svoje trhy, pravdaže miestneho charakteru. Ako hovoria najstarší krajania, už na začiatku tohto storočia sa v tejto obci konali trhy. Miestom tržby bolo vtedy voľne priestranstvo, kde sa dnes nachádza budova lýcea. Za Slovenského štátu popri Jablonke oravskí obyvatelia navštevovali húfne trstenské jarmoky. Po vojne vznikom „ludovej demokracie“ jablonský trh skoro úplne zmizol. Neskor oživil, keď začali vznikať obecné družstvá Roľnícka svojpomoc a v obci sa rozšíril výkup jatočného dobytka.

Dnes jarmočným dňom v Jablonke je streda. V tento deň autobusy sú preplnené a cesty vedúce do tejto obce sú rušné. Hrnú sa tu predávajúci, ale aj kúpujúci. Mal som však dojem, že tých prvých bolo viac. Dnešný jablonský jarmok sa sice nevyrovňa novotarskému, ale napr. rozlohou je neveľa menší. Možno tu kúpiť skoro všetko, od ihly po kravu. Ceny sú rôzne. Často kupujúcich odstrašujú. No nikdo z tohto jarmoku nedidí bez nejakej pamiatky. Ako to už bý-

Zújem o kvety je veľký...

va, o cenu sa treba jednať. Napr. za mesačné teľa predávajúci pýtal v máji osemsto tisíc zl. Kúpujúci ponúkal väčšie sedemsto tisíc zl. Napokon sa dohodli na cene kdeosi v strede. Samozrejme, dobrý obchod končí oldomášom. Niektoro takáto jednačka trvá veľmi dlho a nezriedka sa končí ničím. Oravskí roľníci sa pridržiavajú porekadla, kto ráno vstáva, tomu Pán Boh dáva. Preto prichádzajú na jarmok skoro ráno, kedy sú ceny pre predávajúcich roľníkov výhodnejšie.

Na jablonský jarmok prichádza veľa ku-

pujúcich, ako aj návštěvníkov zo Slovenska. Zaujímajú sa predovšetkým o kozmetiku a oblečenie, vyhľadávajú módne a pritom lacné odevy.

Vela sa dnes hovorí o trojstrannej spolupráci medzi Česko-Slovenskom, Maďarskom a Poľskom. Očakáva sa, že medzi týmito štátmi vznikne akási slobodná hospodárska zóna. Vtedy sa na jablonskom trhu objaví iste viac výrobkov od našich susedov.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Na jarmoku nesmú chýbať kravy...

...ani potreby pre domácnosť

Dr. MATEJ ANDRÁS

Aký bol Vladimír Clementis

V tomto roku uplynie 90 rokov od narodenia Vladimíra Clementisa a 40 rokov od jeho potupnej popravy.

Po zrútení sa komunistického režimu u nás a po zmenách, ku ktorým došlo na záver roku 1989 v celej východnej Európe, máme možnosť, ale zároveň aj záväzok zamyslieť sa nad životnou cestou Vlada Clementisa s jej tragickej koncom. Poznatky a skúsenosti, o ktoré sme bohatší z celého vývoja našej spoločnosti, ale aj z vývoja v iných časťach Európy a sveta, nám umožňujú vo vzhlahu k Vladovi Clementisovi formuľovať niektoré závery.

Predovšetkým treba povedať, že obraz človeka ako jedinca — či už komunista, socialistu, liberála, katolíka, alebo ktorohokoľvek ideologickejho smeru, nezodpovedá predstave, do ktorej sa usilovali, alebo ďalej usilujú vtesna človeka totalitné hnutia. Sme svedkami úplného zrútenia sa „vzoru“ zgľajchaltovaného príslušníka hociktorej takejto komunity. Cez toto poznanie sa nám otvára celkom nový pohľad na obraz Vlada Clementisa ako človeka dôsledne premýšľajúceho všetky problémy, s ktorými sa dostával do styku, ako človeka, ktorý vyšiel z konkrétnego prostredia tej časti slovenského národa, ktorá bola poznávaná tradičionalizmom, pričom mal veľmi silné väzby na hlasistov a cez starého otca z matkinej strany Václava Vranču na české myšlienkové prúdy, okrem toho vyrastal v harmonickom rodinnom prostredí a napriek tomu všetkému dokázal sa vydáť na neprešliapane cestu socialisticky orientovaného slovenského inteligenca, čo na tie časy — dvadsiate roky — bolo priam tráfare. Je pritom až neuveriteľné, aké historiou overené stanoviská dokázal Vlado Clementis formulovať už ako vysokoškolák o takých problémoch, ako bola otázka slovenská a česko-slovenská — s jednoznačným odmiertnutím českoslováckizmu — riešenie otázok sociálnych, úsilie o otváranie okien do Európy, orientácia na vedecký prístup k politike a moderný názor na poslanie slovenského spisovateľa, ktorý nemôže a nemá suplovať v národe politika a publicistu, aby som spomenul len niekoľko z jeho životných pravd, ku ktorým sa dopracoval.

S účtom sa musíme pristaviť pri Clementisovom nesektárskom, ba priam protisektárskom úsilií o zjednocovanie slovenských kultúrnych dejateľov rozličných svetonázorových zameraní, najmä ak išlo o zaujatie postoja k takým udalostiam, k akým došlo napríklad v Košútoch. Clementis sa obrátil s výzvou na niektoré svetové osobnosti: Romaina Rollanda, Setona Watsona, Maxima Gorkého a E. Gläsera a z domácič vedel získať pre protestný manifest aj Jozefa Gregora Tajkovského, Hanu Gregorovú, Emila Boleslavu Lukáčku, Gejzu Vámoša, Milu Urbana, Jánu Smreku, Ivana Horvátha a ďalších slovenských, českých a maďarských spisovateľov. Známy je aj jeho vzťah k Milovi Urbanovi, ktorého román Živý biž si cenil najvyššie z medzivojnových slovenských prozaických diel a aktívne ho propagoval aj v čudzine jeho zásluhou vyšiel napríklad ukrajinský preklad — a hoci Milo Urban bol redaktorom Hlinkovho Slováka, Clementisovi sa javil ako prozaický pedant predstaviteľa súčasnej poézie Novomeského.

Rozhodujúci význam má Vladimír Clementis v príprave a priebehu prvého kongresu slovenských spisovateľov v Trenčianskych Tepliciach na jar roku 1936, keď sa mu s Lacom Novomeským a ďalšími davistami podarilo dať dokopy všetko kvalitné v našej literatúre a kongres sa prihlásił k osobitnej slovenskej kultúre medzi európskymi kultúrami a vytyčoval smery a predsačzatia pokračovať s obdobnými úsiliami českého kultúrneho života ako rovný s rovným, — povedané slovami Laca Novomeského.

Vlado Clementis sa celou svojou bytosťou pustil do zápasu proti nastupujúcemu nacizmu. Vyzbrojený bol pre to dokonale a ne-

chýbal mu ani rečove znalosti, veľ okrem iného študoval aj vo Francúzsku a Nemecku. Hovoril tiež plynule po rusky a anglicky. Na domácom fronte bojoval až do konca. Začiatkom októbra 1939 bol spolu s ďalšími vedúcimi slovenskými komunistami v Žiline a hoci sa nezúčastňovali priamo rokovania s predstaviteľmi ostatných politických strán, Clementis aspoň odkazoval po E.B. Lukáčovi, Tisovi, Sidorovi a ostatným, aby robili všetko pre to, aby sa celý národ postavil proti Maďarovom.

Po definitívnom rozbití republiky v marci 1939 odchídzal do emigrácie. Okolnosti, ktoré sprevádzali jeho pobyt v Paríži a potom jeho pôsobenie vo Veľkej Británii sú pomerne známe, preto poviem len toľko že Vlado Clementis ani tu neprestal byť sám sebou a nedokázal nemyslieť a nehodnotiť veci. V danom prípade išlo o zmluvu Stalin-Hitler a o sovietsko-finskú vojnu. Pre jeho odmiestavý postoj k týmto udalostiam okamžite nasledovalo vylúčenie z KSČ a celú vojnu prežil potom ako súkromná osoba. Napriek tomu vedel svoj pobyt v Londýne po prepustení z internačného tábora využiť naplno. Napísal a vydal niekoľko prác základného významu, publikoval články, pod menom Peter Hron sa prihováral svojim doma na vlnách londýnskeho rozhlasu, pôsobil v Slovenskom seminári a vedenie čs. emigrácie ho kooptovalo aspoň do Právnej rady.

Dnes, keď sme opäť svedkami zaznávania SNP a snáh o jeho zdiskreditovanie z rohličných strán, nezaškodiť pripomieniť si Clementisové hodnotenie SNP ako ho uverejnil Nové časy v Londýne ešte roku 1944 — aspoň niekoľkimi myšlienkami:

„Pravda, hrozba vojenskou okupáciou nemeckou bola signálom k slovenskému povstaniu, a bola to hrozba ozaj reálna. Zodpovední politickí pracovníci na Slovensku, organizátori príprav slovenského odporu a — rozumie sa — i politickí pracovníci v zahraničí si jasne a správne uvedomovali, že každútoľat v tejto situácii znamená vzdáť sa nádeje na pozdejšie úspešné národné povstanie, vydáť do rúk Gestapa veľkú časť predstaviteľov slovenského odporu a uľahčiť Nemcom urobil si zo slovenského územia predpolie obrany Reichu — so všetkými dôsledkami, čo táto skutočnosť znamená.“

Ale ani optimistickí pozorovatelia vývoja na Slovensku nemohli dôfať, že takto budú chápať nebezpečenstvo, vyplývajúce z nemeckej vojenskej okupácie nie len najuveďomejšej predstaviteľstva slovenského pohybu — ale aj širšie vrstvy. Lebo veď vojenský odpor proti nemeckým divíziam znamenal istotu, že dôjde do tuhého, znamenal isté boje, obete a utrpenie... Z druhej strany však práve Slovensko zo všetkých tých fažkostí do ktorých bola uvrhnutá Európa Mnichovom — vyšlo pomerne ešte najahšie... A na túto strunu sa pokúšal hrať ešte i generál Malár, keď prehováral vojakov, aby nechali odpor, veľ je lepšie výklat a potom jednať naisto... Tieto sklonky, názory a náladu možno prekonat či vyvrátiť poukazom na skutočnosť a vlastnú skúsenosť Slovenska. Bolo ich možno prekonat len presvedčením, vierou, ktorá sa operala o vysokú morálku a politickú vyspelosť...

Je len samozrejmé, že na okraji takýchto veľkých pohybov vytvárajú sa anarchizujúce tendencie, dochádza k prestrelkom a neželateľným prechmatom... Jedno však už dnes môžeme povedať ako definitívny súd Slovensko i svojim doterajším bojom vydobyla si také hodnoty politické a mravné, ktoré sú trvalým prínosom a ktoré ďaleko a nezrovnatne prevyšujú všetky tie tienisté stránky, v každom prípade len prechodnej povahy, ktoré sa objavili, či azda ešte môžu objaviť vo zvratoch, ako priniesť so sebou každú borbu.“

Vojna sa ešte neskončila a Vlado Clementis využil prvú príležitosť na návrat domov v marci 1945 na lodi, ktorá vyplávala do

Škótska a mierila cez Stredozemné more do rumunskej prístavu. Spolu s ním sa vračala jeho manželka Lídia a Miloš Ruppeldt. Na lodi kdeši uprostred Stredozemného mora z rozhlasovej správy dozvedeli sa o vymenovaní novej vlády ČSR, v ktorej bol Vlado Clementis menovaný štátnym tajomníkom v Ministerstve zahraničných vecí.

Nová vláda, vymenovaná v Košiciach dňa 4.4.1945, mala v troch rezortoch — Ministerstve zahraničných vecí, Ministerstve národnnej obrany a Ministerstve zahraničného obchodu — okrem ministrov aj štátnych tajomníkov, ktorí boli postavení na roven ministera, boli plnoprávnymi členmi vlády, zasadnutí ktoré sa zúčastňovali nezávisle na účasti ministra. Hovoríme o tom preto tak podrobne, lebo v tejto veci vládne jednak zmätok a jednak je dnes proti novému zavedeniu funkcie štátneho tajomníka z českej strany veľký odpor.

Vladimír Clementis bol veľmi dobre pripravený plniť túto náročnú a významnú funkciu a pustil sa do riešenia všetkých problémov našich zahraničných stykov s jemu vlastnou priam vedeckou systematickou. Tvorili pritom s Janom Masarykom priam ideálnu dvojicu.

Vlado Clementis chápal záujmy štátu ako celku, ale Slovensko reprezentovalo pritom dôsledne ako rovnoprávnu časť štátu — na čo mal oporu v Košickom vládnom programme — i keď ten bol veľmi rýchlo okliešťovaný — a dbal na uplatňovanie suverenných práv slovenského národa voľi zahraničiu. Spomieniem aspoň na zakotvenie národnostných práv Slovákov v Poľsku do medzištátnnej dohody medzi ČSR a Poľskom v Dodačkovom protokole k Zmluve o priateľstve a vzájomnej pomoci, ktorá bola podpísaná vo Varšave 10. marca 1947. A dôsledne sa staral aj o uvádzanie jej ustanovení do života.

Jeho osobnou zásluhou bolo aj rozšírenie predmostia Bratislavu na pravom brehu Dunaja o obce Rusovce, Čunovo a Jarovce, zakočené v Parížskej mierovej zmluve s Maďarskom vo februári 1947.

Po celý čas svojho pôsobenia vo funkcii štátneho tajomníka a potom ministra zahraničných vecí sa Vlado Clementis osobne angažoval za vrátenie kultúrnych, umeleckých a archívnych artefaktov pôvodom zo Slovenska, ktoré sa nachádzajú od osláv tisícročia príchodu Maďarov do Európy (1896) na území dnešného Maďarska. A nacajz nemožno jeho viniť z toho, že k navráteniu týchto hodnôt na Slovensko, kam patria, doteraz nedošlo.

Sú to len poznámky, ktorými chcem charakterizať rozsiahlu činnosť Vladia Clementisa. Nemôžem obísť aj jeho sústavnú stárošivosť o zastúpenie Slovákov v čs. zahraničných službách. V zmysle Košického vládneho programu mali byť Slováci zastúpení jednou tretinou. I keď sa to nepodarilo za jeho pôsobenia celkom dosiahnuť, mnohé aj

POKRAČOVANIE NA STR. 16-17

s kpt. JÁNOM
ŠTRBÁŇOM
a štb. práp. ANTONIM
KRZYSZTOFIAKOM
príslušníkmi pohraničnej
stráže v Chyžnom

Na colnici v Chyžnom

Chyžne je hraničný priechod s celodennou prevádzkou. Aký je rozdiel v intenzite cestovného ruchu vo všedný deň a v nedeľu, prípadne iné sviatočné dni?

— Rozdiel nie je žiadny. Cestovný ruch sa teraz rozložil prakticky na celý rok. Obyvatelia Poľska, ale aj Slovenska, majú čoraz menej peňazi a z tohto dôvodu je čoraz menej tých opravdivých turistov. Výnimkou sú štvrtky, kedy sa v Novom Targu konajú tradičné trhy, známe aj na Slovensku. Vtedy k nám prichádza od včasných ranných hodín veľa tých turistov, čo si chce na trhu niečo kúpiť a vtedy sa na vybavenie čaká približne 3 hodiny. V ostatné dni počas sezóny je turista na našom priechode odbavený približne v priebehu jednej hodiny.

Stretávate sa s pašovaním a aký tovar sa najviac pašuje?

— S tradičným pašovaním, ako tomu bolo v minulosti, sa už nestretávame. Občan prichádzajúci zo Slovenska si môže so sebou doniesť až 2 000 dolárov a poľský občan, ktorý chce vycestovať do Česko-Slovenska, má možnosť si vyviezť 100 Kčs a valutu v hodnote 5.000 Kčs. Preto občania oboch našich štátov nie sú nútenci pri takomto vysokom obnose vývozu valút pašovať. S čím sa tu na našom priechode v Chyžnom stretávame, je nadmernosť dovážaného buď vyvážaného tovaru občanmi z Rumunska a SNS (bývalého ZSSR), ktorí prekračujú hranice za účelom obchodovania. No a tu sa mnohokrát stretávame s pašovaním takého tovaru, ktorý nie je povolené dovážať, pričadne využívať. Ide hlavne o liehoviny.

Má váš priechod dostatočnú kapacitu, nie je potrebné otvoriť niekde nablízku ďalší priechod pre turistov?

— Ako sme spomenuli, turistický ruch je teraz ustálený a zvládnuteľný. Blízko nás sa začalo s výstavbou mostu pre nákladnú dopravu, kamióny prevážajúce rôzny tovar. Tým by sa pasová a colná obsluha na

našom priechode mala ešte skrátiť. Podľa nás druhý priechod pre turistov v tejto oblasti nie je potrebný, ale o tom rozhodnú iní.

Práca na hraničnom priechode nie je ľahká, ale iste zaujímavá a prináša veľa rôznych zážitkov. Mohli by ste nám nejaký porozprávať?

— Máte pravdu. Naše povolanie vyžaduje maximálnu dávkou trpežlivosti. Každý turista nie je taký vyspelý a tolerantný, aby v niektorých nepredvídaných situáciach pochopil, že sme tiež len ľudia a že sa svoje povolanie snažíme robiť dobre a zodpovedne. Teraz, keď sú colné formality zjednodušené, mnogi naši občania si myslia, že môžu prejsť hranice len tak, aj bez patričnej pečiatky do pasu. Každé prekročenie hraníc, či je to u nás alebo v iných štátach si vyžaduje, aby sa občan podrobil pasovej a colnej kon-

trole, aby mal v poriadku svoje doklady a my hraničiarí sme poslední, ktorým takýto občan má možnosť povedať dovidenia.

A keď ide o zážitok bolo ich hodne. Napriek veleobvykľom sviatkami presne o polnoci nastala porucha elektrického prúdu, v súvislosti s čím vznikol problém pri odbaňovaní turistov čakajúcich na oboch stranach hraníc. Museli sme pracovať s ručnými baterkami, čo odbaňovanie trochu predĺžilo. No cestujúcich to nezaujímallo. Až na jediné výnimky, všetci nahlas vyjadrovali netrpežlivosť.

— Stalo sa vám, odkedy tu pracujete, že vám niekto z turistov podákoval?

— Nie. Hoci, ak sa dobre pamäťam, asi pred dvoma rokmi sa nám podákovali včelári, ktorí boli v Poľsku na medzinárodnom stretnutí. (Počas níšho rozhovoru práve zastal autobus s deťmi vracaúcimi sa z výletu. Kým vedúci zájazdu vybavovali pasové formality, deti vystúpili z autobusu a krátili si čas spieváním. Pracovníci pasovej kontroly sa začali usmievať a spievanie detí prijali ako poďakovanie. Boli vďační deťom za príjemnú atmosféru — pozn. E.M.).

Ako sa vám spoluprácuje a čo by ste si priali do budúcnosti?

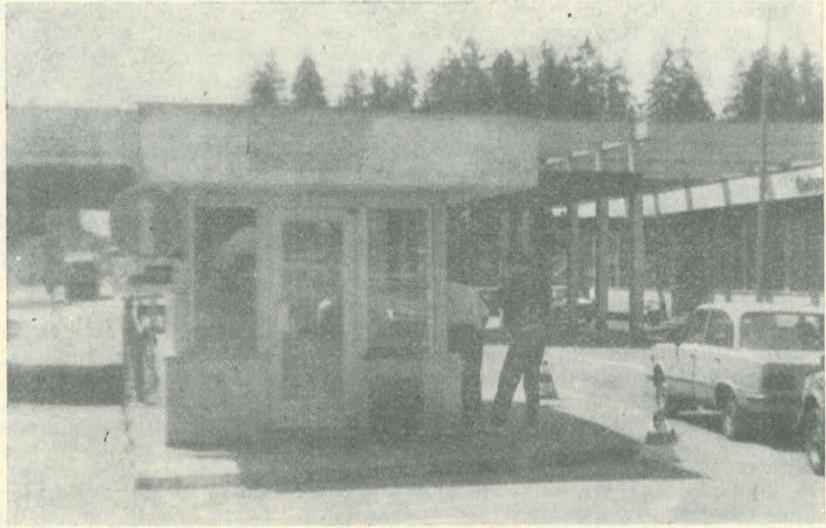
— Veľmi dobre spolupracujeme a dobre spolu vychádzame. A čo by sme si navzájom priali? Predovšetkým viac pochopenia. Sme len ľudia a máme svoje dobré, ale tiež i horšie dni. Priali by sme si, aby turisti boli trpežlivejší a tolerantnejší aby pochopili, že im nechceme zbytočne stíhať život, že robíme len to, čo vyžadujú predpisy.

Ďakujem za rozhovor.

Zhovárala sa EVA MATISOVÁ
Foto: E.M.

Pohľad na hraničný priechod v Chyžnom

Slováci v Maďarsku

Najstaršie slovenské osídlenie mimo etnickejho územia Slovákov vzniklo v terajšom Maďarsku, kam sa sporadickej už koncom 17. storočia, ale najmä po mieri v Satmári (Satu Mare) roku 1711 „spúšťali“ slovenskí osadníci do Novohradu, Peštianskej a neskôr aj do Békésskej stolice, následne do Čanádskej, od polovice 18. storočia potom po väčšej miere aj do vojvodinskej Báčky, Banátu a Sriemu. Faktor času, v tomto prípade viac ako úctyhodný, treba rozhdne rešpektovať pri všetkých úvahách nielen o ich minulosti, ale aj o ich súčasnosti. Po rozpade Uhorska roku 1918 sa dolnozemskí Slováci ocitli až v troch nových štátnych útvaroch: Maďarsku, Rumunsku a Juhoslávii. Tým nielenže boli odtrhnutí od svojho materského etnika na Slovensku (CSR), ale oslabilia sa aj ich vzájomné styky, čo najnegatívnejšie zasiaholo práve Slovákov v Maďarsku.

Podľa prvého povojnového ščítania ľudu z roku 1920 zostało na území Maďarska len 141 882 Slovákov. Niet pochýb, že toto číslo silne ovplyvnila tzv. štatistická maďarizácia, ale v záujme historickej pravdy treba uviesť, že v radoch dolnozemských Slovákov sa už ku koncu 19. storočia vyskytovala aj dobrovoľná asimilácia, najmä v radoch remeselníkov a čoraz početnejšej inteligencie. Roku 1930 pri sčítaní obyvateľstva zapisali už len 104 819 Slovákov, hoci ich nesporne bolo aj vtedy ešte viac. Nesmieme pri tom zabúdať, že najzákladnejšie národnostné práva sa v horthyovskom Maďarsku v porovnaní s Uhorskou upierali ešte viac. Roky nasledujúce po 2. svetovej vojne známenali hlboký zásah do života Slovákov v Maďarsku, tých, ktorí sa v rámci reemigrácie vrátili do pôvodnej vlasti svojich predkov, no najmä tých, ktorí sa rozhodli zostať. Odchod vyše 60 tisíc ľu-

dí, medzi ktorými bola početne zastúpená inteligencia, znamenal citelné oslabenie slovenskej menšiny, z ktorého sa už prakticky nedokázala spaťaťa. Najmä keď politika Maďarska voči menšinám sa i po vojne niesla v duchu nežiľivej minulosti. Administratívne zmeny v štátnej správe a v organizácii školstva prispeli k útlmu národnostného života nielen Slovákov. Navyše na československej i slovenskej strane začala absentoovať nielen starostlivosť o národnokultúrne potreby, ale takmer aj akýkoľvek záujem o ich ďalšie osudy. Záujem, prejavnený koncom 60. a začiatkom 70. rokov zo strany Matice slovenskej a niektorých slovenských ministerstiev (školstvo, kultúra), prišiel už neskoro. V tom období — a v súčasnosti je situácia skôr horšia než lepšia — väčšina Slovákov v Maďarsku už stratila národné povedomie, v dôsledku čoho mala aj veľmi skromné národnokultúrne potreby. V lepšom prípade národné povedomie ustúpilo vedomiu o pôvode, čo ešte stále predstavuje isté hodnoty, ktoré netreba zaznávať a na ktorých možno stavať aj nás záujem i našu pomoc. Podľa oficiálnych štatistických údaj-

Deň slovenskej poézie a prózy

Lucyna Petrášková z Krempach

V Základnej škole v Chyžnom na Orave sa 14. mája t.r. konala už tradičná súťaž žiakov v prednese slovenskej poézie a po treći krát i v prednese prózy. Jej organizátorom bol Ústredný výbor Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku za spoluúčasti Života a Kuratória osvety a výchovy v Nowym Sączu. Súťaže sa zúčastnilo 31 žiakov z 11 spišských a oravských základných škôl a z jablonského lycea. Podobne ako v predošlých rokoch žiaci súťažili v dvoch vekových kategóriách. V mladšej to boli žiaci I.-IV. triedy a v staršej V.-VIII. triedy.

Deň súťaže bol mimoriadne teplý a slnečný, ktorý akoby umocňoval sviaťoučnú náladu v chyžianskej škole. Medzi žiakmi, ale aj dospelými, bolo však vidno i určité napätie, aké obyčajne býva na takýchto podujatiach.

Tohoročná súťaž bola jednako akási slávnostnejšia než inokedy. Počili ju totiž svojou návštavou vzáci a milí hostia zo Slovenska, ktorí zároveň zasadli v súťažnej porote. Jej predsedom bol známy spisovateľ Ladislav Tažký a členmi bánskym a zastupca šéfredaktora vydavateľstva Práca Jozef Gerboc, ako aj vedúci Oddelenia pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej Ján Bobák. Okrem toho v porote bola Eva Matisová z redakcie Život a dve učiteľky — Žofia Bočáková a Anna Krištofeková, ktorá zároveň súťažiacich uvádzala.

Hoci žiaci prednášali poväčšine dve básne, pripadne báseň a úryvok z prózy, súťaž prebiehala systematicky a mala rýchly príbeh. Niektoré prednesy boli podané s priam profesionálnou bravúrnostou. Porota hodnotila nielen samotný prednes, jazykovú čistotu, ale i — povedala by som — herecké výkony súťažiacich. Zvlášť ju v staršej skupine zaujal prednes celej dlhej básne Mor ho! od S. Chalúpku v podaní Jaromíla Lojeka, žiaka 7. triedy Základnej školy v Novej Belej, ktorého za tento výkon predsedna poroty Ladislav Tažký odmenil osobitnou cenou —

knihu Kŕdela divých Adamov s autorovým osobným venovaním.

V mladšej skupine žiakov osobitnú cenu za herecký výkon získala Aldona Zahorová, žiačka 3. triedy zo Základnej školy č. 2 v Jablonke.

Výber poézie a prózy bol veľmi široký. Väčšinou to boli lyrické a humoristické básne a úryvky prózy rôznych slovenských autorov. Niektoré deti si vybrali veľmi náročné diela, ktoré však veľmi dobre zvládli. Bolo príjemným zážitkom ich počúvat. Básne, až na jednu výnimku, sa neopakovali, ich tématika bola rôznorodá, podobne ako výber autorov, ktorý porotu plne uspokojoval. Všetci účastníci sa snažili dať zo seba čo najviac a čo najlepšie sa umiestniť, veď reprezentovali nielen seba, ale i svoje školy a učiteľov, ktorí ich na súťaž pripravovali. Sice v ojedinelých prípadoch celkový dojem pokazila tréma, ale kto by ju nemal? Ved' naučiť sa celé statek z prózy bud nezriedka dlhé básne v pomerne krátkom čase, aký malí žiaci na prípravu, nie je žiadna maličkosť. Mnohí však presvedčili o svojom talente, ktorý by si ich vychovátelia mali bližšie vziať a rozvíjať. Kto vie, či raz z nich nevyrástie veľká hviezda? Treba poďakovať nielen súťažiacim, ale aj ich učiteľom a zvlášť, čo zdôraznila i porota, treba vyzdvihnuť prácu s deťmi učiteľov: Anny Capiakovej zo Základnej školy č. 2 v Jablonke, Anky Krištofekovej a Dominika Surumu zo Základnej školy v Novej Belej.

Treba poznamenať, že tento rok mladšia skupina žiakov bola o čoči lepšia. Zaujímavé, že starších žiakov sa častejšie zmočňovala tréma, čo snáď vyplývalo z ich zodpovednejšieho prístupu k súťaži.

Úroveň tohoročnej súťaže i napriek absencii žiakov zo 7. škôl, bola pomerne vysoká. Slovný prejav súťažiacich dopĺňovala spravidla vhodná gestikulácia a mimika, čo niekedy znamenalo podkreslovanie prednášanú báseň či prózu.

2. vyučovanie troch predmetov po slovensky na maďarských školách.

Celková úroveň vyučovania slovenského jazyka je slabá. V 9 župách Maďarska je 75 škôl prvého typu, 5 druhého. Pociúva sa akútne nedostatok kvalifikovaných pedagógov schopných učiť po slovensky, od materských škôl až po vyššie stupne vzdelávania. Kultúrno-umelecká činnosť Slovákov v Maďarsku má výrazných reprezentantov najmä vo folklórnych súboroch, speváckych skupinách, divadelných súboroch, dychových kapelách. Slabšia je činnosť knižnic, na druhej strane sa aktivizuje zberateľská činnosť slovenských duchovných a hmotných pamiatok spojená s budovaním expozícií — slovenských pamätných domov a dedinských múzeí. Významná je tvorba literárna — beletrie, vedecké publikácie (národopis, literárna veda, jazykoveda, hudba, detská literatúra). V oblasti náboženského života je v obciach obývaných Slovákm nedobrá situácia. Iba v niekoľkých obciach pôsobia po slovensky hovoriaci knazi, pretrváva nedostatok náboženskej literatúry.

Naďalejšou otázkou slovenskej komunity v Maďarsku je stav národnostného školstva. V súčasnosti existujú dva typy škôl:

1. vyučovanie slovenského jazyka ako neponoveného predmetu 2-4 hod. týždenne na maďarských školách,

Na záver predsedna poroty, spisovateľ Ladislav Tažký vyhlásil Jolantu Rafačovú, žiačku 6. triedy zo Základnej školy č. 2 v Hornej Zubrici za miss súťaže poézie a prózy na rok 1992 a udeliť jej osobitnú cenu. Zahorová zhodnotila súťaž, vyjadril uznanie žiačkom a učiteľom za starostlivú prípravu a poďakoval všetkým za účasť na tomto peknom podujatí.

Porota sa snažila rozdeliť ceny čo najspravidlivejšie. Možno, že niektorí, ako to už pri súťažach býva, nebudú s jej verdiptom spokojní, ale každý nemôže byť víťazom. Nie je dôležité zvíťaziť, dôležité je zúčastniť sa. Tým, čo nezískali žiadnu z cien, držíme palce do budúcej súťaže v roku 1993.

Vecné a knižné odmeny, ktoré dostali všetci súťažiaci, hradili UV Spoločnosti a redakcia Života.

Text a foto: EVA MATISOVÁ

LAUREÁTI

MLADŠIA SKUPINA

1. Margita DLUHÁ z Novej Belej,
Monika MAJERČAKOVÁ z Novej Belej,
2. Andrej CHMEL z Nedece,
Jakub MAJERČAK z Novej Belej,
3. Krzysztof NOGA z Chyžného.

Osobitnú cenu za vysoký umelecký výkon získala Aldona ZAHOROVÁ z Jablonky.

STARŠIA SKUPINA

1. Anna SOBCZAKOVÁ z Chyžného,
2. Aneta LOREKOVÁ z Jurgova,
Margita BARTKOWIAKOVÁ z Hornej Zubrice,
3. Mária ŽIGMUNDOVÁ z Krempach,
Terézia LUKÁŠOVÁ z Krempach.

Zvláštnu cenu za dobrý prednes najdlhšej básne získal Jaromíl LOJEK z Novej Belej.

Mária Žigmundová z Krempach

V Maďarsku pôsobí v súčasnosti viacero slovenských národnostných organizácií. Najstaršou je Zväz Slovákov v Maďarsku (následnícka organizácia Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku), ktorý považuje prevažnú väčšinu Slovákov v Maďarsku za svojho reprezentanta. Začiatkom roku 1990 vznikla nezávislá samosprávna organizácia Slobodná organizácia Slovákov (SOS) a Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku, ktoré majú úzku členskú základňu, ale chceli by presadiť urýchlené zmeny národnostných práv v Maďarsku a súčasne podporiť spoluprácu so Slovenskom. Z iniciatívy pobočky Zväzu Slovákov v Maďarsku v Békéskej Cabe začal roku 1990 činnosť Slovenský výskumný ústav, ktorý sa zaobrái analýzou spoločenských procesov týkajúcich sa života Slovákov v Maďarsku so zreteľom na minulosť i súčasnosť. Od júna 1991 vysiela televízne národnostné štúdio v Segedíne 25 min. týždenne aj pre slovenskú menšinu.

(Podľa bulletingu MMV Krajania č. 2/92)

ZIVOT

Cílos 7/1992 Ročník 35

7

Boj za jazyk a víru

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

BEDŘICHŮV HRADEC (DNEŠ GRODZIEC)

V roce 1752 čeští exulanté z třetí emigrace založili v opolském okrese kolonii Bedřichův Hradec. Organizátorem a prvním pastorem byl již zmíněný Blanitzki. Následkem církevních sporů a konfliktů s wrocławskou konzistorií byl přeložen z Husince do Bedřichova Hradce. Po něm byli pastory Richter, Aron Stetinius a od roku 1910 Tomáš z českého Mělníka. Dalšími pastory byli J. Nespar, Tardy, Piotr Sikora a Prokop Kačer. V roce 1876 měl sbor 1250 členů, v roce 1905 jich bylo 1500.

Před několika léty jsem navštívil Grodziec. Osada se jako kdysi táhne podél říčky na obou březích. V budovách sboru je dnes římskokatolická farnost. Po druhé světové válce se všichni Češi vystěhovali do Československa nebo do Německa. Na hřbitově jsou už nové hroby, zachovaly se však hroby místních pastorů.

PETROVICE (PIOTRÓWKA)

Potomci emigrantů z Grodziec založili v roce 1832 kolonii Petrovice (dnes Piotrówka). Byla nazvana jménem pastora z Grodziec Piotra Sikory. V erbu má Piotrówka Sýkoru na jedli. Díky Sikorovi byl v Piotrówee postaven sbor, kde byl duchovním. Po druhé světové válce se Češi vrátili do Československa. Pastor Sikora je pochován na hřbitově v Grodzieci.

LUBIENIE

Vesnice založila 40 kolonistů v roce 1780. Většinou přišli z okolí Hradce Králové a Cáslavi. Poměrně značný počet kolonistů se sem přistěhoval ze Slezska z míst, v nichž se usadili čeští emigranti: z Ziębic a Husince.

Od roku 1865 se v Lubieni vedla školní kronika, kterou založil učitel Čerčatka. Dozvídáme se z ní, jak se jmenovalo prvních čtyřicet kolonistů. Podobné kroniky vedly i jiné sbory a školy.

Navštívil jsem Lubienie. Od stanice na vedejší železniční trati z Wrocławia do Opole jsem došel několik kilometrů pěšky. Vesnice leží uprostřed lesů. Ve středu osady stojí školní budova a budova sboru, do níž přijíždí pastor z obce Dobrodzień, kde kdysi rovněž žili Češi. Potkal jsem několik osob, které jsou potomky někdejších českých kolonistů.

STRAUŽNÉ (PSTRĄŻNA)

Mezi českým obyvatelstvem Kladské kotliny se střetaly vlivy dvou církví: evangelické augsburgské a evangelické reformované. Přes nátlak německých úřadů a vyšších církevních orgánů byly na začátku vlivy husitství a českého jazyka velmi silné. O vesnici Straužné se ve svých Skaláčích zmíňuje spisovatel Alois Jirásek. Na evangelickém hřbitově je podle tohoto románu pochován Baltazar Uždán. Rovněž v jiném románu, U nás, se část děje odehrává ve Straužné. Jirásek, pocházející z nedalekého Hronova, se dozvěděl, že v kapli ve Straužném jsou uloženy letopisy sboru, které sepsal pastor Bergman. Podle této letopisu koncem 15. století v této oblasti četli Bibli kralickou, Labyrint světa, braťské kancionály. Stará lipa, „při evikýrovské rodinné živnosti dole ve Straužném, v které dutině Pismo skryté míválo“, byla pokácena v roce 1886. Pozdější pastori po Bergmanovi byli už většinou Němcii.

Vesnice Straužné velmi utrpěla za třicetileté války. Lepší časy přišly po roce 1741. Přišlo sem mnoho Čechů z Náchodska, kde byli pronásledováni za víru. V roce 1840 měla obec 57 rodin, celkem přes 250 osob.

Po první světové válce byli kladští Češi v těžké situaci, protože německé úřady je pokládaly za zgermanizované. Do kostelů byla zavedena výhradně němčina. Útlak ještě zesílil za druhé světové války. Po ní se většina Čechů vystěhovala. Na začátku osmdesátých let měl sbor ve Straužné pouze 31 členů.

BEDŘICHŮV VELKÝ TÁBOR (TABOR WIELKI)

Tuto obec v okrese Kępno založili čeští emigranti, kteří přišli v roce 1749 z Ziębic. Z příspěvků evangelické reformované církve v Prusku a díky pomoci pruského krále byl v roce 1775 postaven kostel. Jako pastora jim Jednota v Leśně poslala Bogusława Kaliského. Kolonisté založili nedaleko novou vesnici Malý Tábor. Usadili se také v Czermně. Zabývali se hlavně zemědělstvím a tkalcovstvím. V oblasti Táboru bylo 1322 Čechů z evangelické reformované církve. V soukromém archívě M. Kokocińského v Kępnie jsou uloženy historické dokumenty, mj. zakládací listiny ze dne 24.II.1749, podepsaná pruským králem Fridrichem II., korespondence s královskou kanceláří, se světskými a církevními úřady.

V pruském Slezsku úřady organizovaly všeobecné školy, v nichž se německy učilo náboženství, čtení, psání a počtům. V českých koloniích vznikly nezávisle na tom české školy při sborech. V roce 1749 byla taková škola založena ve Velkém Táboře, v roce 1753 v Husinci, v roce 1768 v Bedřichově Hradci. Školy měly 30–60 žáků, ve Velkém Táboře dokonce sto. Školné platili sami rodiče. Úřady však vyvijely silný germanizační nátlak. Před rokem 1871 bylo dětem do 3. třídy povoleno mluvit česky. Pak byla kontrola učitelů zostřena. Jen v Husinci se podařilo zachovat češtinu ve škole do roku 1913.

Po první světové válce se české farnosti ocitly v německých hranicích, částečně patřily k superintendentovi ve Wrocławiu, částečně v Opoli. Po převzetí moci Hitlerem dostaly církevní úřady státního komisaře. Ještě horší byla situace Čechů v Kladské kotlině. Dětem bylo zakázáno ve škole mluvit česky, do kostelů byla zavedena němčina. Evangelicko-reformované farnosti byly podřízeny evangelicko-augsburgským konzistoriím. Germanizace ve sborech sílila.

Ceské obyvatelstvo ve Slezsku bylo pozbaženo možnosti vyučování češtině. Škola v Husinci měla 240 žáků. Učitelé byli Němci, jediný Čech mezi nimi musel také učit německy. V. Mičan, kazatel Jednoty bratrské z Brna, se pokoušel oživit národní citění. Naklonil některé rodiny v Husinci, aby poslaly děti do Československa, aby lépe poznaly svoji mateřštinu. Přes odpór místních úřadů v roce 1923 odjela z Husince do Československa 23 dětí.

Trochu lepší byla situace v Piotrówee, kde od roku 1871 místní kantor učil česky. Němčině se učilo jen 3 hodiny týdně. Ve školním roce 1923 bylo ve škole 235 dětí a v roce 1927 asi dve stě. Učitelem byl Čech Dušek z Husince. Podobná situace byla v obci Dobrodzień, kde byl učitelem také Čech. To však bylo výjimkou. Ve většině obcí se Češi bezvýsledně dožadovali českého učitele a pastora.

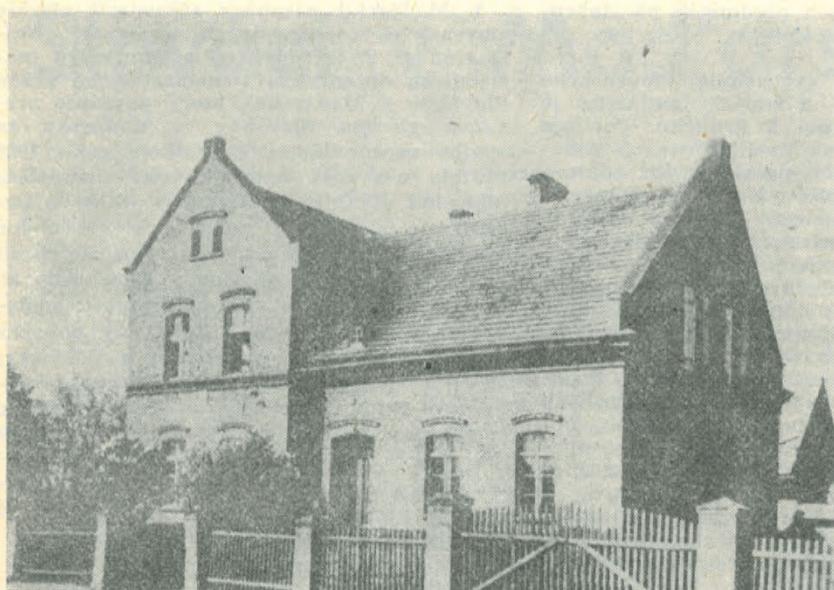
Po roce 1945 mnoho Čechů odjelo za hranice. Zmenšil se počet žáků, jen školy v Kudowě a Gościęcicích (Poděbradech) působily dále jako školy s českým vyučovacím jazykem. V Gościęcicích měla škola 101 žáků a tři učitele — dva Čechy a jednoho Poláka, v Kudowě učili dva Češi a dva Poláci. Čeští učitelé přijížděli z Československa. Chyběly české učebnice, a ty, které byly přiváženy z Československa, neodpovídaly učebním osnovám polských škol. Učitelé se často vracceli zpět do Československa.

Sbory v Husinci a Pstrążné připadly po druhé světové válce evangelicko-reformované konzistori ve Varšavě. Češi ze sboru v Husinci postupně odjížděli za hranice, až v roce 1980 zůstalo v celé farnosti jen 48 osob, většinou v pokročilém věku. Tehdejší zelovský pastor Tranda přijížděl do Husince a často vlastním autoem přivázel staré osoby na bohoslužby. V roce 1982 bylo nutno pro nedostatek peněz předat budovu sboru římskokatolické farnosti, která ji opravila. Sbor si zajistil možnost užívání kostela.

Podobné problémy měl i sbor v Pstrążné. Většina obyvatel odjela do Německa, v roce 1960 tam bylo už jen 31 rodin. Germanizační proces tu byl snad nejsilnější. Pro posílení evangelicko-reformované církve se tu pořádaly letní tábory pro mládež ze sborů ve středním Polsku — z Varšavy, Lodži a Zelova. Dnes v Pstrążné žijí jednotlivé smíšené česko-německé rodiny. Češi bydlí v Kudowě, Polanicích a Dusznikách se neúčastnili života sboru. Dva roky (v letech 1946–1947) existoval evangelicko-augsburgský sbor v Czermně u Kudowy, jehož členy byla skupina Čechů, ale když odjeli za hranice, sbor se rozpadl.

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍŠTÍM ČÍSLÉ

Budová školy ve Velkém Táboře.
Snímek: archiv autora

MILOŠ BORSKÝ

Kto pomôže krajanom v Poľsku?

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY Č. 11/92

Keď som si prečítať v Pravde na nedeľu článok Petra Holku zo života Slovákov v Poľsku s veľavravným titulkom Osud trpký ako trnky, bol som smutný a rozhorčený zároveň. Smutný nad súčasným stavom a naozaj trpkým osudem našich krajanov v Poľsku na tzv. poľskej Orave a poľskom Spiši, ako si tunajší mocipáni nazvali toto „ich“ územie hornej Oravy a severného Spiša, ktoré si „vdaka“ Benešovej politike roku 1945 po skončení druhej svetovej vojny opäť pri-vlastnili. A smutný aj z toho, že výchovná práca slovenských učiteľov, ktorí na tomto bývalom území Slovenskej republiky pôsobili, vyšla navinovo. „Ste slovenskými apoštolumi, ktorí na tomto území hornej Oravy budete pôsobiť a vychovávať slovenské deti, ako aj dospelých ktorých sa za dvadsaťročie poľského panstva tamojší mocipáni usilovali popoluštiť,“ povedal nám začiatkom novembra 1939 školský inspektor v Dolnom Kubíne Kišoň (mimochodom otec našej poprednej opernej speváčky Mimi Kišoňovej-Hubovej) na školskom inšpektoráte, keď nám odovzdával dočasné dekréty o ustanovení za učiteľov ľudových škôl v obciach tohto teritória, ktoré bolo po prepadnutí Poľska nemeckými nacistickými vojskami 1. septembra 1939 nimi tiež obsadené a z Poľska vytvorený Gubernát Polen. A na žiadosť samotného obyvateľstva tohto územia opäť prinavratené Slovensku. Na konferencii víťazných mocností v Paríži sa totiž rozhodlo, aby na tomto spornom území urobili plebiscit. Bolo to 27. septembra 1919. Nikdy k tomu nedošlo. Pre rôzne machinácie, najmä z poľskej strany, sa napokon rozhodlo, aby o tomto území rozhodla konferencia veľvyslancov, ktorá bola 28. júla 1920, taktiež v Paríži. A veľvyslanci rozhodli. Bez toho, aby sa ktokoľvek z tohto územia mohol na rokovanie zúčastniť. A to o nás bez nás znamenalo pripojenie hornej Oravy a severného Spiša k Poľsku. Za odmenu kus tešínskeho územia, kde bývali Poliaci.

A tak sme sa začiatkom novembra 1939, vzäča mladí absolventi učiteľských ústavov, pobrali na vozoch s konskými záprahmi z poslednej železničnej stanice v Trstenej do svojich nových, neznámych pôsobisk, vzdialenosť desiatky kilometrov od Trstenej. A mne bolo pridelené pôsobisko práve v Hornej Zubrici, o ktorej píše aj P. Holka, a kde som v škole pod kostolom roku 1939–40 vyučoval aj prvákov. A medzi nimi aj pekné mûdre dievčatko. Nebol to nikto iný ako neskoršia učiteľka Lúdia Mšalová, ktorá sa usmieva aj na fotografiu, uverejnenej na stránke v Pravde na nedeľu, kde sa oprávnenne kriticky hovorí o boľavom živote Slovákov v Poľsku. Mala vtedy 6–7 rokov. A bolo to naozaj súce dievčatko. A práve preto som si ju aj portrétovať ako mnohé iné deti (najmä z hornej školy, kde som vyučoval piatakov). Na pamiatku. A príhodné pritom je, že som po svojom prvom pôsobení v Hornej Zubrici prešiel na miesto v Pekelniku, kde Lúdia Mšalová neskôr tiež pôsobila. Ktože by si bol vtedy pomysel.

že toto malé pekné dievčatko bude o niekoľko rokov neskôr vyučovať slovenské deti v tých istých obciach, ako ja, jej vtedajší učiteľ? Ale, žiaľ, v oveľa horších národných podmienkach. Ako učiteľka našich krajanov v Poľsku, ktorých územie bolo opäť (tentoraz hľadom na večné časy!) k nemu pridelené. Kde poľskí sovinisti strášia deti ako tá poľská učiteľka v Hornej Zubrici, že ich nechá prepadnúť, ak budú chodiť na slovenčinu! Kde malé deti, ktoré chodí na slovenčinu, musia ráno zavčasu vstávať, lebo slovenčinu zaradili na siedmu hodinu rannu! Veľ to nie je iba vrchol šovinizmu, ale aj neslušaný sadizmus! Kto vychovával týchto pedagógov, ktorí majú deti viesť k dobru a ľudskosti? A čo je to za farára, ktorý (tiež v Hornej Zubrici) dal zatrieť staré slovenské nápis (ešte z čias Rakúsko-Uhorska!) na križovej ceste? A chce vysadiť obraz Cyrila a Metoda? Žiaľ, tiež šovinista ako tá poľská učiteľka. A pritom ho na katolíckom seminári učili šíriť kresťanskú lásku!

Slovenskí učitelia, ktorí na tomto území počas šiestich vojnových rokov pôsobili, niesli že vyučovali slovenčinu a všetky ostatné predmety, tiež v slovenskom jazyku, ale šírili aj lásku k umeniu, k čomu viedli aj dospelých občanov. Študovali s deťmi rozprávkové divadelné hry a s talentovanými občanmi aj hry pre dospelých. Pravda, myšlienkové a formou zrozumiteľné. Tak sme napríklad v Hornej Zubrici naštudovali divadelnú úpravu rozprávky Soľ nad zlatom a pre dospelé obecenstvo Urbánkov Kamenný chodníček. Ale aj Mahenovho Jánosíka. A kde sa malo hrať, ak nie v najväčšej škole v obci, keď Poliaci za celých tých dvadsať rokov svojej prítomnosti na tomto území nepostavili okrem Jablonky ani jedený kulturný dom. Aj školské budovy boli ešte z čias, keď aj toto územie patrilo do habsburskej rakúsko-uhorskej ríše! A kto prispel na výstavbu javiska a vyhotovenie kulis, keď zase vtedajšie bratislavské ministerstvo školstva a národnej osvetu nedalo na osvetu ani jedinú korunu? Pravdaže sa aj vtedy našli „sponzori“, ako sa dnes vráví dobrodincom. Na požiadanie nám ružomberské celulózky poslali niekoľko balov celulózy na kulisy. Zadarmo. A tamojší majiteľ pily Herz, ktorý bol židovského pôvodu (vtedy ešte nejstvovali slovenské „norimberské zákony“), tiež daroval na javisko dosky a hranoly a na kulisy latky. A keď som v rokoch 1941–43 (do odchodu na vojenskú službu) pôsobil v Jablonke, zorganizovali sme do konca celooblastné divadelné preteky. A pozvali na ne aj vtedajšieho tajomníka Ústredia slovenských ochotníckych divadiel (ÚSOD) z Turč. Sv. Martina Ivana Turzu, ktorý nieslen prišiel a bol predsedom poroty, ale výbral aj víťazný súbor na celoslovenské divadelné preteky do Martina. A neskôr, po skončení okresných divadelných pretekov v Námestove, kde jablonký súbor vystupoval s Rázusovej Jánošíkom, bol pozvaný tiež na martinské divadelné preteky, kde do konca zvíťazil v skupine C a vystupoval po hostinsky na scéne SND v Bratislave.

Rok 1945 sice priniesol faško vybojované víťazstvo Spojencov nad nacistickým Nemeckom a fašistickým Talianskom, ale opäť novou zradcovskou politikou prezidenta Beneša aj opäťovnou stratu tohto územia hornej Oravy a severného Spiša. Vojenské pohraničné orgány Cervenej armády, ktoré tu vykonávali dočasne aj administratívnu správu, sice dovolili na tomto území vytvoriť národné výbory ako v Československu, ale začiatkom júla 1945 po obsadení tohto teritória pravidelnou poľskou armádou sme všetci, ktorí sme tam ostali, museli odísť. Mňa ako tamojšieho učiteľa a účastníka SNP zvolili za tajomníka MNV v Jablonke. A keďže bolo definitívne rozhodnuté, že toto územie ostane Poľsku, tisíce občanov zo všetkých vtedajších slovenských obcí sa hlásilo na presťahovanie do slovenského vnútrozemia. ONV v Trstenej ma vtedy poveril zorganizovať túto pomerne rozsiahlu akciu. Z pôvodne 5500 prihlásených občanov sa napokon presťahovalo „iba“ 1200 rodin s celkovým počtom 4000 osôb. Sťahovali sa najprv na vozoch do

Trstenej, kde boli ubytovaní po súkromných domoch a využívaní vo vývarovni z potravinových konzerv americkej pomoci UNRRA. Neskôr sme všetkých dočasne prešťahovali do turčianskej obce Sklené, z ktorej boli vysťahovaní slovenski Nemci. Definitívne im boli pridelené domy a pôda po vystňovaných Maďaroch na slovenskom juhu. Pre šovinizmus tamojších Maďarov, ktorí Oravcov považovali za votrelecov, sa väčšina z nich vrátila domov.

Po presťahovaní Oravcov do juhoslovenských obcí ma v Trstenej sice zvolili aj za tajomníka ONV, ale funkciu som vykonával iba do decembra 1945, pretože po odchode Ivana Turzu za riaditeľa Slovenského komorného divadlia ma zvolili za tajomníka ÚSOD namiesto neho. Divadlo mi totiž vždy bolo bližšie ako politická kariera.

Slovenskí učitelia, ktorí na tomto území ostali (jednak preto, že odšial pochádzali alebo sa tam oženili) mohli však naďalej vyučovať na slovenských školách, ktoré poľská vláda po vojne povolila. A nielen to. Študovali so slovenskými ochotníkmi ďalej aj slovenské divadelné hry. Ba 18. a 19. februára 1950 zorganizovali aj celooblastné divadelné preteky slovenských súborov z Oravy a Spiša, na ktorých sa zúčastnili aj poľské súbory, ako aj český spolok zo Strzelina. Usporiadatelia tejto chvállyhodnej akcie ma vtedy pozvali ako zástupcu divadelného oddelenia Matice slovenskej v Martine za predsedu poroty (rozhodnutím vtedajšieho poverenictva kultúry a osvety bolo totiž ÚSOD zrušené a včlenené ako divadelné oddelenie do Matice slovenskej). Na pretekoch sa zúčastnil aj čs. konzul Dr. Matej Andreš z Katovic. Pozoruhodné je, že sa na pretekoch okrem význačných politických osobností zúčastnili aj poprední funkcionári štátnej správy. Okrem iných napr. vojvoda krakovský a starosta v Novom Targu. Ten dokonca prisľúbil, že sa budúce preteky budú konáť v Novom Targu, kde je väčší kultúrny dom ako v Jablonke. Novinári, ktorí prišli až z varšavských novín, sa o týchto pretekoch vyslovovali pochvalne. Z roka na rok sa však starostlivosť o Slovákov v Poľsku zvládnej strany oslabovala, ba poľský šovinizmus narastal. Až napokon došlo k zrušeniu jediného slovenského gymnázia v Jablonke (1960), odkiaľ vychádzali dovtedy aj noví mladí slovenskí učitelia, akou je aj v Pravde na nedeľu spomínaná učiteľka Lýdia Mšalová z Hornej Zubrince.

Kto túto, pre hornooravských a severo-spišských Slovákov v Poľsku neblahu a z hľadiska medzinárodného práva Všeobecnej deklarácie ľudských práv, deklarovanej OSN, pre nich urážajúcu situáciu uvedie do právoplatnej, demokratickej, ľudský spravodlivej podoby? Aby sa tamojší Slováci mohli bez akejkoľvek újmy po slovensky vzdelať a pestovať tam svoju vlastnú národnú kultúru? Aby tam dovolili slúžiť v slovenských kostoloch po slovensky omšu? A aby tam poľskí farári nevyhľadávali kostolníkov len preto, že sa hlásia za Slovákov, ako ten v Hornej Zubrici. A aby sa niektorí poľskí farári nepovažovali vyslovovať absurdum, že slovenskej reči ani páni Boh nerozumie! Aby na obchode v Jurgove neviel nápis „Poľska zwycięży!“ Aby už nikto z poľských činiteľov nemal právo vyhlasovať „Este chvífu a nebude vás!“ (Slovákov, sa-mozrejme). Kto iný sa má príčiniť o odstúpenie tejto diskriminácie Slovákov v Poľsku ako československí federálni a najmä slovenskí vládni činitelia na príslušných oficiálnych poľských miestach? A najmä teraz, keď sa tzv. „trojka“ — CSFR, Poľsko a Maďarsko — dohodli na prijatí deklarácie o spoločnej pluralitnej demokracii, ekonomickej spolupráci a v tomto duchu aj povinnosti dať možnosť rozvíjať aj národný kultúrny život národností žijúcich v týchto štátach. Čiže aj Slovákov v Poľsku.

Vlani bol v Poľsku a aj na tomto území terajší slovenský premiér Ján Carnogurský, ktorého predkovia dekonca pochádzajú zo severného „poľského“ Spiša. Co urobil pria-mo na tomto mieste, ale najmä u poľských

POKRAČOVANIE NA STR. 16

JOSEF ŠKVORECKÝ

Aristotelská logika

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Konfrontace milence zavražděné manekýny s jejím bratrancem, k níž došlo pozdě v noci, jenom potvrdila poručíkovo podezření. Vydal proto přísné rozkazy, aby se pokračovalo v pátrání po hypotetickém klíči také ve větracím systému budovy a v kanalizaci.

Konfrontovaní se podobali Davidu a Golliáši ve fyzickém a obráceně také v duševním smyslu. Docent Linhart byl maličký, vztekly a velmi bystrý pán; mistr těžké váhy měřil sice o dobrou třetinu více, ale pokud jde o ducha, neprojevil nic, čemu by se i při největší míře dobré vůle dalo říkat bystrost.

Předmětem včerejšího sporu bylo to, že si zavražděná svému bratranci stěžovala na hrubé nakládání ze strany svého snoubence, a zejména na to, že neustále oddaluje datum sňatku. Boxer opět zapiral a nevěrohodně vysvětloval, ale protože se to shodovalo s výpovědi Hezounkové, nebylo možné o docentově pravdomluvnosti pochybovat.

Docent pozval boxera k pohovoru do dívčího bytu. Považoval se tak trochu za jejího ochránce, protože dívka neměla rodiče. Když včera, velmi klidně, vytkl svému švagroví in spe tyto a jiné chyby, rozčilil se tento muž zcela úměrně pravdivosti výtek, hrubé nakládání slovy popřel a vzápětí je činem potvrdil — manekýnská chtěla něco podotknout a on ji jediným šlouchnutím maličku poválil na gauč — a oddalování sňatku objasňoval teorii o zlaté olympijské medaili coby svatebním daru.

A teď to přišlo. Nevěsta jedovatě odsekla, že medaili přiveze leda jako křestní minci, protože se právě tento den na středisku dověděla, že bude chovat. Zpráva kupodivu borce nepřiměla, aby klesl na kolena, v slzách se omluvil a volal na radnici o nejbližší termín. Místo toho se ještě více rozlítal a obvinil snoubenkou z často opakováne a monotoně nevěry. Tehdy zasáhl soused shora koštětem poprvé. Docent Linhart, ačkoliv choval opatrny respekt k tělesné síle manekýnského nápadníka, odvážil se zvýšit hlas, aby obhájil čest přibuzné, ale docilil jen toho, že i rohovník hlas zvýšil — došlo k druhému zásahu souseda — a popadl docenta za krk takovou silou, že mu na něm zanechal drobnější krevní podlitiny, které učenec vyšetřujícímu příslušníkům ihned ukázal. Pokusil se právě volat o pomoc a v duchu se již loučil se životem, ale kupodivu ho zachránil třetí zásah souseda shora. Rohovník se poněkud uklidnil, uraženě mrštil docentem na pohovku vedle manekýny a zamračeně odešel. Potom, až do půlnoci, musel docent uklidňovat sestřenici, neboť tu stihl těžký nervový záchvat a částečně mlhlo.

To vše boxer zkroušeně přiznal. Dodal jenom, že se u něho už cestou domů dostavily těžké výčitky svědomí, že celý následující den své milé volal, ale ona odmítla přijít k telefonu, a že se potom v zoufalství dostavil na přehlídku, kam ho nic netušící vrátný pustil z protekce. Hodlal se pokusit o smír, jenž právě měl být korunován závazným datem sňatku. To odpoledne objednal na Staroměstské radnici.

Ráno poručík zjistil, že v tomto bodě boxer mluvil čistou pravdu. Praporčík Málek si toto datum vysvětlil v rohovníkův neprospech. Podobně jako záhadné telefonické volání (patrně boxerem objednané) vy-

světovalo jako pokus o psychologické i faktické alibi a prohlásil je za další doklad rafinované premeditace. Rohovník právě není tak blbý, jak se zdá, usoudil praporčík, a poručík se po delší, silně mlžnaté úvaze k jeho mínění připojil.

Příslušnice se už do případu nemíchala.

Aspoň ne tak, aby to věděl poručík.

* * *

Mila se nezvedla ani v noci. Poručík strávil noc bděním a sny, jejichž předmětem nebyla však silnější dama, která den nato asi v jedenáct dopoledne vešla do kanceláře. Proto ji uvítal sice zdvořile, ale ne příliš vlivně.

„Milý pane inspektore,“ zašviholila a poručík obklopila dusná vůně, jako by kanceláři právě prošel průvod moskevských turistek. „Nebude se zlobit, když si vás dovolím maličko kritizovat?“

„Račte,“ pravil úsečně.

„Vy nedůvěřivý!“ zahrozila dama prstem. „Fendrych je dosud na svobodě!“

„Který Fendrych?“ otázal se rozpačitě, neboť uplynulou půlhodinu přemýšlel o jiných věcech.

„Ach vy šprýmaři! Přece nás Fendrych! Vrchní mistr!“

„Hm, ten,“ zamračil se poručík. „Má alibi. Viděli ho, jak v kritické době pije pivo.“

„Snad nemyslíte svědectví toho chudáčka Boženky Smetanové? Ale milý pane inspektore — vždyť je to vyložený případ platonické lásky! Boženka, ubožáček, ho zbožňuje. Skočila by pro něho do ohně. To podle mne není žádné alibi.“

„Nezávisle na ní ho viděla pít také —“ poručík nahlédl do lejster, nad nimiž ještě před chvílí snil, „Lucie Helebrantová, manekýnská.“

Silnější dama se pohrdlivě usmála. „Helebrantová? Milý pane inspektore, to je přece totéž!“

„Jak totéž?“

„Ach, obávám se, že věci, které se vymykají přísné logice, nejsou vám příliš zřejmé.“

„Jsou mi dost zřejmé,“ zamračil se poručík, „aby mi to stačilo. Ale nestačí to bohužel k důkazu.“

„Nestačí? A když vám řeknu, že se mi Marcelka svěřila, že je v jiném stavu —“

„Vám? To jste byly tak důvěrné?“

Dáma zaslza. „Měla jsem Marcelku ráda jako svou vlastní. Byla z toho, chudák, tak denervovaná, že — no prostě mne prosila, abych ji zařídila jistou věc. Nechtěla s tím chodit na komisi, protože otec nebyl její snoubenec —“

Poručík si odkašlal. „Otcem byl podle vás Fendrych?“

„Podle ní,“ pravila dama tragicky.

„A není možné, že to měla s tím Neštirem?“

„S tím dobrákem?“ podivila se dáma. „Ale pane inspektore — před tím by to přece nemusela tajit. Ten by si ji na místě vzal. Chodil za ní jako pejsek.“

Poručík zamrkal a potřásl hlavou. Něco tu nehráje, řekl si. Odkud ta ženská může

vědět, že zavražděná byla těhotná? S tím se přece holky nechlubí. A jestliže svůj stav oznámila boxerovi, není přece pravděpodobné, že by zároveň žádala o jisté služby svou ředitelku. Ale odkud to potom ona ví?

„Tak proč to otcovství nehodila rovnou na krk Neštirovi,“ zeptal se, „když s nimi — podle toho, co říkáte — udržovala poměr současný? Toho rohovníka by ani napadlo vět spor o otcovství, jestliže za ní běhal jako pejsek.“ No ovšem, odpověděl si sám, Neštříl vypovídá, že manželské povinnosti jsou v době tréninku nevhodné. Třeba mluví pravdu on, a ne Hezounková, třeba Marcelce spíš odpíral, než žadonil, a mohl si tedy snadno vypočítat, že dítě není jeho.

Jenže dama měla po ruce mystičtější výslov.

„Příteli,“ pravila vlnkým polohlasem. „Vše v ženské duši nevysznáte. Fendrych — to bylo podlehnutí! Ten muž má přímo nadpřirozenou moc nad ženami! Téměř každá mu podlehne. A každá bez výjimky ho potom nenávidí.“

„Skutečně?“

„Skutečně. Kdežto Neštříl — to byla láská!“ dama vyslovila to slovo s pocukrováním velkým L. „A Marcelka byla příliš pocitivá, aby tomu dobrákom provedla něco takového.“

Poručík si odkašlal.

Dáma zavřela oči a stiskla poručíkovi prsty. „Já vím, že vy znáte ženy. Vyzařuje z vás cosi — uslechtilost, síla vůle, dobrota, mužnost — já nevím —“

„No, to já taky nevím,“ pravil rozpačitě poručík.

„Ale já to vím! Velice bych si přála poopovídavat si někdy s mužem jako jste vy — jsem osamělá žena a často bývám bezradná — mohl byste mi poradit —“

„Kdybyste cokoliv potřebovala, obraťte se na nás,“ pravil poručík. „Jsme tu od toho.“

„Ach, proč ten plurál, milý pane inspektore — nebo vám mohu říkat příteli?“

„Jak ráchte. Tak vy si myslíte, že ten Fendrych —“

„Nechme Fendrycha Fendrychem —“

Zazvonil telefon. Volal Málek, že dosud neskončil výslech přítelkyň zavražděné. Poručík zavěsil a oznámil silnější dámě, že ho volají na nutnou poradu.

Dáma se zvedla. Poručík obklopil nový oblak vůně. „Přijdu zas. Opatřím vám další důkazy proti Fendrychovi. A až ho usvědčíme, musíme to spolu oslavit. Slíbíte mi to?“

„Ano,“ řekl starý kriminalista mdle. „To nepochybňně.“

Stisk ruky byl omamný. Když dáma odesla, poručík udíleně zavrhl hlavou, jako by nevěřil vlastním uším. Udělal dřep a vylehl klíčovou dírkou na chodbu. Dáma po ní elegantně krácela ke schodišti, a náhle se prudce zastavila. Ošila se, sáhla si kamzík na stehno. Podvazek, řekl si zkušený poručík. Dáma se rozhlédla, všimla si dveří vlevo a rázně vešla dovnitř. Poručík věděl, že jsou to dveře na toaletu.

Zády mu kdosi zakašlal. Rychle se napřimil, otočil. Byla to příslušnice. Zase měla na sobě tu černou blúzu s bílými knoflíčky a v ruce držela fascikl. Zřejmě nepozorovaně vešla dveřmi z vedlejší kanceláře.

„Přinesla jsem ty překlepané stenogramy, soudruhu poručíku,“ zahásla v pozoru.

„Tak mi je položte na stůl,“ pravil kriminalista důstojně, a když to učinila a smutně se otočila k odchodu, dodal: „Jo, a počkejte. Řekněte soudruhu Šintákovi, ať okamžitě dojedou pro Fendrycha.“

Příslušnice se zarazila. Zdálo se, že bojuje nějaký vnitřní boj. Pravila tiše: „Vy ho chcete zatkout, soudruhu poručíku?“

„Do toho vám nic není,“ pravil poručík s odpornou zpupností.

Dívka trochu zaváhalo. „Já si myslím, že byste měl ještě snad trochu počkat.“

„Myslite?“ přerušil ji se slizkou ironií.

„Ano. Protože vyslyší najevo — vyjdou třeba najevo věci —“

„Tak se podivejte, soudružko. Ano. Vyslyší najevo věci, které mi dávají dobrý důvod promluvit si ještě jednou a důkladně s Fendrychem.“

„Vy myslíte, co vám řekla ta Králová, o tom —“

„Jak to víte, co mi říkala Králová?“

Příslušnice sklopila oči. „Slyšela jsem to. Skrz dveře. Máte ve dveřích slabou izolaci, soudruhu poručíku. Všechno je slyšet.“

„Když se položí ucho na dveře, co?“

„Ne — stačí u těch dveří stát —“

„A proč jste tam stála?“

„Nesla jsem vám ty stenogramy, a nechtěla jsem vás rušit.“

Poručík jenom zlostně odrážel. Zavládlo uražené ticho. Po chvíli si příslušnice dozvídala odvahy.

„Ta Králová Fendrycha nenávidí. Proto to na něj chce shodit.“

„Jak to víte?“

„Mně stačí slyšet, jak o něm mluví — a vás jak svá — no, jak se vás prostě snaží ovlivnit —“

„Á!“ rozlil se poručík a zrudl jako rudý tuřín. „Zase ženská logika, co? Logika bez důkazu. Jen tak — prostě: stačí si poslechnout, a víme všechno! Jenomže, drahá soudružko,“ zamečel, a slovo drahá příslušnice zabolelo, „my tady u kriminálky se nemůžeme řídit ženskou logikou! My tady u kriminálky se musíme řídit logikou aristoteleskou!“

Poručíkova klasická vzdělanost vzala dívce na chvíli dech. Netušila, co je to aristoteleská logika. Netušila ovšem ani, že právě tento týden, když se na poručíka obrátila Zuzanka o pomoc s úkolem z politické eko-

nomie, lámal si kriminalista dlouho a marně hlavu nad tím, kde je chyba v tvrzení:

Vše, co má křídla, létá.

Pštros má křídla.

Pštros tedy létá.

Ale protože poručík stál mlčky, byl rozhněvaný u okna a nevydal jí rozkaz k odchodu, sebrala ještě jednou odvahu a pravila:

„Já vím, soudruhu poručíku, že nemůžete dát jenom na nějaké zdání. Ale když je tu ten zadní vchod do dílny. Kdokoliv mohl —“

Poručík se výhrůžně otočil a příslušnice zmílkla.

„Už se zase pletejte do vyšetřování,“ řekl a při pohledu na bílé knoflíčky okamžitě zapomněl, co chtěl říci. Zavřel oči a zase si vzpomněl. „Ano, těmi zadními dveřmi mohl kdokoliv vejít. Právě že kdokoliv, kdo si opatřil klíč. Jenže zaměstnanec, kteří mají klíč, je osm. A každý z nich má spoustu známých. Postupně je budeme vyšetřovat. Ale příkaz doby, jestli to nevíte, je ekonomičnost. A my tady máme dva velmi podezřelé chlapa, kteří prokazatelně zavražděn vyhrožovali, respektive ji obtěžovali a zneužívali a s nimiž budou s oběma, nebo s každým zvlášť čekala dítě!“

K této gynkologické záhadě chtěla příslušnice opět něco poznamenat, ale ohromil ji nový výkon poručíkovy velké vzdělanosti.

„Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem!“ zamečel starý kriminálník, a ona pokorně pravila: „Co to je?“

„To je —“ poručík se zarazil. „Riká se tomu Occamův nůž.“

„To byl nějaký vrah, ten Occam?“

„Occam byl filozof z — byl to starý filozof.“

„Já tomu nerozumím,“ pravila dívka nešťastně.

Koláž: Empe

„Znamená to — prostě to znamená asi tolik, jako by se česky řeklo: proč to dělat jednoduše, když to jde složitě.“

„Ano. Ale já si přesto myslím, že by to nebylo tak složité — ani neekonomicke —“

Poručík, právě téměř přistižený při pokusu vydávat v mozku uvázly střep klasických vědomostí za záběhlost ve scholastice, doslova vybuchl:

„Ovšem! Ženské logice není nic složitého! Ženská logika, na tu my ubožáci u kriminálky nestačíme! Víte co, soudružko? Uděláte nejlíp, když si zažádáte o přeložení k protikapsářské službě do Bílé labutě. Já vám to doporučím! Tam budete dát pozor na ženské nákupní kabely. Na to vaše kriminalistické schopnosti snad postačí. Tady byste nám za chvíli chtěla zavádět přenášení myšlenek nabočitování duchů nebo takové vymoženosti ženské logiky!“

Dívce, od včerejška podruhé, došla po této narážce trplicovost. Lítost ji přemohla a ona odsekla:

„Promiňte, soudruhu poručíku, ale někdy je potřebná moje ženská logika, když vám ta vaše aristotelská nefunguje.“

Otočila se, bez rozkazu prošla dveřmi, chtěla jimi prásknout, na to se jí však přece nedostávalo odvahy, a tak je za sebe jen energicky zavřela.

Kulatá tvář poručíka Borůvky se podobala měchu s červeným vinem.

Za chvíli vstoupil do kanceláře praporčík Málek a jeho obličeji rovněž jevil tendenci k barvě červené.

* * *

„Holka drzá!“ ulevil si poručík. „Víš, co mi řekla? Ale já jí —“

Málek ho však nečekaně přerušil.

„Myslim, Josef, že bys do služebních věcí neměl plést svoje soukromé —“ zaváhal, „— soukromé pletky.“

„Soukromé? Já? Cože?“

„Jen se nedělej! Už si to stejně cvrlikají vrabci na střeše —“

„Co si cvrlikají?“

„No to,“ pravil Málek a hlas mu přeskočil zběsilou žárlivostí. Před chvíli se právě opět pokusil vzít uraženou dívku kolem pasu, a červen jeho dvou zdrudlých tváří nebyla výsledkem vlivu pouze duševních.

„To, že podvádíš manželku s naší souduřkou!“

„No tohle! Já —“ v poručíkovi se všecko vzbouřilo nad tou osudovou nespravedlností. „Já se tady držím zpátky — už rok — a za to —“

„Držíš se zpátky moc okatě,“ pravil jízlivě Málek. „Moc okatě ji sekýruješ za každou pitomost. Moc okatě —“

„Ale já —“

„Je to prostě trošku moc primitivní kamufláž!“

Kamufláž! Za jeho namáhavě udržovanou ctnost ho svět takhle odměnuje?! Poručík pocitil bodnutí veliké křivdy.

„Ty nemluv, Pavle,“ pravil dotčeně. „Ty si myslíš, že nic nevidíš? Ze nevidím tý tvoje cukrbily? Ze jsem si nevšiml toho šepotu u psacího stroje, dnes to budou čtyři dny? Co ty mi máš co vyčítat, Pavle?“

„Nic,“ pravil Málek. „Jenomže já jsem svobodný člověk, a ty jsi ženáč. Otec rodiny. A tohle není zrovna nová socialistická morálka —“

„Pavle! Jako je Bůh nade mnou —“

„Bůh není!“ pravil praporčík informovaně.

To poručíka zlomilo.

„Já s ní nic nemám —“ zachrápil: „Já ti to, Pavle, tady přisázám —“

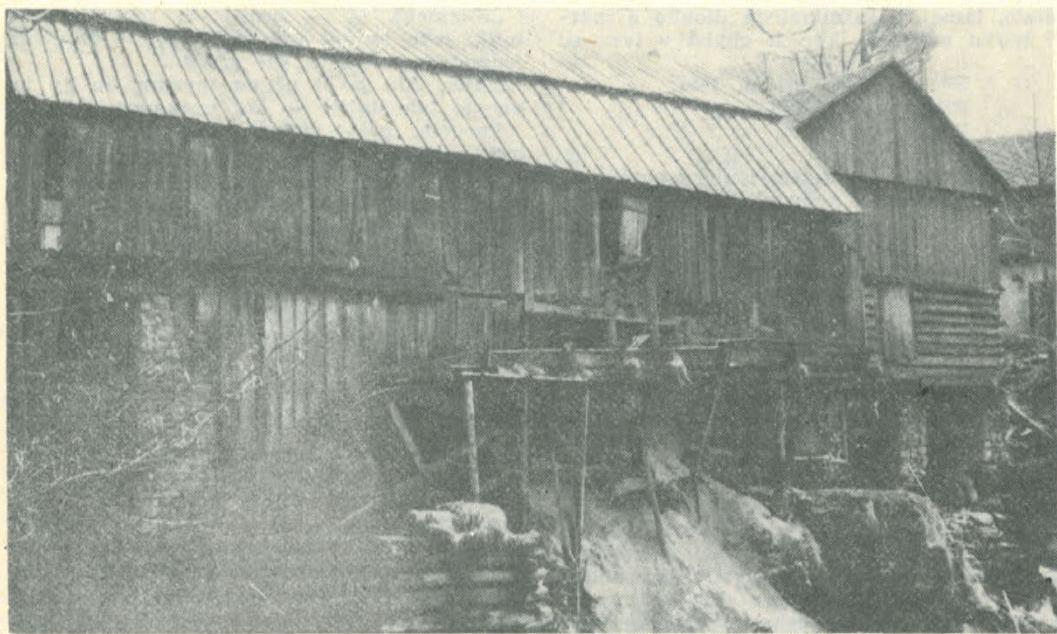
„Povídali, že mu hráli,“ odtušil suše Málek. „Ale žádnej strach. Neboj se. Já jsem charakter. Já to tvý manželce nepovím. A teďka poslouchej. Mám tu ty výslechy od Rosenbluma.“

* * *

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLÉ

ZIVOT 11

Cíles 7/1992 Ročník 35

Mlyn a pila v Kacvine

Spišské mlyny

Kadá obec mala kedysi silné hospodársko-remeselné zázemie. V správnom funkovaní dedinskéj komunity bolo nemyslitelné, aby v nej chýbali zruční remeselnici. Povolenie, samozrejme popri práci na roli, sa tradične dedilo z pokolenia na pokolenie. V dedine nesmeli chýbať kováči, mlynári, debnári, kolári, tesári, murári a pod. Postupne, s rozvojom techniky sa niektoré z remesiel začali vytrácať. Dnes už ľahko nájdeme na Spiši napr. kolára alebo debnára či súkenníka. Niektoré z remesiel sa však na našich dedinách zachovali, aj keď v zmenenej podobe, prispôsobené dnešnému technickému a ekonomickému podmienkam. Patri k nim mlynárstvo, hoci dnes by sme už hľadali na prstoch jednej ruky spočítali všetky vodné mlyny existujúce na Spiši.

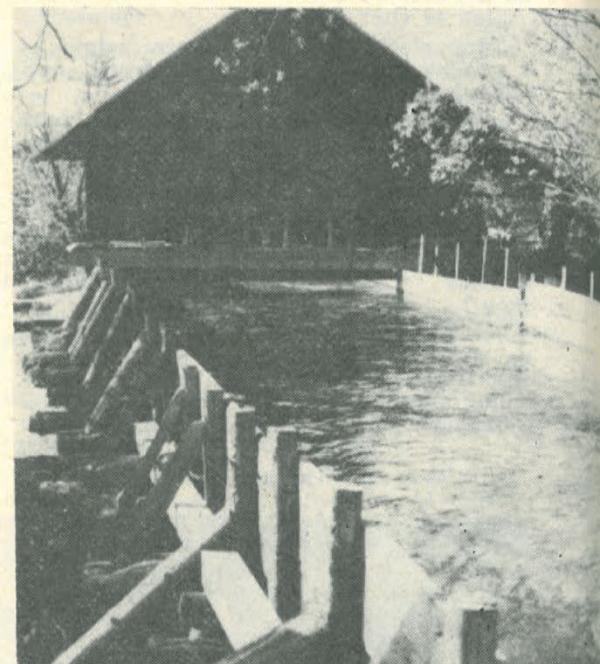
Kedysi akýmsi mlynárskym centrom bol Jurgov. Ako sme sa dozvedeli z rozprávania starších krajanov, táto obec mala až štyri mlyny. Tri sa nachádzali v jeho katastri a jeden vlastnil Jurgovčan Tibor pri Bukowine. Všetky poskytovali služby nie len miestnemu obyvateľstvu, ale aj širšiemu okoliu. Mlelo sa v nich zrno: jačmenné, žitné, ale aj ovesné. Z toho posledného bola vraj veľmi dobrá múka na posúchy, nazývané tuná „moskole“. Okrem mlynov sa v Jurgove nachádzali dva foluše, čiže valchy na spracúvanie súkna. To si vyžadovalo zvláštnu technológiu, ku ktorej sa ešte vrátime. Pri mlynoch boli pravdepodobne aj šindlárne.

Jurgovské mlyny, žiaľ, už zmizli, zostali len v pamäti tamojších obyvateľov. V hor-

nej časti obce sa však zachovala pila. Je to dvojpodlažná drevená budova, postavená staticky pri potoku. Vedie k nej špeciálne drevené korýtko, zvané v spiškom nárečí „burtnicou“, ktorým tečie voda z potoka. Počas práce pily sa prúd vody púšta na mlynské koleso, ktoré sa pod farchou vody dáva do pohybu. Od neho v spodnej časti budovy prechádzajú osobitné prevody, ktoré uvádzajú pílu do pohybu. Pila v Jurgove je majetkom miestneho urbára.

Z Jurgova sme sa vybrali do Tribša, kde sa nachádza mlyn a pila. Kedysi bol tento mlyn vybavený štyrmi mlynskými drevenými kolesami, ktoré dnes už neexistujú. Zachovalo sa sice pôvodné drevené koryto, ale voda tečie z neho do Francisciho turbíny, ktorú terajší majiteľ p. Jakub Bizub inštaloval v roku 1958. Rodina Bizubovcov vlastní mlyn od roku 1888, kedy ho odkúpila od barónskej rodiny. Dnešný majiteľ sa domnieva, že pôvodne sa nachádzal asi kilometer od dnešnej lokalizácie, na mieste zvanom

Mlynica (burtnica) v Jurgove

Škola pri Babej Hore

Školy v minulosti, podobne ako kostol a faru, stavali spravidla uprostred dediny. Neďa sa to povedať o Veľkej Lipnici na Orave, obci dlhej približne 18 km, kde sa nachádzajú 4 základné školy. Tá posledná — č. 4 stojí úplne na konci dediny v Privarovke, odkiaľ sa každému návštěvníkovi rozprestiera prekrásna panoráma na Babiú Horu.

Škola je postavená na rovinatom teréne s dobrým prístupom. Vládne tu ticho, ktoré je potrebné pri vyučovaní. Kedysi škola nadviazala družbu s priemyselnými závodmi z Gdańska, Krakova i Tarnowských Górov, ktoré jej finančne pomohli pri postavení prístavby a vnútorných úpravách školskej budovy. Za to deti zamestnancov týchto závodov mali tu zabezpečené ubytovanie počas zimných a letních prázdnin. Budova školy je súčasťou staršia, ale vďaka prístavbe a upravám sa významne zlepšili podmienky pre vyučujúcich a žiakov.

Pri návštive tejto školy som deti nenašla vo svojich učebniach. Bol práve 15. máj, vyhlásený vojom gminy za ekologický deň a k obyvateľom Veľkej Lipnice, ktorí si čistili okolie domov, cestu a potok Lipničanka sa pripojila i školská mládež. Je to chýbaly hodnotná akcia pri dnešnom alarmujúcom stave životného prostredia. Deti si takto lep-

šie uvedomia, že prirode musíme začať vraciať to, čo nám bez nároku až doteraz dávala zadarmo.

Základnú školu č. 4 v Privarovke navštevuje v tomto školskom roku 139 žiakov. Riaditeľkou školy, v ktorej učí 10 učiteľov, je od minulého roku Janina Kowalczyková.

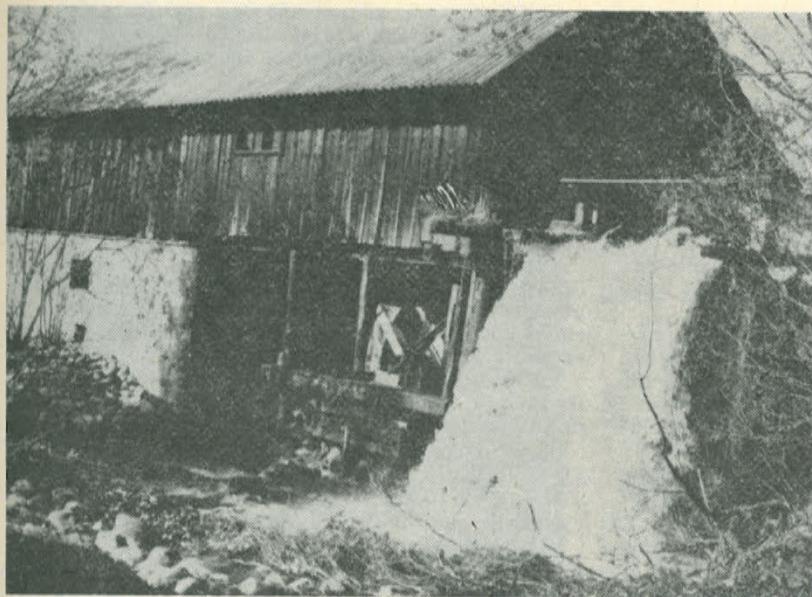
Zo štyroch lipnických škôl sa slovenčina vyučuje len v Privarovke. Pred rokmi sa vyučovala i v Skočkoch, ale pre nedostatok učiteľov bola zrušená. Ako som sa dozvē-

dela od p. riaditeľky, rodičia a žiaci boli vraj oboznámeni s novými zásadami vyučovania cudzích a materinských jazykov na školách, teda aj s možnosťou slobodnej voľby jazyka. No v podstate sa nič nezmenilo, najmä keď ide o slovenčinu. Ale nielen. V škole sa totiž nadále vyučuje ruština ako povinný predmet pre všetkých žiakov, hoci nariadením ministerstva národnej edukácie je už dva roky nepovinná. Nechce sa mi totiž veriť, že sa ju dobrovoľne chce učiť všetci žiaci.

Aktuálne 15 detí navštevuje dodatočne hodiny slovenského jazyka. Z toho 9 žiakov z 8. triedy tvoria staršiu skupinu, ktorá tento rok končí školskú dochádzku. V mladšej skupine sa slovenčinu učí 6 žiakov z 3. triedy. Okrem slovenčiny sa v Privarovke vy-

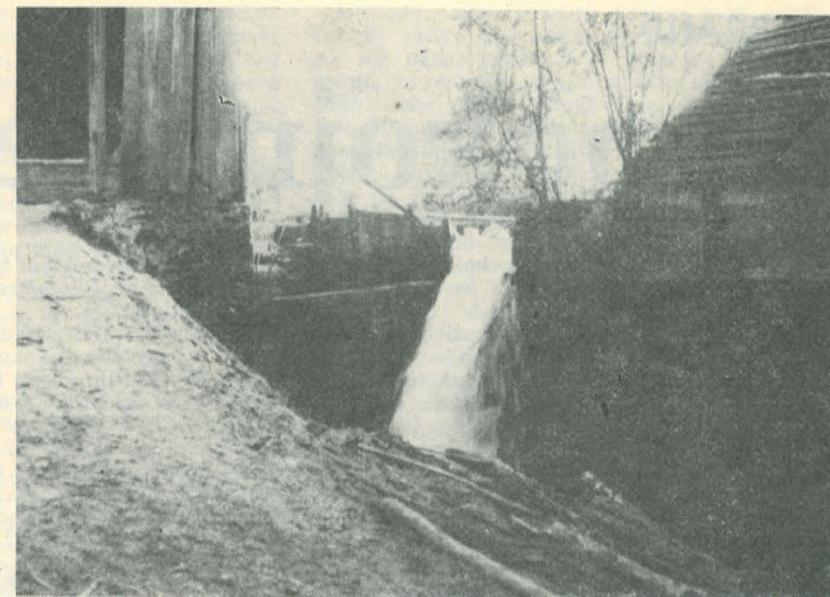

Aj okolo školy musí byť poriadok.

Mlyn v Jurgove

Pod Kramnicou. Je zaujímavé, že aj pozemok, na ktorom sa mlyn nachádza, sa nazýva taktiež Mlyn. Pílu, ktorá vždy tvorila nerozlučnú súčasť mlyna, vlastní dnes Jakubov brat — Alexander Bizub. Aj on pílu čiastočne upravil. Pracuje totiž ako elektrický gáter. Pán Jakub je presvedčený, že modernizáciou sa zbavil obľažnej údržby mlynských kolies. Poznamenajme, že všetky boli drevené, podobne ako ústredná os, zhotovená z tvrdého lipového buď bukového dreva. Bolo ich treba často meniť. Obľažná bola údržba mlyna najmä v zimnom období, kedy sa kolesá muselo často odlaďovať. Podľa Jakuba Bizuba modernizácia (v mlyne Franciscovo turbína a pri píle elektrický pohon) zlepšila rentabilitu zariadenia. Píla je využívaná častejšie ako mlyn, ľudia totiž dôvajú prednosť mýke kupovanej v miestnom obchode. Zrno sa melie na mýku, krúpy buď šrot pre hospodárske zvieratá. Predpokladám však, že napriek vysokým poplatkom, na ktoré sa mi sťažovali majitelia, mlyna a píly v Tribši majú pred sebou budúenosť a ešte dlho budú poskytovať služby okolitému obyvateľstvu.

Mlyn v Tribši

Z Tribša je už neďaleko do Kacvínna, kde mlynárstvo malo takiež dlhé tradície. Keď si boli tuná dva mlyny. Jeden sa nachádzal v hornej časti obce a jeho posledným majiteľom bol Martin Dylský. Dnes už neexistuje. Druhý mlyn stojí v strede obce pri malebnom vodopáde na miestnom potoku Kacviňanka. Zdá sa však, že aj on je už odsúdený na zánik. Už dlhší čas nepracuje. Podľa odhadov má už asi dvesto rokov. Kedysi patril nedeckým barónom. Posledná majiteľka nedeckého panstva Alžbeta Salomonová predala mlyn spolu s píľou nižnolapianskej rodine Ratajovcov, ktorí sa pristahovali do Kacvínna v roku 1932. Nový majiteľ, nestor rodiny Andrej Rataj, dedo dnešného majiteľa, sa o mlyn dobre staral. Nebolo tomu inak ani za jeho syna Michala Rataja, ktorý však v roku 1986 tragicky zahynul. Po ňom mlyn zdiedil jeho syn Andrej Rataj. Ten už prácu vodného mlyna a píly nevyužil. Minulý rok pri starom mlyne postavil elektrický gáter, ktorý je samozrejme efektívnejší a rentabilnejší. Na starej píle s vodným vrchným náhonom sa za deň dalo spíliť približne štyri kubíky guľatiny,

kým na elektrickom gátri desať a viac. Najväčší prísun dreva je dnes najmä v zime, keďže v lete sa tunajší rolníci venujú viac sezónnym poľnohospodárskym prácam. Okrem toho p. Andrej má aj silnú konkurenciu. V Kacvínne totiž sú ďalšie dve elektrické píly.

Starý mlyn spolu s píľou bol zatriedený do tretej skupiny pamiatkových budov na Spiši. Nedávno bol u majiteľa predstaviteľ Vojvodského pamiatkového ústavu, ktorý žiadal, aby mlyn spolu s píľou zrekonštruoval. Ústav je však schopný zaplatiť majiteľovi len 23% nákladov na rekonštrukciu. Majiteľ je ochotný mlyn opraviť, ale pod podmienkou, že pamiatkový ústav uhradi všetky náklady.

Myslím si, že v prípade kacviňského mlyna bude treba rýchlo hľadať nejaké východisko, lebo o pár rokov ho stihne osud mlyna z horného konca obce. Dbajme o naše spišské pamiatky!

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

učuje angličtina, taktiež ako nepovinný predmet. Oba jazyky učí bývalý riaditeľ tejto školy dr. Emil Kowalczyk. Zdá sa mi, že predsa len rodičia by mali byť presnejsie informovaní o nových zásadách. Vtedy voleb povinného jazyka by dopadla určite ináč.

Pri rozhovore s riaditeľkou školy bol prítomný učiteľ Jozef Kocúr, ktorý, aj keď je samouk, dobre ovláda slovenský jazyk. Preto Privarovčania sa nemusia obávať, že by prípadným odchodom terajšieho sloven-

činára, ktorý je už na dôchodku, nemal kto ich deti učiť materinský jazyk. Škola má pomôcky k vyučovaniu slovenského jazyka, hoci niektoré učebnice treba nutne zaktualizovať a v školskej knižnici je slušný výber knižných titulov. Chýbajú im — na čo sa aj tu sťažovali — slovenské detské časopisy, ktoré od vlaňajšieho roku prestala na školu posielat Matica slovenská. Je však nádej, že v nastávajúcim období opäť budú dochádzať, snáď len v menšom množstve ako v predchádzajúcich rokoch.

Aká je ekonomická situácia školy? — Pomerne dobrá hovorí riaditeľka. Je zatiaľ jedinou školou na Orave, ktorá od 1. januára 1992 prešla pod samosprávu gminy.

Na škole pôsobí detský folklórny súbor, známy nielen v Poľsku, ale aj v Bulharsku, Turecku, Nemecku a dokonca v Japonsku. Žiaci z Privarovky udržujú kontakty s deťmi zo Sappora, ktoré v roku 1990 boli na týždennej návštive v tejto obci. Dozvedela som sa, že súbor často vystupuje na Slovensku, o.i. v Zuberci. Nebolo by teda od veci nadviazať bližšie kontakty aj s nejakou školou na Slovensku. Bolo by to iste prospiešnejšie i slovenskému vyučovaniu v tejto privarovskej škole.

V Čhyžnom sa 14. mája tr. konala súťaž v prednese detskej poézie a prózy. Medzi školami, ktoré neboli na tejto súťaži zastúpené, bola aj Privarovka. Vraj neskoro prišlo oznamenie o súťaži a nemali čas na prípravu. Škoda, lebo ani počas vlaňajších recitácií detí z Privarovky nemali možnosť súťažiť. Dúfajme, že na budúci rok sa nám už predstavia a získajú i odmeny UV KSSCaS a redakcie Života, čo im srdiečne želáme. Máme tiež nádej, že v novom školskom roku sa viacero rodičov z Privarovky odhodlá zapísat svoje deti na slovenčinu. Bolo by správne, keby aj vedenie školy v tomto smere vyvinulo viac úsilia.

Text a foto: EVA MATISOVÁ

Po práci ešte snímka pre Život a ide sa domov...

H. BRAND

Nepokojný let

To, že Helene mala milenca, bolo Ralphovi ľahostajné, ba dokonca sa mu to hodilo do plánu.

Napokon, jednako potreboval niekoho, na koho by padlo podozrenie.

— Zajtra večer musím odcestovať do Hamburgu, — povedal Helene len tak mimo chodom.

Jeho žena, hoci už mala štyridsať päť rokov, bola mimoriadne atraktívna. Ironicky sa pozrela na muža.

— Nezdá si ti, že v poslednom čase často chodíš do Hamburgu? Je blondínka alebo tmavovláska?

— Hádam si len nemysliš, že ťa podvádzam, — ohradil sa Ralph, pričom pomysiel na sladkú Carolu, pre ktorú chcel byť čo najskôr voľný.

— To by som ti ani neradila, milý môj, — varovala ho chladno čiernovlasá manželka. — Dobre vieš, že v prípade rozvodu nedostaneš ani fenig. Firma patrí mne, milý môj, na to nezabúdaj!

No to on veru nezabúdal. No vedel i to, že ak Helene zomrie, celý majetok bude patriť len jemu.

— Účel cesty do Hamburgu je čisto obchodný, — tvrdil. — Odcestujem o dvadsať dva tridsať. Auto mám ešte vždy v oprave.

— Keby si šiel lietadlom, ušetril by si si osem hodín vzácneho času, — pripomienula mu Helene. — Čas sú peniaze.

— Vari si sa zbláznila. Ani desať párov koní ma nedostane do tej čertovskej debny.

— Tebe je jedno, že sa ti pre tvoj strach z lietania smeje celý svet? Mal by si sa hanbiť pred Tuďmi. Riaditeľ prosperujúceho podniku má strach pred lietadlom!

— Dvadsaťdva tridsať, — opakoval Ralph nazostene. — V každom prípade som vo štvrtok doma.

Nasledujúci deň sa rozbehol na minuty rozpočítaný plán. O šestnástej hodine nastúpil na hlavnej stanici do vlaku smerom do Hamburgu, vyčkal, kým prišiel sprivedca, predierkoval jeho cestovný lístok a vytlačil naň dátum i čas. Na nasledujúcej stanici vystúpil.

Dôkladne si preštudoval cestovný poriadok. Presne o desať minút ide vlak opečným smerom a dovezie ho späť.

Teraz si musel zmeniť výzor. Človek nikdy nevie, kto si ho môže všimnúť, keď sa bude vracať domov. V nijakom prípade ho nesmie nikt spoznať.

Na zamaskovanie mu postačil maliarsky plášť a vedro na farbu. Otvoril bránu k vile a opatrné vstúpil. Vedel, že Helene v tom čase býva u katerníka, no čoskoro sa vráti. O chvíľu naozaj začul vŕzganie štrku na chodníku. Klúč sa zvrtol v zámke. Prv ako sa Helene spomätala, omotal jej šál okolo hrdla a zahrúsil ju. Musel sa veľmi ovládať, no patrilo to k plánu, ktorý sa musí podaríť.

V rukavičkách odnesol mŕtvu do spálne a položil na posteľ.

Nikým nespozorovaný sa vykradol z domu. Maliarsky plášť odhodil do kontajnera. Ráno prídu smetiaři a odvezú ho.

Teraz nasledoval posledný majstrovský kúsok jeho plánu, ktorý mal zaručiť úspech. Potreboval dôkladné alibi. Policii postačí, keď zistí, kedy došiel vlakom do Hamburgu. O to, aby sa ta načas dostal, sa tiež postaral.

Autobusom odišiel na letisko, kde mal pod falošným menom zabezpečený let do Hamburgu. Lietadlo príde oveľa skôr ako vlak, a tak bude mať dosť času zájsť na stanicu k „svojmu“ rýchliku.

Na hlavnej stanici ho bude čakať Grossmann, s ktorým sa poberie k zákazníkovi. Grossmann musí prisaháť, že došiel vlakom

a v čase vraždy bol od Mnichova vzdialenosť najmenej dvesto kilometrov. Toto alibi musí každý uznať.

Keď odovzdával letenku, srdce sa mu rozbúhalo a žalúdok, akoby mu oťažel. Stisol zuby a povedal si, že sa tentoraz naozaj nič nemôže stať. Lietadlo týmto smerom denne premáva niekoľkokrát a ešte nikdy nedošlo k nejakému nešťastiu.

Nastúpil do lietadla a sadol si na určené miesto. Pekná mladá žena na susednom sedadle pri obloku sa naňho milo usmiala.

— Nie je vám dobre? — vyzvedala sa, keď sa pripútal. — Ste veľmi bledý.

Ralph nervózne zakašľal. — Je to stará srdcová záležitosť, ktorá ma trápi, — odpovedal. — Lietate často?

— Žiaľ, nie, — ťutovala susedka. — Lietadlo je pre mňa pridrahé, ale je to veľmi vzrušujúce.

— Vzrušujúce? — Ralph preglglol. Pohľad cez malý oblôčik mu prezradili, že sa práve odlepili od zeme.

Ralph si vzal noviny, ktoré mu letuška podávala. — Povedzte mi, je tento hukot normálny? — obrátil sa na ženu v belasnej uniforme. — Znie to, akoby vypadol jeden z motorov.

— Nebojte sa, — upokojovala ho letuška. — Je to normálny zvuk, len počasie je trochu drsné, fúka silný vietor.

Hneď nato sa ozvalo z mikrofónu, aby cestujúci zostali pripútaní a predbežne nefajčili.

— Co to má znamenať? — spýtoval sa znepokojene Ralph svojej susedky.

— Nič. Počuli ste predsa, že je silný vietor, nebojte sa.

Ralph, aby odviedol svoju pozornosť od letu, otvoril noviny, no nevedel sa sústrediť na správy. Mysel na Heleninu mŕtvolu vo vile a na trištvrté hodiny, čo bude musieť stráviť v tomto väzení vo vzduchu. Veď neraď počul aj o opitých pilotoch, čo ak sú aj dnešní...

Takmer každú minútu sa pozeral na hodinky. Vedel, prečo ustavične pohľadal týmto plechovým vtákom. No dnes nemal iné východisko. Začal premýšľať o majetku, ktorý mu Helene zanecháva.

Vtom sa lietadlo ponoriло do hustej hmly. Hrozné! Čo ak teraz vypadne niektorý z prístrojov? Ako sa potom dostanú dolu?

Muž sediaci pred Ralphom sa obrátil. — Máte, prosím vás, zapaľovač? — Pichľavé oči, opálená tvár a úsmev sa mu zdali skôr výhražne ako upokojujúce.

Ralph ďalej listoval v novinách. Jedna fotografia ho zaujala. Bolo na nej rozbité dopravné lietadlo, ktoré sa zrazilo so športovým vo vzduchu.

Poskladal noviny.

Žena na vedľajšom sedadle sa zarazene naňho pozrela, poťahujúc si úzky pulóver. — Nechcete žuvačku? — spýtala a začala ju hľadať v príručnej taštičke.

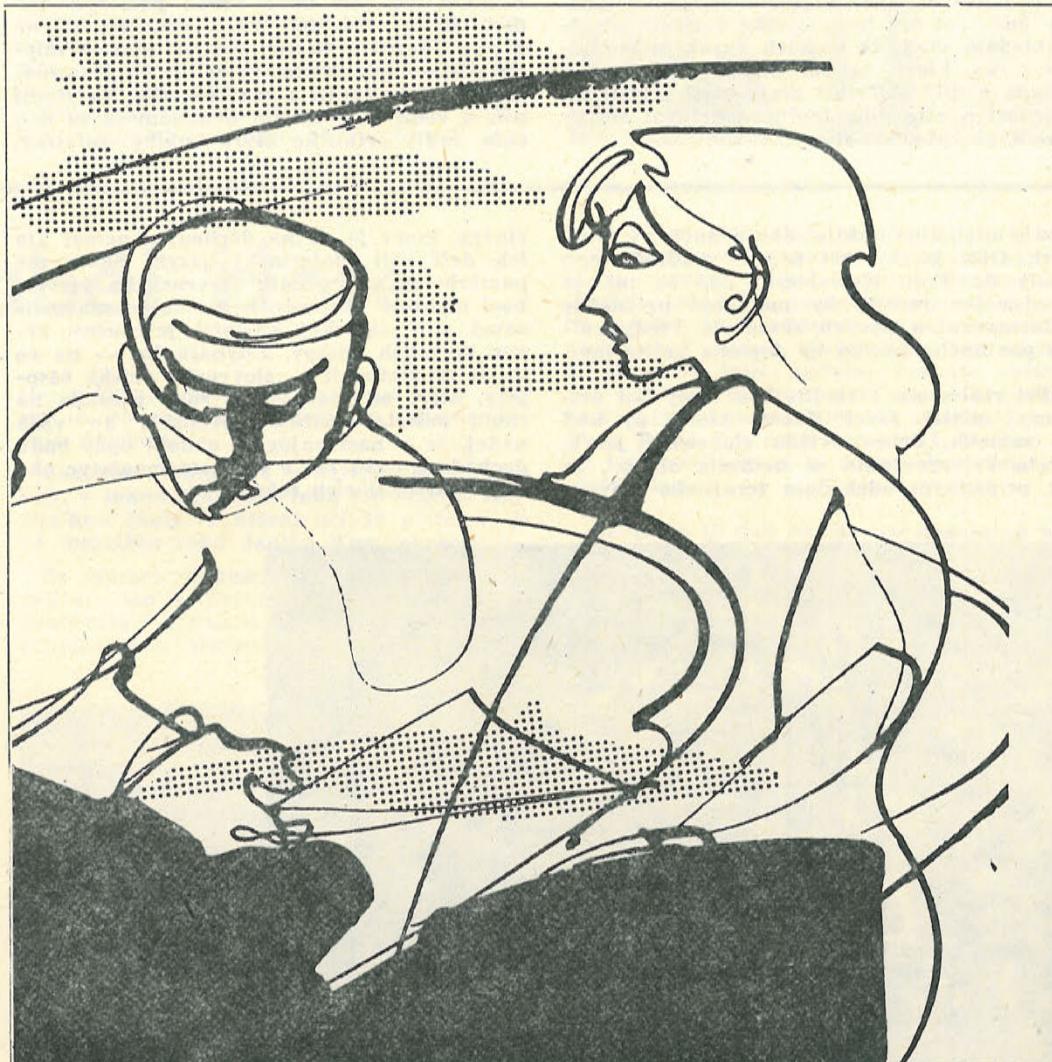
Ralph jej neodpovedal. Oči ženy sa rozšírili. Zakričala na letušku.

— Nie ste náhodou lekár? — spýtala sa letuška opáleného muža, ktorý sedel pred Ralphom.

— Áno, som, — zadával sa na bledého muža.

— Zlyhanie srdca, — povedal letuške a mladej žene pri Ralphovi ponúkol, aby si s ním vymenila miesto.

— Nie je príjemné sedieť vedľa mŕtveho, — povedal lekár.

Kolaž: Empereur

akcie takže nemusíte si robít nijaké výdavky. Úprimne povedané áno, keby ste chceli si niečo vypíšť, alebo navyše zajest, až tak daleko moja právomoc nesiahá. Dobre, som rád, že ma chápete. — Priateľsky sa usmial na rozlúčku.

Žena najprv začala rozprávať, že na ni-
jaký ples nejde, lebo všetky šaty po defoch
sú jej úzke, do roboty nechodí a tak ani
nevie, čo sa vlastne nosí. Dala sa preho-
voríť, a to dosť Lahko, keď som jej povedal
že lístky sú zdarma. A keďže je to akcia
školy, kde onedlho začnú chodiť naše deti,
— povedala naostatok, že to veru nemožno
odmietnuť.

V stanovený deň prišla suseda skontrolovať či je všetko v poriadku. Vybrali jej ešte účes, topánky na tancovanie do tašky a šlo sa.

Bol to veľmi dobrý ples, aspoň tak sa to zdalo na začiatku. Spolu sme sa cez presťavky rozprávali, tancovali spočiatku iba každý so svojou manželkou. Ale predpolnoucou sused z druhého činžiaku požiadal o tanec priateľku svojej manželky, s ktorou sa dôverne poznali. Všimol som si, že pri tanci sa pekne rozprávali, bola radosť sa na nich pozrieť, akoby spolu vyrastali, poznali sa niekoľko rokov a nie zopár mesiacov po nasťahovaní na sídlisko. Naša suseda sa spokojná vrátila z parketu a hneď sa posilnila ostrým.

Po prestávke znova sa začali krátko rozprávať. Rozprúdil sa tanec. Nás sused sa odvážil požiadať o tanec priateľku svojej ženy. Vtedy to začalo. Suseda od naproti odmietla s ním tancovať. Sused očervenel a onemel, rýchlo sme zmizli od stola na parket, aby sme níč nevideli, hoci sa nám to nezdalo správne. Onedlho sa vyparili z plesu, zábava bola už tam. Bolo po náladě. Každý sa usiloval čo najskôr dostať domov.

— Viete, som suseda, bývam pod nimi, tak vy ráčite byť tetka, no to je pekne, že ste ich prišli návštiviť, v prípade, keď som počul, že susedia majú návštavu, tak som poznamenal pred manželkou, aby skočila tam sa pozrieť, koho tam majú. Nešla. Vyhorovila sa, že ju nikto nepozval a že na takéto návštevy nemôže vtrhnúť. Dopočul som sa, že sused odišiel na dva dni z domu na služobnú cestu. Keď sa vrátil, deti sme dali spáť, prikázał som žene, aby sa obliekla do svojich promočných šiat, že ideme na návštavu, veď babička v spoločnosti televízora ustráži deti. Babička s tým vrele súhlasila, aspoň v pokoji mohla odísť spáť, veď sa necítila dobre. Manželka bola neustále zvedavá, kam ju zavediem. Keď sme vyšli na chodbu, povedal som:

— Ideme predsa k susedom. Nemôžeme k nim ísť ako nejakí trhani.

— To nemyslís vážne, veď suseda mi poviedala, že manžel keď sa vráti zo služobnej cesty, je veľmi nevrlý a skoro ich ani nevníma a ty chceš ísiť k ním.

— To sú babské reči, prosím fa. Kde na to chodíš? Rozhodol som sa, a už som tlačil zvonček na susedových dverách. Otvorila nám suseda. Keď nás zbadala, skoro skoprnela. Vo dverach sa objavil jej manžel a vtedy som spustil:

— Vybrali sme sa k vám, susedka, na návštěvu.

— Pozývala si niekoho na návštěvu? — opýtal sa sused manželky, ktorá mu skoro s pláčom povedala:

— Nikoho som predsa nepozývala a nechápem, prečo by som to mala robiť.

— Áno, vaša pani má pravdu, — povedal som, — nikto nás nepozval, ale vzhľadom na to, čo ste boli preč, tak vaša pani bola u nás po dva večery. Keďže zajtra odchádzame na vidiek, — znalo to zo mňa ako v románe, tak preto sme vás prišli návštiviť obidvaja. Viete, my sme za naprostú reciprocu v susedských vzťahoch.

— Človeče, čo mi to tu trepete. O akej reciprocite dokonca naprostej tu tárate, vrátil som sa z veľmi namáhavej služobnej cesty, hádam mám právo stráviť s vlastnou manželkou večer v súkromí.

— Zle ste ma pochopili pán sused. Pochopte, neradi by sme vám zostali dlžní, aby sa to nezabudlo, my sme susedia ozaj na úrovni, doniesli sme si víno, domáce a myslíme si, že v družnej debate a pri vínu by sme si mohli potykať, viete, my si s hocikým nepotykáme, ale s vami to už je niečo iné. Za tie dva večery, čo bola u nás vaša paní, sme si tak pekne pohovorili, porozprávali a navzájom sa vyžalovali, že si myslím, že by sme to mali spečať s ozajstnou pertou.

Suseda sa poobzerala okolo seba a zavolala nás dnu. Viedla nás dlhou chodbou do kuchyne. Tu som sa zháčil. A vyslovil som to, čo som mal na myslí:

— Nehnevajte sa susedka, ale kuchyňu máme takú istú ako vy. Pokiaľ sa pamäťám, tak u nás sme sedeli v obyvačke, chápate nás, neprišli sme k vám nič požičiavať, ani vám nič vracať a už vôbec sa nacítíme vašimi služobníkmi, aby sme niečo vybavovali v kuchyni, ako to robievala moja mamka, keď sa niekoho potrebovala striasť. To bol pohľad. Už dávno som nevidel tak zariadenú obyvačku: koženková súprava, drahé koberce, doplnky, vázy, čačky-mačky, farebný televízor, ušiaky. Posadili sme sa s manželkou do koženkovej súpravy, takže to všetko prijemne zaškrípalo a susedom skoro vyrazilo dych. Len čo sme sa usadili, sused vošiel, keď som chcel otvoriť víno.

— Viete, čo som prišiel spečatiť, a to hned! Otvoril dvere s takým treskotom, že sa všetky psy rozbrehali a mali sme pocit, že nie sme v činžiaku, ale kdesi v zapadnej dedine, kde lišky dávajú dobrú noc, preto sme sa veľmi rýchlo poponáhali na svoje poschodie do bytu a vrátili sme sa bez vína.

MICHAL ŠEPITKA

Úplná recipročita

Naša suseda si žije ako sa spieva v pesničke: „Komu tak na švece, jak mladej neveste, muž jej idze do roboty, vona robíco chce.“

Len čo manžel odide do práce, už onedlho vidieť dole schodami schádzať deti a zanimi aj susedu, ako cez cestu prechádza do susedného domu. Trvá to tak dlho. Bolo ich vidieť spolu chodiť pre deti do škôlky, do obchodu, nakupovať, nehovoriac o vollených chvíľach, ktoré trávia spolu. Tak susedu bolo vidieť na balkóne popíjať kávu, alebo smiech susedky od naproti sa rozliehal po miestnostiach v našej blízkosti. Hotová idyla.

Reštaurácia, ktorú málokto navštievuje z miestnych, ale pritom je vraj neustále plna. Tak ako domorodci, zasa chodia inde, kde nie sú tak nápadní, a čo je najhlavnejšie, aby ženy ich nehladalí. Prekvapilo ma, keď sused od naproti ma zasťavil.

— Sused, oslovil ma, nechcete íst na ples do neďalekej reštaurácie. Zdá sa mi, že ste v nej ešte neboli. Chápem, človek nemá času a potom deti, pribuzní sú d'aleko.

— Nehovoril som so ženou, veľ viete, není to také jednoduché, že oblečiem sa a idem, chápete, že pre ženu je to hotový sviatok, a s tým súvisí aj ďalší problém, kde necháf deti.

— Aj my ideme sa zabávať, keď už deti budú spať, občas sa prídeme mrknúť na ne. Nech sa páči, tu sú dva lístky. Keby vám to nevyhovovalo, tak mi ich vrátte. Peniaze? Nie, ide nám o to, aby bola účasť. Veľ viete sídlisko je mladé, chceme to tu rozbehnúť a všetko niečo stojí, patrím medzi takých malých organizátorov, tejto

a na to zabudnúť. Suseda s manželom odišla, že jej má ktorí telefonovať. Pomaly sme ich nasledovali až my.

Vzťahy ochladli. Zbadal som, že suseda začína chodiť k ďalšej, o niekoľko vchodov. Tam sa vzťahy do takého štadia až nevyhrotili, zrejme suseda otvorené povedala, že manžel si to nepraje a začala sa vyhovárať na chodníku na zaneprázdnenosť, bolesti hlavu a v prítomnosti muža vraj povedala, že nemá čas, aby prišla neskôr na návštěvu. Ale v tomto čase už začala chodiť k nám z času načas. Začala nám radíť, aby sme si kúpili auto, keďže vraj máme rovnaké príjmy. Na to som už musel poznámať:

— Keď si rozdelíme to, čo vám príde z Považia a ovocie z Moldavy, hádam potom by sme mohli hovoriť o rovnakých príjmoch, ale žiaľ, nás nemá kto dotovať.

Suseda prestala určitý čas chodiť k nám a naposledy, keď muž odišiel, hneď k nám pribehla so slovami:

— Nemohli by sme niekam vypadnúť, povedala zčista jasne. Ráno sme mali iný plán, ako strávime nedelu, ale manželka hned pripomnila. Tak to potom pokračovalo. Začali spolu chodiť do miestneho kina, veľ sused susedovi má pomáhať. Ako hovorí orientálne príslovie. Človek sa najprv má zaujmáť o svojich susedov a až potom o ostatných. Teraz som si všimol, že akosi častejšie k nám zabehne, stači aby štrngol tanier, už bola u nás, nehovoriac o tom, keď niekto hlasnejšie niečo povedal. Najskôr, keď bol niekto u nás z príbuzenstva a pomaly už aj prestala hovoriť, prečo prišla, ale hned sa predstavila:

Obituaries...

Catherine Servas, 97, Wife of Sokol Founder, Dies; Was Oldest Assembly 162 Sokol Member and Parishioner

CLIFTON, N.J. — A Mass of Christian Burial was offered at 9:30 o'clock Saturday morning, January 11, for Catherine (Miskovic) Servas, in St. Cyril and Methodius Church, in this city, by Rev. Robert Valent, O.F.M., pastor. Father Robert also delivered the eulogy for Mrs. Servas who was the oldest parishioner of this Slovak parish. She died Wednesday, January 8 at the age of 97.

Burial was in the family plot at St. Mary's Cemetery in Saddle Brook, N.J. Father Robert offered prayers at the grave.

church and a member of the Rosary Society and the Mother Club.

Mrs. Servas was the oldest member of Assembly 162 of the Slovak Catholic Sokol, and the wife of Andrew J. Servas, who was one of the original founders of the fraternal organization with former officers in Passaic, the city in which it was organized on July 4, 1905. He died in 1956 and a daughter, Mary Walter, died in 1990.

A son, Andrew Jr., was killed December 21, 1944, serving with the 100th Field Artillery of Patton's Third Army in the Battle of the Bulge in the Second World War. He is buried in France.

Survivors include two daughters, Catherine Servas and Helen Servas, both of Clifton; and a grandson, Andrew Walter.

ZOMRELI...

Zomrela Katarína Servasová, 97-ročná, manželka zakladateľa Sokola; bola najstaršou členkou 162. zboru Sokola a najstaršou farničkou.

CLIFTON, N.J. — V kostole sv. Cyrila a Metoda v Cliftone, v sobotu 11. januára 1992 o 9.30 hod. farár Robert Valent celebroval pohrebnú svätú omamu za Katarínu Servasovú (rozenou Miškovičovú). Otec Robert prednesol i kázeň o pani Servasovej, najstaršej farničke tejto slovenskej farnosti. Menovaná zomrela v stredu, 8. januára, vo veku 97 rokov.

Pohreb sa konal na rodinnej parcií cintorína svätej Márie v Saddle Brook, N.J. Pohrebné modlitby celebroval nad hrobovom otec Robert. V piatok popoludní sa členovia Ružencovej spoločnosti modlili za zasnlúru ženec.

Katarína Miškovičová sa narodila v Novej Belej na Slovensku 15. novembra 1894. Do Spojených štátov prišla pred 80 rokmi a usadila sa v Passaic, odkiaľ sa neskôr prestahovala do Cliftonu. Pani Servasová pracovala dlhé roky ako operátorka strojov vo Fortsmann Woolen Mills v Cliftone. Do dôchodu prešla v roku 1945.

Zomrela bola farničkou slovenského rímsko-katolíckeho kostola sv. Cyrila a Metoda, členkou Ružencovej spoločnosti a Klubu matiek. Zároveň bola najstaršou členkou 162. zboru slovenského katolíckeho Sokola, manželkou Andreja J. Servasy, jedného zo 46 zakladateľov Sokola v Passaic, ktorý vznikol v tomto meste 4. júla 1905. Andrej J. Servas zomrel roku 1956 a ich dcéra, Mária Walterová, v roku 1990.

Syn Andrej, ako vojak 100. poľnej armály gen. Patona zahynul 21. decembra 1944 počas bitky o Bulge. Je pochovaný vo Francúzsku. Podnes žijú dve dcéry: Katarína a Helena Servasové, obidve v Cliftone, ako aj vnuk Andrej Walter.

Okrem najbližšej rodiny pohrebu sa zúčastnili aj príbuzní z Ohio, pán Skvarek a pani Skvareková so synom Jánom, ako aj Jozef Patka a Helena Wojasová.

Členovia 162. zboru vyjadrujú svoju najhlbšiu sústrast dečram zosnulej, Kataríne a Helene, v ich veľkom smútku a bolesti nad úmrtím drahej matky. Modlime sa za

Katarínu, aby odpočívala v pokoji a láske nášho Pána. Zdar Boh!

Katarína Miškovičová odišla do zámoria pred 80 rokmi, teda v roku 1911 alebo 1912. Museli to byť naozaj ľahké časy, ktoré pripravili 15-či 16-ročné dievča, ešte takmer dievča, opustiť rodinu a rodnu obec Novú Belú a odísť do neznáma.

Najčastejšie nebola medzi prvými, pretože masové vysťahovalectvo zo Slovenska do zámoria začalo ešte pred jej narodením, v roku 1880. Neskôr, keď novobelští dievča podniklo ďalekú cestu do Ameriky, emigrantské chodníčky boli už trochu prešliapane. Aj v štáte New Jersey, v ktorom leží mesto Passaic, boli už vtedy Slováci. Môžeme predpokladať, že dokonca i naši krajania zo Zamaguria. Veľ roku 1920 práve z Passaicu obyvatelia Repíšk a Jurgova písali listy svojmu farárovi Antonovi Kubasákom a posielali doláre na jurgovský kostol. (1)

Nie je možné presne určiť rozmer vysťahovalectva z našich spišských a oravských dedín, najmä do roku 1918. V každom prípade bolo to značné percenta. Veľ v roku 1920 spišsko-oravský starosta dr. Jan Bednarski len za niekoľko mesiacov vydal pri-

bližne 200 pasov. (2)

Z dvoch malých výstrižkov z amerických novín sme sa dozvedeli, že sa mladé novobelští dievča v Amerike nielenže nestralilo, ale vedelo sa uplatniť v cudzom svete, využiť svoje prirodzené schopnosti a nájsť miesto pre seba aj v mnohotvárnom spolkovom živote slovenskej komunity.

Prípad vysťahovkyne Kataríny Miškovičovej-Servasovej potvrdzuje vetu, ktorú v roku 1944 vyjadril novobelští farár František Móš: „Naši Ľudia v Amerike vždy sú k ostatným Slovákom a nie k Poliakom pripojovali“. (3)

**JOZEF ČONGVA
MILAN CERVAS**

POZNÁMKY

1. Jozef Čongva: Krajanské listy z Ameriky. Život, č. 8/1990, s. 8—9.
2. Sprawozdanie z 26. listopada 1920 roku o obecných stostuskach na Spisu i Oravie. Archiwum Akt Nowych, zespól Ministerstwa Spraw Wewnętrznych 678, k. 638.
3. František Móš: Roky 1918—1939 na severnom Spiši. Bratislava 1944, s. 19.

Rozmýšľanie nad jedným nekrológom

Nedávno sme dostali dva malé výstrižky z anglických a slovenských novín vydávaných v americkom meste Clifton. Keďže sa ich text týka bezpostredne našich rodákov v zámorií, pôvodný anglický článok sme preložili do slovenčiny. V podobe zmenenej fotografie prípajame tiež anglickú pôvodinu.

Kto pomôže...

POKRAČOVANIE ZO STR. 9

vládnych činiteľov v Krakove, aby sa táto šovinistická polonizácia zastavila? A ako sa národných práv Slovákov v Poľsku zastal predsedca slovenského parlamentu František Mikloško počas jeho, takisto lanskej návštavy v poľskom parlamente vo Varšave? Aby sa znova otvorilo slovenské gymnázium v Jablonke, odkiaľ budú opäť vychádzať slovenskí učitelia pre slovenské školy v týchto obciach. A aby sa mladým Slovákom umožnilo získať učiteľské povolanie aj na slovenských školách na Slovensku. A aby sa slovenským knazom umožnilo na tomto území slúžiť omšu po slovensky pre tamojších Slovákov. Veď hlboko veriacim slovenským funkcionárom, akými sú aj F. Mikloško a J. Carnogurský, by na tom malo osobitne záležať. Ani nedávna návšteva nášho ministra medzinárodných vzťahov P. Demeša v Poľsku toho veľa nepriniesla. Je to totiž primálo, keď sa vo Varšave s poľským ministrom školstva Andrzejom Stelmachowskim dohodol, že sa znova zavedie vyučovanie slovenčiny na jablonskom gymnáziu a zlepší sa vyučovanie slovenčiny na základných poľských školách v ostatných obciach poľskej Oravy a Spiša. Náš prvý povojo-

vý konzul Dr. Matej András v Katowiciach totiž ešte koncom štyridsiatych rokov s poľskými úradmi dohodol, že sa vytvorí samostatné slovenské gymnázium v Jablonke, kde sa budú vyučovať všetky predmety v slovenčine a aj vyučovanie na slovenských základných školach v obciach, kde sú Slováci, a to rovnako všetkých predmetov v slovenščine. Veď toto dnes tzv. poľské gymnázium v Jablonke si postavili jablonskí Slováci sami a za vlastné peniaze! A aj toto si roku 1960 Poliaci privlastnili! Toto všetko pán minister Demeš nevie. Je totiž primladý na to, aby bol o všetkom správne informovaný. Mal sa však (ako aj slovenská vláda) vopred informovať u Dr. Andráša, čo on vtedy vo Varšave dohodol. Aby sa veci uviedli na pôvodnú úroveň.

A ešte niečo. Slováci na tomto území potrebujú slovenské knihy. Veľa kníh. A nie len učebnice, ale aj krásnu literatúru a časopisy, denníky a týždenníky. Lebo inak nie je možné ich kultúrnu úroveň nielen udržiavať, ale ani skvaliňovať. Čo by sa stalo, keby sa o to postarala ekonomicky slovenská vláda a poverila organizáciou práve Ministerstvo medzinárodných vzťahov SR. Alebo priamo Maticu slovenskú! Učiteľka Mšálová sa v Holkovom článku s'áže, že predtým (čiže za totality!) Matica slovenská dodávala Slovákom v Poľsku oveľa viac literatúry ako teraz! Myslim si, že by práve teraz, keď sa Matica slovenská stala opäť inštitúciou, mala stať o zahraničných Slovákov, lepšie. A aby im posielala najmä viac literatúry. Aj divadelných hier. Lebo predovšetkým umením sa podstatne zvyšuje úroveň občanov.

Keď sa budú aspoň sčasti realizovať tieto moje námety, nebude už potrebné znova a znova vyslovovať otázku: Kto pomôže našim krajanom v Poľsku? Ale naopak: aj oni budú vziať za túto v podstate materiálne kultúrnu pomoc.

MILOŠ BORSKÝ

Aký bol Vladimír Clementis

POKRAČOVANIE ZO STR. 5

významné miesta boli obsadené slovenskými pracovníkmi. A aj tu sa prejavoval Clementis ako politik, ktoromu je cudzie sektárstvo a dogmatizmus. Prichýnil napríklad na ministerstvo Juraja Slávika a prispeal k tomu že Slávik odišiel do Washingtonu za nášho veľvyslanca. Do Ríma bol vymenovaný Ján Pauliny-Tóth, Vladimír Houdek bol delegátom-vyslancom pri OSN, atď. Spoločne s Lacom Novomeským sa postaral o vyslanie niektorých slovenských spisovateľov na miesta kultúrnych pridelencov na naše veľvyslanectvá: Petra Karvaša do Bukurešti, Vladimíra Reisela do Paríža, Štefana Žáryho do Ríma, atď.

Istý český publicista takto charakterizoval Vladu Clementisa: „Byl to predevším literát,

ORAVSKÉ SPOMIENKY

Pred vyše desiatimi rokmi nám krajany Vendelin Stercula z Veľkej Lipnice sprístupnil svoje spomienky na minulé roky, v tom i na obdobie vojny, ktoré si vo voľnom čase zapisoval do zošita. Uverejnili sme ich v niekoľkých číslach Života. Medzitým si pán Vendelin zapisoval ďalšie zážitky z tohto obdobia, ako si ich zapamätal, a prednedávnom nám ich sprístupnil. Budeme ich uverejňovať v Živote na pokračovanie.

Od druhej svetovej vojny uplynulo už skoro pol storočia. Boli to veľmi rušné, pohnuté časy, ktoré mnohým zanechali podnes živé spomienky. Máme na mysli nás starších, ktorí už aspoň sedesiatku majú za sebou a boli v strede buď veľmi blízko udalostí, ktoré sa vtedy udiali na Orave.

Co si pamäťam napr. z roku 1944? Vojna sa pomaly chýla ku koncu a od 1. septembra tohto roku na Orave už nebolo žandárov ani akýchkoľvek úradníkov. Malo to neblahé následky, nastal chaos a nepokoj. Dobre sa pamäťam, lebo to bolo 18. septembra, kedy je u nás vo Veľkej Lipnici odpust na sv. Lukáša, že v tento deň a skôr v noci prišla do obce banda zlodejov a okradla nášho farára Karola Machaya. Boli dosť prieberčí, zobraли mu len všetky peniaze a zlaté hodinky. O niekoľko dni neskôr, večer, prišla aj do nášho domu skupina štyroch chlapov, civilistov, ozbrojených automáti a dôkladne nám prekutili obe izby. Hľadali, podobne ako u farára, peniaze a dra-

hocennosti. Keďže sme peňazi a iných cennosti nemali, akoby zo žartu nám zobraťi pár kožených rukavičiek.

Odtedy chodili sem často a rabovali tie naše dediny. Kradli neskôr nielen peniaze a cenné predmety, ale aj oblečenie a obuv a iné veci. Ľudí sa zmocnil strach, najmä zámožnejších roľníkov, lebo im všetko brali. Raz ktorísi z nich utrúsil, že sú partizánmi, ale to bola obyčajná banda zlodejov. Kdesi v druhej polovici novembra prišla do obce skupina asi 30 ozbrojených Nemcov. Pustili sa za bandou a v Skočikoch ich dolapili. Dvoch zabili a dvoch ranili. Bolo práve poludnie, keď sa streľba skončila. Potom rozkázali jednému z našich roľníkov, Karolovi Kocúrovi, aby zapriahol kone do voza a odviezol tých mŕtvych. Čo mal chudák robiť. Naložil mŕtvoľy do voza a viesol ich do Privarovky, odtiaľ do Rabčí a ďalej do Korbielowa. Ranených Nemci zobraťi so sebou.

O niekoľko dni neskôr prišla do Babej Hory opäť skupina Nemcov a pustila sa za ďalšou bandou, ktorá šarapatila na Orave. Tá bola nenávytnejšia, kradla všetko, aj kone, kravy, ošípané, skrátku, čo jej prišlo pod ruku. Už presne neviem, ako dopadla ich zrážka so zlodejmi. Jedno je isté, že ich museli poriadne vystrašiť a prehnat kdesi za hory a dole, lebo sme mali istý čas pokoj.

Kradež začas prestala, ale ľudia sa necitili bezpeční. Obávali sa, že onedlho sa zlodeji môžu vrátiť. Preto sa chceli pred nimi nejak zabezpečiť. Majiteľom obchodu vo Veľkej Lipnici bol Florián Pniaček, ktorý sa cítil vari najviac ohrozený. Raz zvolal

k sebe skupinu lipnických roľníkov aby sa poradili, čo majú robiť. Výsledkom tejto porady bolo to, že zapriahol do saní dva kone, zobraťi so sebou asi 6 mladých a odvážnych chlapov a pobraťi sa do Zubrohlavy. Požiadali veliteľa tamnej stráže, aby im vydal nejaké zbrane a streľivo, lebo sa chcel brániť pred bandami zlodejov. Veliteľ im zbrane vydal a tak sa uspokojení vrátili domov. Takto vznikla u nás stráž, v ktorej bolo asi 30 chlapov. Boli postrachom všetkých zlodejov nielen vo Veľkej Lipnici, ale aj v iných oravských dedinách.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

VENDELÍN STERCULA

BRATISLAVSKÉ ŠTUDENTSKÉ MAJÁLESY

Máj je vari najkrajší mesiac v roku. Po dlhom zimnom období príroda naplní ožívou. Ľudia sú akisi úprimnejši a úsmievaví. Máj je aj známy ako mesiac lásky. Viaže sa s ním celý rad zvykov a obyčajov. Patria k nim nepochybne aj majálesy — rôzne zábavy, diskotéky a iné kultúrne podujatia. Úzus majálesov a vôleb stavania tradičných májov sa zachoval aj medzi bratislavskými študentmi. Najväčším strediskom študentov v Bratislave je Mlynská dolina. Je to areál s viacerými internátmi rôznych výso-

kych škôl (fakulta elektrotechnickej, farmaceutickej, filozofickej a inej).

Tradičné stavanie mája každrove usporadúva Elektrotechnická fakulta a jej vysokoškolský študentský klub ELAM. Krátko pred postavením mája usporiadatelia zorganizujú na miestnom parkovisku pri študentskom sídlisku MLADOST' veľkú diskotéku zvanú Trafodiskotéka. Keď odbíjé 12. hodina v noci, študenti pri speve dviahajú stužkami ozdobený máj. Žiaľ, tento rok tradičný máj nebol postavený, hoci k tomu bolo všetko pripravené. Prekazil to prudký dážď, chladné počasie a silný vietor. Pekne otesaný a ozdobený máj zostal ležať na tráve. Dúfam však, že táto pekná tradícia nezahynie a snáď neskôr nad mestskom v Mlynskej doline predsa len bude čnieť krásne ozdobený máj — symbol mladosti, lásky a veselosti.

ANNA PIVOVARČÍKOVÁ

ODIŠLA OD NÁS

Dňa 19. januára umrela v Novej Belej vo veku 93 rokov krajanča

ANNA KALATOVÁ

Zosnulá bola aktívnu členkou Miestnej skupiny KSSCaS v Novej Belej od jej založenia. Odišla nás dobrá krajanča, vzorná matka.

Cest jej pamiatke!

MS KSSCaS v Novej Belej

pak Slovák a zrejmé teprve pak komunista... Clementis bol jemný, vzdelený a šarmantný človek... a vériť své věci a pootíve jí sloužil, nebyl oportunist...“ Po prečítaní tejto charakteristiky som sa nad ňou zamyslel. Poznal som Vladu Clementis z jeho publikovaných prác, počuval som dychtivo jeho slová vo vysielaní BBC počas vojny z Londýna ako Petra Hrona, no a potom som sa s ním osobne poznámi a pracovne som sa s ním stýkal v rokoch 1945–1950. Predovšetkým treba zdôrazniť, že Clementis programovo nechcel byť literátom, hoci talent na to mal. Vybral si dráhu politika, a to slovenského politika, prinášajúceho do slovenskej politiky socialistické idey. Vlada Clementis pritom hlboko veril myšlienke slovenskej vzájomnosti, ktorá mala na Slovensku pevné korene a bol presvedčený, že národnostná politika v Sovietskom zväze, ktorá skoncovala s cárskym samoderžavím a tým s hegemoniou nad neruskými národmi ruského impéria, čo našlo presvedčivý dôkaz a v ráz i vo vzniku národných republík, tvoriacich Sovietsky zväz, pritom sa nemohlo zabúdať, že tato nová národnostná politika umožnila vznik samostatných štátov Fínov, Estóncov, Lotyšov a Litovcov ako aj v uznaní práva Poliakov na obnovenie vlastného štátu... Toto bola politická realita dvadsaťtych a tridsaťtych rokov, ktorá bola v tých časoch nezvratná a pre Vlada Clementisa mala základný význam pre jeho sympatie voči sovietskej politike.

Keďže mal dosť osobných skúseností z obdobia do vzniku štátu Čechov a Slovákov v roku 1918, to znamená do oslobodenia sa zo smrtonosného objatia násilnej maďarizácie, pomer slovensko-maďarský tvoril jeden

zo základov jeho politickej aktivity. Pre prehľbenie poznania tejto problematiky študoval aj historické materiály a v Londýne vydal potom roku 1943 knižne štúdiu „Medzi nami Maďarmi“. Reaguje v nej okrem historickej časti aj na najnovšie udalosti rokov pred a počas druhej svetovej vojny. Clementis pritom neboli ani šovinisti, ani nacionalisti, bol slovenským vlastencom, ktorý bránil prirodzené práva slovenského národa a bojoval proti tým, ktorí ohrozovali tieto práva. A to boli predovšetkým šovinistické a iridentistické maďarské vládnuce kruhy, ako sa ukázalo aj v roku 1938.

Jednoznačne sú aj Clementisove názory na vzájomnosť česko-slovenské, ktorým sa sústavne venoval. Keď v roku 1937 zomrel T.G. Masaryk, napísal o ňom obsiahlu hodnotiacu štúdiu a usiloval sa v nej pochopiť Masarykovu koncepciu jednotného československého národa. Clementis tu jasno formuloval svoj názor, že „vývoj mu v tom nedal za pravdu“, že „jestvovanie slovenského národa nie je a nemôže byť predmetom väčnej diskusie“, lebo je „skutočnosťou“. Podľa Clementisovo presvedčenia republiku pred medzinárodným fašizmom nezachráni zdôrazňovanie jednotnosti československého národa, ale iba „najužšia spolupráca národa českého s náromom slovenským“, naviac spolupráca na úrovni „rovného s rovným“. V tomto zmysle považoval Clementis za potrebné dozvierať a pretvoriť Masarykov odkaz. Doslova napísal: Nepozeráme sa na dnešný stav polymu národa českého a slovenského ako na dokonalý... Aj demokratické kruhy české budú si musieť uvedomiť, že musia v mnohom opraviť svoj pomer k Slovensku“. Len tak

na margo: To sú slová spred 55 rokov. Skúme si ich porovnať s tým, čo sme si museli vypočuť za posledné dva roky z úst poslancov našich zákonodarných zborov a prečítať z pier českých a slovenských publicistov a novinárov.

Uvádzanie Vlada Clementisa v januári 1951 a jeho popravy v decembri 1952 patrí k ľačkym zločinom stalinsko-gottwaldovského vedenia KSČ. Tým bola otvorená cesta k ďalekosiahlym deformáciám postavenia slovenského národa, zatlačeného postupne do postavenia druhoradého etnika a dokonale „zatajeného“ pred svetom. Musime si predsa uvedomiť, že kampaň proti „buržoáznym nacionalistom“ nebola obmedzená na Vlada Clementisa a nieko kých jeho druhol, ale bola namierená proti každému, kto mal slovenské národné cítenie a v konečnom dôsledku illo o celkove odbúranie postavenia, ktoré si Slovensko aj zásluhou Slovenského národného povstania vydobyla. Nebolo preto vôbec náhodné, že pri hodnoteniac procesov v päťdesiatych rokoch sa dôsledne voči zahraničiu zamilovala protislovenská kampaň pod heslom boja proti „slovenskému buržoázemu nacionálizmu“. Clementis sa ani veľmi nehodil do „Slánskeho procesu“. Preto sa jednoducho zamiloval.

V súčasnosti, keď sa vraciame k zásadám pluralitnej demokracie, máme povinnosť osvetliť a sprístupniť mladším generáciám história spred desaťročia a ukázať aj na prípade Vlada Clementisa slovenskú realitu v historickom vývite.

Dr. MATEJ ANDRÁŠ

Pravda o minimálnych cenách

Oznámenie o zavedení minimálnych cien roľníci pochopili jednoznačne. V deň, keď tieto ceny budú vyhlásené, žiadna mliekáreň si nedovolí zaplatiť roľníkom menej ako „stanovila vláda“ a žiadom podnik obilnomoľnárskeho priemyslu neodmietne kúpiť žito priajmenšom za minimálne, garantované ceny.

Co prakticky znamená zavedenie minimálnych cien? Co sa zmení? Nič alebo skoro nič! Všimnime si to na príklade mlieka. Systém ustanovenia minimálnych cien, ktorý dohadli odborové organizácie roľníkov, spočíva v tom, že minimálna cena bude chránená tým spôsobom, že Agentúra poľnohospodárskeho trhu bude kupovať maslo a sušené mlieko od tých mliekárn, ktoré svojim dodávateľom budú platiť za mlieko minimálne alebo vyššiu cenu. To je všetko. Druž-

stvá, ktoré svojim dodávateľom platia menej, postihne iba taká nevýhoda, že sa budú musieť samy postarať o obdoby. Teda tento systém ani nezaistí všeobecne platenie minimálnych cien, ani nazaruje ich výšku. Má však tú výhodu, že neruší zásady trhového hospodárstva a nevyžaduje si prehnane dotácie z rozpočtu.

Keďže tento systém nie je dokonalý, bolo rozhodnuté ustanoviť kolektív (z predstaviteľov ministerstva, Agentúry poľnohospodárskeho trhu a expertov), ktorý má vypracovať takú formu trhovej intervencie, ktorá by zaistovala... zovšeobecnenie minimálnych cien alebo prinajmenšom zaručovala značne širšiu oblasť intervencie štátu. Zároveň tento kolektív by mal zvážiť, odkiaľ získať prostriedky na tento cieľ.

Menej kontraverzii vyvoláva otázka mini-

málych cien na obilie. V tomto prípade stačí rozšíriť oblasť intervencie, aby sa mohlo účinne vplývať na výšku trhových cien a nedopustiť k ich poklesu pod úroveň prijatých minimálnych cien. Avšak v našich podmienkach Agentúra trhového hospodárstva by musela vykúpiť asi 60 percent obilia, ktoré ponúkajú roľníci.

Druhou vecou sú ceny tohto výkupu. Zatial, t.zn. pri ešte neschválenom rozpočte o výške týchto cien ľahko hovorí. Ak sa výška navrhnutých dotácií pre Agentúru nezmieni, bude môcť ponuknúť roľníkom asi 100 000 zl za meter pšenice a okolo 70 000 zl za 100 kg žita, ako aj 1400 zl za liter mlieka v lete a 1800 zl v zime. Tieto návrhy sa nachádzajú v rozpätí medzi prvou variantou čiže „agentúrovou“ a tretou, čiže „vládnu“, z ktorých prvá predpokladá dotácie pre ATH vo výške 2,7 bil. zl a druhá vo výške 1,8 bil. zl. Značne sa však líšia od predpokladov druhej varianty, t.zn. odborovej, kde sa navrhuje 110 000 zl za meter žita a 150 000 zl za meter pšenice, ako aj 1800 zl za liter mlieka v lete a 2200 zl v zime. Vtedy však dotácie pre ATH by museli dosahovať 3,6 mil. zl. V plánovanom rozpočte zapísali pre Agentúru zatiaľ 1,92 bil. zl.

Ekologické pol'nohospodárstvo nevyhnutné

Móda na t.zv. zdravé potraviny a racionálnu výživu spôsobuje, že sa stále viac hovorí o ekologickej poľnohospodárstve. Avšak ľudia tento termín nepoužívajú vždy v súlade s jeho opravdivým významom. Často ho kladú do protikladu s doteraz fungujúcim modelom poľnohospodárstva, využívajúcim veľké množstvo chemických preparátorov.

Ekologickej poľnohospodárstvo nemôžeme považovať za alternatívnu pre dnešné spôsoby pestovania. Totiž poľnohospodárstvo sa bude postupne meniť — smerom k ekologickejmu modelu, ktorý spočíva vo využívaní prirodených prírodných sôl a obmedzovaní používania chémie pri výrobe potravín. Teda v najbližších desaťročiach minerálne hnojivo a prostriedky na ochranu rastlín budú postupne nahradzované pestovaním vychádzajúcim z biologickej poznatkov. A iste vysvitne, že je to jediná cesta k lacnejšej, zdravšej a

efektívnejšej výrobe. To neznamená, že umele prostriedky budú úplne vylúčiť. Ich použitie môže zväčšovať množstvo mikroelementov v pôde. Avšak látky s výrazne škodlivým účinkom budú musieť zmiznúť.

Najviac starostí dnes spôsobuje zly stav prírodného prostredia. Je to predsa miesto, kde roľník produkuje, je to jeho pracovisko. Prameňom znečistenia sú nielen priemyselné závody. K degradácii prostredia prispieva aj samo poľnohospodárstvo využívajúce chémiu pri pestovaní. Veľká časť preparátorov používaných u nás je už v Západnej Európe a USA zakázaná. Ich používanie môže mať v budúcich rokoch vedľajšie negatívne následky. Ěčinok chemických prostriedkov je niekedy dokonca opačný, než sa predpokladalo. Výskumy z posledných rokov dokázali, že napr. používanie Chvastoxu pre boj s burinou ničí sice nezádújne rastliny, ale zároveň spôsobuje, že sa objavuje

zväčšené množstvo vošiek. Zase iné prostriedky ničia v pôde napr. užitočné baktérie, čo už po troch dňoch spôsobuje rozvoj škodlivých hub.

Vďaka poľnohospodárskej chémii možno vysteľovať pekné, veľké ovocie. Takéto ovocie napriek svojej kráse, vôbec nie je hodnotnejšie. Obsahuje totiž značne menej biologicky aktívnych látok, napr. vitamínov. Stará odrôda jabĺk — ananásová reneta — obsahovala 21,1 mg vitamínu C v 100 g ovocia. V 100 gramoch modernej odrôdy Golden Delicious je vitamín C iba 8 miligramov. Ak vidíme, pekný vzhľad to ešte nie je všetko: dôležitejšia je biologická harmonia ovocia, správne proporce všetkých jeho zložiek. Chemizované ovocie má nielen menšiu hodnotu, ale aj stromy sú slabšie a menej odolnej.

Injekcie do pôdy z Rhizobianu — baktérii — dodávajú pôde 40–200 kg dusíka na hektár (tento prostriedok už vyrábajú závody Nittagina vo Walczi). Je teda dokázané, že aj bez umeleckých hnojiv môžu rastliny dostať potrebné množstvo dusíka. Iný prirodzený prostriedok, Bicilan, obsahuje baktérie zabijajúce hušenice vďaka vyučovaným toxinom. Husenice požierajú tiež toxiny spolu s listom. Prostrie-

dok ničí 100 druhov škodlivých húseníc. Aj Novodor, izolovaný z mŕtvej pásavky zemiakovej, nie je škodlivý pre prostredie a bez problémov „si poradí“ s pliagou pásavky zemiakovej.

Škodcov často možno odstrániť jednoducho zachovaním prírodnnej rovnováhy. Ešte pred niekoľkými rokmi niektoré roztoci výbece neohrozovali ovocné záhrady, keďže jeden druh zožíral iný, ktorý škodil stromom. Používanie insekticídnych prostriedkov zničili rovnováhu medzi nimi. Teraz sa do ovočných záhrad opäť zavádzajú druh roztoci, ktorý zožíera svojich škodlivých bratov.

Výrábajú sa už sadenice stromov a krov, ktoré sú úplne alebo čiastočne odolné proti znečisteniam, chorobám a škodcom. Budú využívané o.i. na vytváranie bariér proti dopravným exhalátom. Zavádzajú sa tiež kombinované systémy — jedna rastlina chráni a pomáha iným a opačne.

Vďaka vede zvanej fenológia roľníci poznavajú prírodné cykly prebiehajúce v prírode. Vznikajú kalendáre poľnohospodárskych prác, vychádzajúce z pozorovaní prírody. Stačí dobre pozorovať, aby sa dal ustáliť správny čas na odstránenie škodcov na poli. Príroda sama vystriha roľníka.

ZELENÁ KRONIKA

dosahovala priemerne 5,5 kg na jedného obyvateľa.

* * *

NEDOSTATOK MEDU. Odhaduje sa, že Poľsko začne pociťovať nedostatok medu najmä v súvislosti s likvidáciou veľkých včelínov, keďže dnes je chov včiel nerentabilný. Nerentabilný je o.i. preto, lebo za 1 kg medu chovateľ môže dostať jedine 10 000 zl. Včelár, ktorý z jedného úla má 8 kg medu, za ktorý dostane iba 80 000 zl, zatiaľ čo udržanie úla stojí ročne asi 180 000 zl. Takáto situácia spôsobuje, že sa nikomu a predovšetkým vo veľkých priemyselných včelínach nevypláca chovať včely.

HNOJ NA HLINITÝCH PÔDACH zlepšuje zásobenie tejto pôdy vzduchom, nevyhnutným pre rozvoj koreňového systému pestovaných rastlín. Hnoj s väčším obsahom slamy, použitý vo väčšej dávke a zaoraný nevelmi hlbkovo, prispieva k väčšiemu skypreniu fažkej pôdy, zväčšuje v nej množstvo medzí medzi časticami. Tieto medzí sa naplnajú vzduchom, vďaka čomu sa podmienky pre rozvoj rastlín na hlinitých pôdach veľmi zlepšujú.

MAŠTAĽNÝ HNOJ, podľa odborníkov obohacuje pôdu baktériami, ale nepriamo. Totiž baktérie na chádzajúce sa v maštaľnom hnoji nie sú prispôsobené životu v pôde — preto hynú. Naproti tomu

pôdne batérie sa po hnojení maštaľným hnojom intenzívne rozmnožujú, čím sa v pôde zvyšuje množstvo živín pre rastliny.

* * *

HRAČKY PRE OSÍPANÉ. Kanadske výskumy dokázali, že osípané majúce vo svojich bôchoch predmety, ktorími sa môžu hrať, sú menej agresívne ako osípané chované v tradičných podmienkach. Keď sa napr. v chlieve zavesí na reťazi pneumatika, je to pre zvierata atrakcia, ktorá spôsobuje, že nebojujú medzi sebou. Rastie spotreba krmív a tým aj váhové prirastky osípaných. Zmenšuje sa koprofagia a mäso ma menej poškodených miest.

WĘTERYNARZ

POZORNA ŚMIERĆ NOWORODKA

Stan noworodka, w którym prócz słabych, rzadkich, powierzchownych i nieregularnych oddychów, przy często szeroko rozwieranej jamie ustnej i bardzo szybkich uderzeniach serca, nie okazuje on i innych objawów życia, nazywa się śmiercią pozorną. Taka pozorna śmierć jest następstwem za wcześniego oddychania, do jakiego jest on zmuszony przebywając jeszcze w macicy. Plód nie pobiera tlenu przez własne płuca tak długo, jak długo jest on okryty błonami płodowymi wypełnionymi płynem, lecz pobiera go drogą własną krwi. Jeśli jednak wskutek nagromadzenia się w jego krwi kwasu węglowego, plód zaczyna oddychać bez względu na to, gdzie się znajduje. Zmusza to plód do prób uzyskania potrzebnego tlenu drogą własnych płuc, które zaczynają normalnie pracować.

Następstwem tego będzie nie pobór powietrza, a z nim i tlenu, lecz wtargnięcie do dróg oddychowych i do płuc płynu w którym się znajduje. Zanim jednak nastąpi śmierć z utopienia plód przechodzi pewien okres przedśmiertelny, czyli okres śmierci pozornej. Jeżeli w takiej sytuacji wody płodowe odeszły i głowka plodu znajdują się w szycie, to plód zmuszony do czerpania powietrza drogą własnych płuc musi się zachłysnąć płynem, którego przyczyną jest dużo w drogach rodnych. Płody w położeniu pośladowym częściej narażone są na

skutki upośledzonego krążenia, one bowiem od chwili wydostania się przez pochwę uciskają własny pępek, a ponieważ nie mogą pobierać powietrza płuca, gdyż głowka jest wewnątrz, przychodzą na świat albo w stanie śmierci pozornej albo rzeczywistej. Noworodek leży jak martwy, można wyczuć słabe uderzenia serca a oddech jest rzadki. W końcu oddech ustaje, język wypada zwykle z jamy ustnej i jest siny. Śmierć pozorna, gdy utrzymane są jeszcze oddechy, ustępuje zwykle po zastosowaniu odpowiednich środków ratowniczych. W okresie, gdy oddechy już ustaly, wszelkie próby ratowania pozostają bez efektu, a gdyby wyjątkowo udało się noworodku uratować, to później z zasady ginie wskutek zapalenia płuc. W przypadku istnienia choćby najslabszego oddchu, należy pobudzić go przez zwanie noworodka zimną wodą, usunąwszy wiper nagromadzone w jamie ustnej warstwy śluzu. Śluz z tchawicy i nosa usuwa się przez drażnienie nosa słomą, aby pobudzić go do kichania, albo przez huśtanie. Huśtanie dokonuje dwoje ludzi, chwytając noworodka za przednie i tylne koźleczyny, tak aby głowa zwisała nisko. W ten sposób oprócz śluzu wydostaje się i płyn z dróg oddychowych. U małych zwierząt wystarczy podnieść noworodka na tylne nogi i ostrożnie potrząsać.

NIESTRAWNOŚĆ U OWIĘC

Przeladowanie żwaca zdarza się u owiec dość często. Zwierzęta niedostatecznie karmione w okresie zimy — po wypędzeniu na pastwisko jedzą lapczywie i wskutek tego chorują. Może to nastąpić również po zbyt obfit-

ym nakarmieniu i napojeniu, po podaniu karmy pęcznijącej. W objawach można zauważać, że zwierzę przestaje jeść i przeżuwać, garbi się, stęka, oddycha z trudnością. Brzuch jest powiększony, szczególnie po lewej stronie, w okolicy dolu głodowego. Ściana brzucha nie jest napięta, lecz ciastowata i według tego właśnie objawu odróżnia się wzdęcie od przeladowania żwaca. Zwierzę nie oddaje kału. Niewielkie przeladowanie po 2–3 dniach kończy się wyzdrowieniem, natomiast silne, może spowodować śmierć. W przypadku takiej niestrawności przez 1–2 dni chorego zwierzęcia nie karumi się tylko poi czystą wodą co 1–2 godziny ostrożnie masuje się żwacza przez ugniatanie.

SCHORZENIA NOWORODKÓW

Zatrzymanie smółki — u żrebiąt, a też choć bardziej rzadko u noworodków innych gatunków zwierząt. Zdarza się, że smółka, która powinna odejść w kilka godzin po porodzie, zostaje zatrzymana wywołując u noworodka objawy garbienia się, parcia, wzdęcia, koliki, utraty chęci do ssania, ciągłego leżenia i zupełnego osowienia. Smółka nie dochodzi na skutek braku ruchów robaczkowych jelit a to najprawdopodobniej dzięki malej pobudliwości układu nerwowego. Zatrzymanie smółki może być objawem schodzenia przewodu pokarmowego noworodka. Przy usuwaniu tego schorzenia najpierw należy spróbować przez rozciernie brzucha i lekkie ugniatanie czy nie da się pobudzić jelito do żywych ruchów i w ten sposób do odejścia smółki. Rozciernie można połączyć z cieplym owijaniem brzucha i

rozmiękczeniem smółki przy pomocy lewatywy z letniej wody lub mydła. Zazwyczaj te zabiegi pomagają. W przeciwnym razie usuwa się smółkę przy pomocy malej łyżki drewnianej, którą przy nasmarowaniu oliwą wprowadza się do odbytu i wygarnia smółkę częścią.

KRWOTOK SZNURKA PEPOWEGO — u noworodków zwilszcza zwierząt dużych, zdarzyć się może, jakkolwiek bardziej rzadko, że po porodzie ze sznurkiem powego wycieka krew mniej lub więcej obficie wzniecając niebezpieczeństwo skrwawienia. Sznurek pępkowy po urwaniu się nie krwawi w normalnych warunkach, gdy naczynia krvionośne pępowiny zamkają się przez zwężenie i powstają skrzepy. Ponadto ciśnienie krwi po pierwszym oddechu spada w naczyniach pępkowych. Takie krvawienie sznurka jest następstwem przeszkołów w oddychaniu jak to się zdarza przy śmierci pozornej noworodków lub wrodzonych wadach serca, względnie przy utrzymaniu u noworodka krążenia płodowego. W tym przypadku sznurek pępkowy podwiązuje się lub gdy jest on urwany zbyt krótko — zaszywa się go. Ponieważ krvotok ustaje z chwilą gdy oddychanie zaczyna wchodzić na normalne tory, przeto dobrze jest zastosować u noworodków sztuczne oddychanie, względnie pobudzić go do oddchu poprzez zwanie zimną wodą, naturalnie usunąwszy uprzednio z jamy ustnej masy śluzu. Celem osłonięcia pępka przed zakażeniem, nakłada się na brzuch opaskę, która równocześnie zabezpiecza przed krvotokiem.

H.M.

PRAWNIK

ZASIŁKI

W CIAŻY

Czy kobiety w ciąży mogą być zwalniane z pracy i czy rzeczywiście przestały już być chronione przed rozwiązaniem umowy o pracę? — to najczęściej kierowane do redakcji pytania od pracowników spodziewających się dziecka.

Sytuacja tej grupy zawodowej jest szczególnie trudna. Oczywiście, że ochrona kodeksowa z art. 177 nadal obowiązuje. Pracownicę w ciąży można bowiem zwolnić z pracy tylko z powodu likwidacji zakładu. Wiele firm jednak ulega likwidacji i padają wówczas pytania co dalej, jakie uprawnienia przysługują bezrobotnym kobietom w ciąży. Oczywiście po zwolnieniu z pracy i zarejestrowaniu się w Urzędzie Pracy mają prawo do zasiłku dla bezrobotnych.

Zasiłek ten wynajmowany jest oczywiście w wysokości 36 procent przeciętnego wynagrodzenia (ogłoszanego przez prezesa GUS w Monitorze Polskim) przez okres najwyżej 12 miesięcy. W przypadku jednak urodzenia dziecka

w okresie pobierania zasiłku lub w ciągu jednego miesiąca od zakończenia jego pobierania, okres wynajmowania zasiłku dla bezrobotnych ulega przedłużeniu o czas, przez który przysługiwałby jej (zgodnie z odrębnymi przepisami) zasiłek macierzyński. Jest więc przedłużony w tym przypadku, a po urodzeniu dziecka kobieta otrzymuje również zasiłek rodzinny.

Później jednak nie ma już prawa do żadnych świadczeń. Może korzystać jedynie z pomocy społecznej, jeżeli oczywiście jej sytuacja materialna uprawniala by ją do tego.

NA DZIECKO ROLNIKA

Mam troje dzieci w różnym wieku. Najstarszy syn uczy się poza domem. Jest nam ciężko — gospodarstwo mamy duże, ale niedoinwestowane, spłacamy pożyczkę bankową i podatki, więc nie ma nawet na ubranie dla dzieci. Parę razy otrzymałem zasiłek z opieki społecznej, ale nam brakuje pieniędzy ciągle. Czy nie ma możliwości załatwienia na dzieci jakiegoś zasiłku stałego? — pyta Grażyna W. z woj. nowosądeckiego.

Uprawnienie do zasiłku na dziecko następuje na wniosek ubezpieczonego rolnika lub małżonki, albo ich pełnomocnika. Taki wniosek pisze się do prezesa Kasy Rolniczego Ubezpie-

czenia Społecznego, który wydaje decyzję. Jeżeli będzie ona niepomyślna lub w przypadku odmowy jej wydania w ogóle, wnioskodawcy przysługuje odwołanie do sądu.

Zasiłek przyznaje się na każde dziecko do 16 roku życia, a na uczęszczające do szkoły do czasu ukończenia nauki, jednak nie dłużej niż do 25 lat. Nie przysługuje on jednak na dziecko, które przebywa w domu dziecka lub innej placówce opiekuńczej, gdzie ma zapewnione całkowite utrzymanie, aubezpieczony nie ponosi choćby częścią jego kosztów. Dotyczy to także dzieci kształcących się w szkole wojskowej lub innej, zapewniającej nieodpłatnie pełne utrzymanie i przebywających w zakładzie karnym lub poprawczym. Nie przysługuje również zasiłek na dziecko, które wstąpiło w związek małżeński, chyba że obeje małżonkowie się uczą lub jeżeli dziecku przysługuje zasiłek pielegnacyjny a jego małżonek nie otrzymuje żadnego zasiłku.

Podstawa prawa: Dz.U. nr 9 z 1 lutego 1992 — rozporządzenie ministra rolnictwa i gospodarki żywnościowej z 9 stycznia 1992 dotyczące zasad przyznawania zasiłków na dzieci rolników.

TŁUMACZ PRZYSIĘGŁY

Nasz Czytelnik z Jabłonki pyta, jakie warunki powinien speł-

nić, aby zostać tłumaczem przysięgłym. Zgodnie z rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (Dz.U. Nr 18 z 1987 r. poz. 112) tłumacz przysięgły ustanawia przy sądzie wojewódzkim prezes tego sądu. Prezes ustanawiając tłumacza wyznacza również jego siedzibę.

Tłumaczem języka obcego może być osoba, która m.in. ukończyła 25 lat, ukończyła studia wyższe, wykazała odpowiednią znajomość języka polskiego i języka obcego. Umiejętność tłumaczenia powinna być wykazana dyplomem ukończenia odpowiednich studiów filologicznych oraz studiów w zakresie lingwistyki stosowanej, a także, za zgodą ministra sprawiedliwości również innym dyplomem lub świadectwem.

Przy poświadczaniu tłumaczeń oraz poświadczaniu odpisów pism sporządzonych w języku obcym tłumacz używa swojej pieczęci.

Prezes lub upoważniony przez niego pracownik sądowy mają prawo do sporządzania jakością tłumaczeń za pośrednictwem znawców danego języka, oglądając akt i książę tłumacza, żądając wyjaśnień od tłumacza w sprawach pełnionej przez niego funkcji.

O chytré lišce

Mladý tulen vystrčil hlavu z vody a uviděl na ostrůvku lišku.

„Proč pláčeš?“ otázal se ji.

„Já neplácu, já si zpívám,“ odpověděla liška.

„O čem zpíváš?“

„Zpívám o tom, že jsem učená liška a že umím počítat. Už jsem spočítala všechna zvířata. Jenom tuleně jsem ještě nespoučitala. Vás tu není mnoho.“

„Budeš se divit, ale je nás dost, dokonce mnoho,“ odpověděl mladý tulen.

„Tak řekni, kolik vás je?“

„To nevím, ale když se všechni vynoříme, bude to dlouhá řada, přes celé moře až k pevnině.“

„Tak se vynořte,“ řekla liška. „Spočítám si vás.“

Tulen se potopil. Zanedlouho moře zašumělo a všechni tuleni se vynořili. Nebylo možné je spočítat. Zaplnili celé moře až ke břehům. Liška neváhala, skákala po jejich hlavách a přitom říkala: „Jedna, dvě, tři! Jedna, dvě, tři!“ Skákala tak až ke břehu pevniny. Tam se posadila, roztahla tlapy a začala se smát.

„Řekni, kolik nás je?“ ptali se tuleni.

Liška se jenom smála a smála. „Podvedla jsem vás!“ zvolala. „Dostala jsem se přes vaše hlavy až ke břehu, aniž bych se namočila. Umím počítat jenom do tří. Zato má chytrost je určitě trojnásobně větší než vaše!“

„Zbytečně jsi nás vyrušila,“ řekl starý tulen. „Tvá chytrost je velká, ale pamatuji, že člověk na tebe vyzraje!“

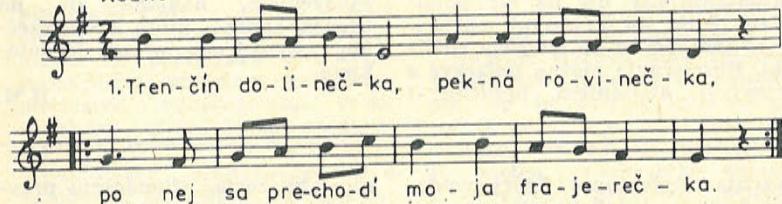
A starý tulen měl pravdu. Hladová liška hledala potravu u lidských obydlí a jednoho krásného dne zahynula v nastražené pasti.

Vyprávěl LUDĚK BROŽEK

TRENČÍN DOLINEČKA

Rezko

2. Moja frajerečka,
má červené líčka,
(jako na jabloni
červené jablčka.:)

3. Cervené jablčko
od poly je hnile,
(:už ma opustilo,
čo mi bolo milé.:)

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známu slovenskú speváčku strednej generácie. Pred rokmi ju postihla tažká nehoda, utrpela zložitý úraz, ktorý ju natrvalo priprával k invalidnému vozíku. Napriek tomu sa nevzdala vyskúpení na estrádach, nadálej spieva a patrí k najobľúbenejším slovenským speváčkam. Napište nám jej meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V živote č. 408/92 sme uverejnili snímku amerického herca Dustina Hoffmana. Knihy vyžrebovali: Jozef Brija z Vyšných Lapšov, Jana K. Kukucová z Nadlaku, Silvia Plužinská z Jurčova, Anna Cervasová z Novej Belej a Kinga Greláková z Jablonky.

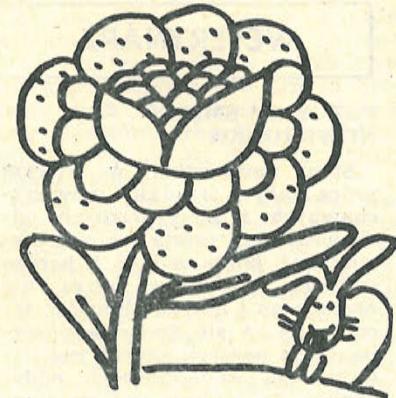
EVA FEDOROVÁ

Kde spí leto

Pohár žiarou slnka svieti.
Kto v ňom spinká? Leto, deti!
Neveríte? Veru áno!
Zaspalo v ňom jedno ráno.

Nie je samé, ani nápad!
Sia červený slnka západ
s letom sladko buvinká
jahoda aj malinka.

Vieťku vôňu lesa, hory,
dala mamka do komory.
Keď mráz štípe, ohník praská,
zbudí leto naša mamka.

a my, deti, v tejto chvíli,
hneď by sme si zašantili,
šťastné, že nás opäť hladká
jeho teplá vôňa sladká.

VESELO SO ŽIVOTOM

— Jožko, prečo sa tak hľupo usmieváš?

— Ale... napadla ma jedna múdra myšlienka...

— Dnes sa nekúp, Jožko. Ráno ta bolelo bruško! — hovorí mama.

— Neboj sa, mamička! — odpovedá Jožinko. — Budem plávať len na chrbe.

— Naši predkovia nepoznali ani rádio, ani televízor, ako mohli žiť?

— Veď aj pomreli.

— Prečo máš takú ufúlanú tvár?

— Pán učiteľ nám povedal, že

mladším treba pomáhať.

— No a?

— Pomohol som mladšiemu bra-

tovi zjest čokoládu.

ČO JE TO?

Hlas má takmer ako basa,
keď je sýty, vtedy hrá sa.
Veľké laby, kožuch hrubý,
maliny a medík rúbi.

(devdem)

Lietam z kvietka na kvietok,
zbieram medu veľa,
bývam v úli s kráľovnou
a volám sa (akčilečv)

Zo zlata som, lúčmi hrejem,
a v lete sa najviac smejem.
Z pôdy fahám zrniečko
a volám sa (oknls)

Pred OH v Barcelone

Bližia sa Olympijské hry v Barcelone. Športovci končia prípravy, nezriedka štvorročné, na tento celosvetový sviatok športu, získavajú limity stanovené Medzinárodným olympijským výborom a vlastnými športovými zväzmi. Mnohým sa nepodarilo, no ti najlepší si zabezpečili štart na OH. Tak ako to už pred takýmto významným podujatím býva, novinári a ďalší znalci športu sa snažia odhadnúť mená olympijských víťazov a tipujú favoritov jednotlivých súťaží. Lenže v športe, v ktorom veľa závisí od momentálnej formy, len zriedkavo možno určiť víťaza so stopercentnou istotou.

Mnohí za takého istého favorita považujú napr. Sergeja Bubku v skoku o žrdi. Možno. Ale koho tipoval napr. v tenise, behoch na stredných a dlhých tratiach, volejbale, hádzanej budť cyklistike, keď k t.zv. úzkej špičke patrí i zo dvadsať športovcov. A napokon vysvitne, že olympijské vavriny získa niekto spoza tejto dvadsaťtak, koho nikto ani nepredpokladal. O prekvapenia na veľkých podujatiach nikdy nebolo nádze. Ale taký je už šport a práve to je na nom pekné.

Nezostáva nám teda nič iné, len čakať do dňa otvorenia hier a overovať si naše tipovanie počas priamych prenosov zo Španielska. Jedno je nepochybne, že budeme svedkami pekného zápolenia, že sa dočkáme dobrých výsledkov, iste aj svetových a olympijských rekordov. Želame všetkým milovníkom športu mnoho pekných, nezabudnuteľných zážitkov.

Svetlonos

Na Pustovci pred Čertovou bránou poskakuje svetielko, kto ho videl?
Ja áno a niečo vám dnes poviem.

Žil raz jeden veľmi bohatý gazda, žil si lakomec, akému páru nebolo v celom kraji. Kde len mohol, tam chudobného človeka ukrátil o groš alebo o kúsok role.

Ludia ho preklínali:

— Aby sa do pekla prepadol, aby ho čerti zobrať a tí mu nadelili, čo mu patrí!

Neviem ako este nadávali, ale gazda na reči obyčajných ľudí nedal, len si robi po svojom. Komu mohol, tomu škodil a odorával z medzi.

Raz, ako tak chcel jeden hraničný kameň zo svojej role na cudzu preniest, aby ďalší kúsok z po a chudáčovi ukradol. Nijako mu to nešlo, čo ako sa mordoval.

— Čertov kameň, — vrávi si gazda, akoby pre seba.

Zašiel domov, zapriahol kone a hybaj ku kameňu:

— Nikoho nič do toho, čo robím!

Omotá kameň povrazmi, pošibe kone a prásik! — namiesto kameňa povražy praskli.

— Čertov kameň, nepovoliš?

Skočil domov a zobrať hrubšie, mocnejšie povražy.

Omotá a pošibe kone.

Naraz hup! a kameň sa s veľkým hromotom odvalil a z diery sa začalo ako z komína dymiť.

Prizrie sa zlodej-gazda lepšie, pretrie si oči a čo nevidí — v dyme sa von z diery ťahá čert rohatý.

— Hepčí — kýchol čert na vzduchu. Tahá sa dohora, rastie, a čím väčším sa dymilo, tým bol väčší. Ach!

Gazdá naňho zhurta:

— Kto si, čo si?

Cert sa zarechlil, fúkol a dym sa stratil:

— Kto som, čo som? Ja som svetlonos a tristo rokov čakám, kto ma zo služby vyslobodi. Koľko čestných a dobrých ľudí pred tebou už bolo, nik sa neulakomil na kúsok zeme. Až ty, si ma zobudil.

— No a čo, — nafukuje sa gazda, — môžem si robiť, čo chcem, nie? Cert mu na to odvŕkol:

— Oddnes budeš mojím sluhom. Aby som ťa lepšie poznal medzi čertovými sluhami, budeš mať svietiaci nos ako ja. Budeš svetlonos ako ja, ako ja...

Gazda sa ani nenazdal a čert ho potiahol, mykol riadne za nos. Hneď sa premenil na svetlonosa. Od tej chvíle mal neviditeľné telo.

Eudia sa nevedeli vynačudovať, kde zmizol bohatý gazda, lebo cez deň ho nik nevidel. Len čo však nastal večer, na poli vyskočilo svetielko. To gazda obchádzal so svietiacim nosom a strážil svoj majetok.

Keď niekto naňho zapískal, svetielko hneď za ním utekalo a začalo ho naháňať. Najhoršie obišli tí, čo sa nocou poberali cez gázove polia. Tu ich svetielko povláčilo hore-dolu, až ich nohy boleli a celú noc nemohli domov trafiť.

A tak slúžil lakomý gazda na Pustovci pod Čertovou bránou a možno slúži i dnes.

Aj ja som jeho svietiaci nos videl. Čakal som, kedy kýchne, ale keď níč, len po poli poskakoval, zavrel som okno, ťahol do posteľ a pekne som zaspal.

Rozprávka zo Zamaguria

Hviezdy svetovej estrády

TRACY

Keď sa pred štyrmi rokmi na štadióne Wembley v Londýne konal veľký koncert pre Nelsona Mandelu, vari najväčší dojem na tisícoch poslucháčov urobila Afroameričanka z Bostonu Tracy Chapmanová. Dvadsať-štyriročná speváčka natočila zaujala i producentov, že už o niekoľko týždňov po koncerte vyšla jej debutová veľká platňa s prostým názvom Tracy Chapmanová, ktorá sa hneď dostala na čelo anglických hitov.

JIRÍ FALTUS

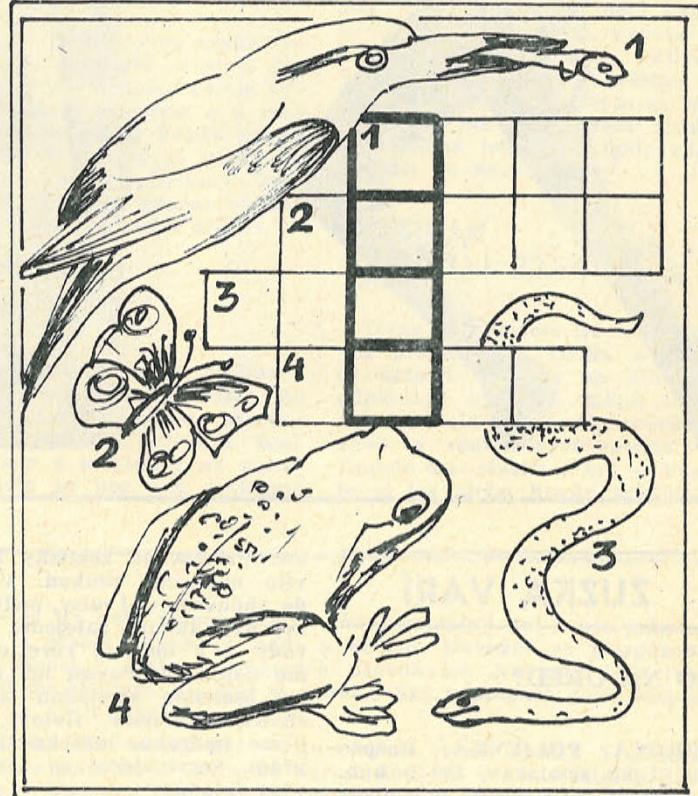
Velká rodina

Táta lev
a máma lvica,
sestra, brat,
teta, strýček,
bratránek
a sestrenice.

Lviček vedle Ivíčete.
Nikdo si je nesplete.

V horúce letné dni vas osvieži... Správnu odpoveď nájdete v dnešnej doplnkovačke. Čakáme na vaše dopisy.

Správnu odpoveď s májového čísla znie Ide furman dolinou. Knihy vyžrebovali Silvia Bendíková a Dorota Wilczeková z Novej Belej, Martin Martinčák z Jurgova a Magdaléna Vondráčková z Veľkej Lipnice.

Nebola to náhoda, že sa doneďavána celkom neznáma čierna speváčka doslova rýchlosťou blešku ocitla v centre pozornosti. Stál za tým skutočný, veľký hudobný talent, ale aj, ako to v showbussinese býva, umná reklama. Po prvý raz upozornila na seba na začiatku roku 1988, keď účinkovala s populárnu skupinou Maniacs v Anglicku a krátko na to aj na turné po Spojených štátach amerických, kde interpretovala populárne gospelové skladby. Po návrate do Anglicka členovia spomínamej formácie ju začali popularizovať v popredných rockových časopisoch a iných médiach. A keď sa jej na dôvodek začali venovať takí ľudia z folkovej scény ako Neil Young alebo Joni Mitchellová s manželom Larrym Kleinom, o jej úspechu nikto nemohol pochybovať.

Hviezda folku, ako ju mnohí nazývajú, prvé skúsenosti ako speváčka získala ešte počas svojho štúdia na bostonskej univer-

zite, kedy často so svojimi piesňami vystupovala vo folkových kluboch. Mnohé z týchto piesní napr. Ticket alebo Baby dokazovali jej zmysel pre súčasnosť a cit pre približenie sociálnej tematiky. Učila sa na dobrých vzoroch, akými boli pre ňu Bob Dylan alebo formácia U2, čo malo značný vplyv na tematické i hudobné spektrum jej vlastných skladieb. Tracy si však ponechala dostatočný priestor pre vlastnú interpretáciu, ktorá tak zaujala a podnes zaujíma poslucháčov, no a... platňový priemysel, vydávajúci jej skladby vo vysokých nákladoch.

Tracy Chapmanová je nepochybne veľkým objavom medzinárodnej hudobnej scény folkrockového žánru. Často vystupuje. Zúčastnila sa o.i. série koncertov pri príležitosti výročia Všeobecnej deklarácie ľudských práv, kde účinkovala po boku najvýznamnejších súčasných rockových osobností. (js)

Námornícky štýl

Námornícky štýl zastupujú džínsy z denimu, ktoré sú priliehavé vďaka Lycre, rovnako ako rafinované členené páskové živôtik. Oblečenie nie len praktické, ale i zvodné. Tieto dva športove modely: plavky s predĺženými nohavičkami, ideálne oblečenie na surfovanie a homigge na telo — komplet živôtika a priliehavých nohavičiek, ktoré umožňujú dokonale pohodlný pohyb.

ZUZKA VARÍ

CO NA OBED?

PÓROVÁ POLIEVKА. Rozpočet: 1 kg zemiakov, 200 g húb, 2 zemiaky, 30 g masla, 20 g hladkej mýky, 20 g tuku, 1/8 lit. mlieka, 1 žltok, 1 žemla, čierne koreniny, soľ.

Očistené pôry nakrájame na koleska, zapenime na masle, zasypeme mýkou a po jej stmavnení zriedime studenou vodou. Rozšľaháme a polievku osolime. Potom do nej dámme na kocky pokrájané zemiaky, okorenime a varime, až pôr a zemiaky zmäknú. Nakoniec zamiešame vajce rozhrobarkované v mlieku. Polievku podávame s osmaženou a na kocky pokrájanou žemľou.

PLNENÉ ZEMIAKY. Rozpočet: 1 kg zemiakov, 200 g húb, 100 g žemle alebo rožkov, 1/4 lit. mlieka, 2 natvrdo uvarené vajcia, 40 g masla, 50 g cibule, 2 dl smotany, 2 lyžice kôpru, soľ, mleté čierne koreniny.

Huby dobre očistíme a uvaríme v mlieku domäkkou. Zemiaky rovnakej veľkosti umyjeme a uvaríme v šupke do polomäkkou. Olúpeme a vyhlíbíme vykrajovacou ostrou lyžičkou. Žemle namočíme do mlieka a vytlačíme. Cibuľu nadrobno nasekáme a oprážime na oleji. Žemle, vajce a huby pomelieme, pridáme soľ, koreniny, posekaný kôpor, cibuľu a dobre vymieša-

me. Pripravené zemiaky kopcovito naplníme plnkou. Vložíme do ohňovzdornej misy, podlejeme zvyšným tukom, zalejeme šálkou vody a v horúcej rúre upečíme domäkkou. Potom ich zalejeme osolenou smotanou a ešte chvíľu zapečíme. Hotové posypeme nadrobno nasekaným kôprom. Servírujeme so zeleninovým šalátom.

OVOCNÝ DEZERT. Rozpočet: 8 čerstvých menších hrušiek, 1 vanilkový pudinkový prášok, 2 polievkové lyžice práškového cukru, 5 dl mlieka, 200 g ríbezľie alebo ríbezľového džemu, 100 g strúhannej čokolády. Čerstvé hrušky olúpeme, rozkrojíme na polovičky, vykrojíme jadrovník a poukladáme do misiek. Do každej jamky hrušiek dám ríbezľ alebo ríbezľový džem a zalejeme horúcim vanilkovým pudinkom, ktorý pripravíme presne podľa návodu na obale. Po vychladnutí posypeme po povrchu nastrúhanou čokoládou.

PARADAJKY S VAJCAMI A SYROM. Rozpočet: 1 kg paradajok, 100 g masla, 150 g cibule, 150 g ovčieho syra, 1 dl mlieka, 20 g hladkej mýky, 3 vajcia, pečenková vňať, soľ.

Cibuľu pokrájanú nadrobno udusíme na polovici masla spolu s 2-3 paradajkami pokrájanými nadrobno. Pridáme ostatné pokrájané paradajky a hladkú mýku. Zmes premiešame a zložíme do misy z jenského skla vymastenej maslom spolu s nadrobobým syrom a vajca-

mi rozhrobarkovanými v kyslom mlieku. Podľa chuti osolíme a zapečíme vo vopred vyhriatej rúre. Nakoniec pridáme zvyšok masla a po povrchu posypeme nadrobno nasekanou petrželenovou vňaťou.

ŠALÁT

SALÁT Z ČERVENEJ KAPUSTY. Rozpočet: 500 g červenej kapusty, 2-3 jablká, 1 väčšia cibuľa, soľ, cukor, citrón alebo oct, 3-4 lyžice kvalitného oleja, 1 natvrdo uvarené vajce.

Kapustu natenko nakrájame, pridáme 1/2 šálky vody s 2-3 lyžicami citróna alebo lyžičkou octu a prikryté uvaríme do polomäkkou. Potom necháme v nádobe vychladnúť. Pridáme najemno nakrájanú cibuľu, nastrúhané jablká a olej. Zmiešame, osolíme a ak treba, ešte prichutíme. Po povrchu ozdobíme posekaním bielkom a prelišovaným žltkom.

MEXICKÝ SALÁT. Rozpočet: 4 zelené papriky, 4 velká rajčata, púl cibule, 40 g uzené slaniny, 1 lyžice octa, 1 lyžice vody, 1 lyžica cukru, soľ.

Cibuli nakrájame nadrobno, očistíme a vydlabané papriky na tenké nudličky, rajčata na kolečka, osolíme a promicháme. Slaninu nakrájeme na drobné kostičky rozprústíme na páni, zalieme octom s vodou a horkou lijememe na salát. Přisladíme a znova promicháme.

MÍCHANÝ HLÁVKOVÝ SALÁT. Rozpočet: 1 salát, 4 rajčata,

ta, 2 okurky nakládačky, stroužek česneku, lžíce oleja, oct, sůl.

K česneku roztrženému se solí přidáváme po kapkách olej, zredíme octem a touto směsí pokápneme oloupanou a nakrouhanou okurku. Přidáme rozebraný a opraný hlávkový salát, na osminky nakrájená rajčata a promicháme.

MLADÝM HOSPODÝNKÁM

KÁVA. Mletou kávu uchováváme výdi ve sklenici s zabroušenou zátkou, aby nevyčichla. Uchováváme ji pokud možno oddeleně od jiných potravin, protože snadno přejímá jejich pachy.

Kávu filtrovanou připravujeme v kávovaru, který má ve vrchní nádobce filtrační vložku. Na ni vsypeme odměrenou dávku mleté kávy a necháme vzkypět. Stáhneme z ohně, necháme ustát a přecedíme hustým sítkem do šálky.

Kávu mokka vaříme v konvici, do které odměříme šálkem vodu. Když se voda začne vařit, vsypeme odměrenou dávku mleté kávy a necháme vzkypět. Stáhneme z ohně, necháme ustát a přecedíme hustým sítkem do šálky.

Kávu spařovanou připravíme tak, že umletou kávu přelejeme vařící vodou. Do nahráteného šálku dámme jemně umletou kávu, zalieme ji nejdříve částí vařící vody a za několik vteřin další vodu. Káva pak neplave na povrchu.

Vodu na kávu můžeme zlepšit zrnkem soli.

HVIEZDY O NÁS

LEV
23.VII.-23.VIII.

V práci sa konečne dočkaš výsledkov dlhodobého úsilia a vytvralej práce. Tvoje nervy potrebujú už trochu kľudu a uvoľnenia, skrátku dovolenku. Ak sa pre ňu rozhodneš teraz, čaka ľa neolakávané dobrodružstvo a stretnutie so zaujímavými ľuďmi. Skrátku nebudeš sa nudí.

PANNA
24.VIII.-23.IX.

Počas rozhovorov s úradmi nečaká ťa šťastie. Ani v práci, ani doma si veľa kľudu a spokojnosti tiež neužiješ — neistota o zajtrajšok bude mať často za následok spory a konflikty. A tvoja rozladenosť vyvolaná nemilou situáciou rozhodne neprípeje k optimistickejšiemu pohľadu na svet.

VÁHY
24.IX.-23.X.

Citíš sa trochu unavený, ale práve teraz si nemôžeš dovoliť voľné dni ani kratšiu dovolenkú. Finančná situácia podniku nie je ružova, hrozí redukcia zamestnanosti a ako vieme, nepritomní nikdy nemajú pravdu. Mu-

síš to ešte trochu vydržať, až sa situácia vyrieší, potom budeš mať voľného času až príliš veľa alebo si konečne budeš môcť vziať dovolenku.

ŠKORPIÓN
24.X.-22.XI.

Sama smola, nič nevychádzia tak, ako by si si prial. Ale aj také dni patria k životu. O to prijemnejšie sa ti budú zdať počujné dni, ktoré predsa kedysi prdu. Snaž sa ušetriť partnerovi starosti, iste aj on cíti tvoje napätie a nie je mu to ľahostajné. Zver sa mu so svojimi problémami, možno že spoločne nájdete riešenie.

STRELEC
23.XI.-21.XII.

Máš plnú hlavu hlúpostí a tvoja roztržitosť vede ku komplikáciám. Strata kľúčov od bytu je to najmenšie, čo ťa môže postihnuť. Daj si pozor na peňaženku a rôzne dôležité papiere. Môžeš hovoriť o ťasti, ak celkom nestratíš hlavu, aj keď to môže byť strata v celkom prijemných okolnostiach.

KOZOROŽEC
22.XII.-20.I.

Nedaj sa prekvapíť nepríjemnou správou, ktorú ti škodarodne oznamia tvoji spolupracovníci. Tvar sa, ako by si o

všetkom dávno vedel a nepokládal to za problém. Aj keď sa ti možno nepodarí vyhnúť komplikáciám, aspoň iným pokaziš rádosť z cudzích nepríjemností.

VODNÁR
21.I.-18.II.

V práci sa všetko darí, aj finančná situácia nie je zlá. Odkaň sa teda berá domáce problémy a napätie? Hádka nasleduje za hádkou a nie je to nič prijemné. Ani na cestách vám nebude tak prijemne, ako obvykle. Nesmiete byť tvrdohlaví — situácia si vyžaduje ústupky oboch strán.

RYBY
19.II.-20.III.

Doteraz si nemal vo zvyku šetriť každý groš, ale začni si dávať pozor na peniaze. Väčšie výdavky plánuj dopredu a s rozvahou, rozmysli si každý nákup a okrem toho daj si pozor na peňaženku alebo kabelku — hrozia ti totiž nielen značné výdavky, ale aj strata alebo kradež.

BARAN
21.III.-20.IV.

Spoločenský život sa prelínava s profesionálnymi problémami, na súkromnej pôde sa často pracovné otázky ľahšie vyriešia. Keď sa zdržíte s priateľmi na pohárik, bude to pre vás prijemné

osvieženie a zároveň môžete získať inšpiráciu v podnikaní. A doma vám to prejde!

BÝK
21.IV.-20.V.

Všetko sa hladko rozvíja a zdá sa vám, že sa vám nič nepríjme nemôže stať a že každý spor vyhráte. Je to sice prijemný život, ale pozor! Nerobe žiadne dôležité rozhodenia, odložte ich na neskôr, vyhýbajte sa súdom a rozporom.

BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Máte pred sebou skvelý mesiac. Všetko sa vám bude dať v podnikaní, práci, zábave a lásku, skrátku môžete užívať všetky slasti. Ovšem, všetko s mierou. Tento šťastný čas sa raz skončí a potom sa vám každá nepríjemná maličkosť bude zdať priamo na nevydržanie.

RAK
22.VI.-22.VII.

Teraz potrebujete trochu zdravej priebojnosití, rizika a snád aj držnosť. Nedajte sa nikomu, odplácajte každému takou istou mincou, ale držte sa osvedčených a spoľahlivých priateľov. Budete mať šťastie v hre — kúpte si los alebo hrajte totolotek.

NÁŠ TEST

Umíš se měnit?

Chceš-li se dozvědět, jak se umíš měnit a přizpůsobit a jaký je tvůj vztah k lidské proměnlivosti, odpověz na naše otázky.

1. Myslím, že v charakteru hraje největší roli dědičnost.
2. Umím se usmívat a udržet klid, i když se ve mně všechno bouří a jsem plný vztek a rozčilení.
3. Myslím, že se lidem nemá ukazovat všechno, co se k nim cití.
4. Moje tvář má různé podoby a odstíny.
5. Myslím, že mne můj život příliš nezměnil.
6. Dovedu změnit vlastní mínění nejen díky přesvědčivým argumentům, ale i kvůli svatému pokoji.
7. Často bývají situace, v nichž se toužím chovat docela jinak, než to dělám.
8. Dovedu regulovat vlastní nekompromisnost a ustupování.
9. Myslím, že proměnlivost je vlastností žen.
10. Často mi lidé vytýkají, že nemám vlastní názor.
11. Neumím se podřídit, ve společnosti spíše dominuji.
12. Dovedu se dostat z každé situace smírně, aniž bych se někoho dotkl.
13. Podle mého názoru existují věci, které se lidem mají předkládat hotově, bez diskusi o jejich smyslu a cíli.
14. Ani blízké osoby se nedomyšlejí, jaké změny se ve mně odehrály v posledních letech.
15. Nemám rád lidi nerozhodné a plné pochybností.

Připočti si 10 bodů za každou odpověď „ano“ na sudé otázky a za odpověď „ne“ na liché otázky. Za odpověď „nevím“ připočti 5 bodů.

SNÁŘ

vám o:

Bráne — brzký šťastný sňatek; zavřené — tvůj návrh bude odmítut; otevřené — šťastně zakončíš svoji životní pouť; násilím otevřené — vynutíš si úspěch.

Bramborách: kopati je — máš nevděčnou práci; jísti je — budes churav; vařiti je — obdržíš nevitou návštěvu; velkých — dobrý příjem; malých — nedostatek.

Bránach na vláčení — tvé poměry se uspořádají; pracovati s nimi — budeš mít porádek ve svých záležitostech.

Brodu — budeš přepaden; přepraviti se přes něj — dojdeš k oblibenému cíli.

Broucích — tvá skromnost ti získá oblibu.

Broučení nože — příliš ostrá řeč ti uškodí.

Brnění — velká čest; rozbítém — někdo si tě chce podmanit.

Broskvích: jísti je — setkání s milou osobou; na stromě — upadněs v pokušení; darovaných — budeš dobré přijat v nové společnosti.

Bruslích: jezditi na nich — šťastné výsledky; jiné na nich viděti — krize v obchodech.

Brusíři — budeš konati krátkou cestu.

Brusinkách: — trhati je — obdržíš pozvání na venkov; jísti je — příjemné hodiny.

V KLANE KENNEDYOVCOV sa opäť chystá svadba! Ted, brat Johna F. a Roberta Kennedyovcov, ktorí — ako vieme — obaja tragickej zahynuli pri atentátoch, sa rozhodol znova oženiť. Už roky je rozvedený, ale mal stálu priateľku, ktorú prednedávnom nechal. Ted Kennedy má 60 rokov. Jeho vyvolenou je 38-ročná Victoria Reggieová rozvedená s dvomi deimi. Povolením je advokatka. Pochádza z veľmi dobrej rodiny, jej otec bol súdom v štátu Luiziana, brat je známym finančníkom.

„Lúbim Vicky, teším sa na nás spoločný život“ — verejne vylásil Ted Keanedy. Paní Reggieová hovorí: „Ted je dobrý, mûdry, jemný, plný osobného kúzla“, ale medzi týmito kladmi svojho budúceho manžela neuvedla vernosť. O Tedovi je totiž známe že je „pes na ženy“. Dovrí im všade! A je mu jedno, či je to dáma zo spoločnosti alebo pokojská.

Tento nadmerný záujem o ženu stalo najmladšieho z Kennedyovcov veľmi veľa. Stratil šancu na veľkú politickú kariéru a snáď ho to dokonca aj pripravilo o prezidentské kreslo. Pred niekoľkymi rokmi sa veľa hovorilo o tragickej smrti Tedovej sekretárky, s ktorou strávil večer, počas ktorej sa vša a pilo. Na spiaťnej ceste sa auto zrútilo do vody. Kennedy sa zachránil, dievča sa utopilo.

Vicky Reggieová napriek tomu verí, že pri nej sa Kennedy zmeneň. Len aby sa pekná a mûdra advokátku nemýlila... Na snímke: Ted Kennedy.

* * *

ČIERNA AFRODITA — píše sa o nej veľmi často. Iman Abbulmajidová sa objavila v USA pred 13 rokmi. Jej „objaviteľom“ bol istý fotograf, ktorý tvrdil, že túto černošskú krásku stretol kdesi v buši. Bol to samozrejme reklamný trik. Vysvetlo, že „jednoduché černošské

dievča“ je dcérka kenského diplomata a lekárky. Iman študovala na univerzite v Nairobi, hovorí piatimi jazykmi. Dnes má 36 rokov a hoci čas sa nedá zastaviť, je stále hviezdom medzi modelkami. Prednedávnom zahrala svojú prvé úlohu vo filme Star Trek VI, ktorú kritici uznali za vydarený start vo filmovej kariére.

Ešte väčšiu senzíciu vytvorili zásnuby Iman so slavným spevákom a hercom, Davidom Bowiem. 45-ročný, zlatovlasý Bowie je stále príťalivý — a hlavne bohatý. Jeho obrovský majetok odhadujú na 100 miliónov dolárov! Mal bûrlivý život: narodil sa na chudobnom, robotníckom predmeti Londyna. Kým sa stal slávny, pracoval v rôznych povolaniach. Ako sa v showbusinesse často stáva, aj on prešiel — naťastie krátkym — obdobím narkománie. Stal sa hrdinom rôznych škandálov, rovádzal sa a prisahal, že sa už nikdy neožení. Ale Iman si získaala jeho srdce a — ako obaja vyhlásili — zanedhlo sa zoberú. Ich sobáš sa bude konáť v exotickej scénérii na Bowiego majetku na ostrove Moustique patriacom ku Karibským ostrovom. Na snímke: David Bowie a Iman.

* * *

PALOMA. Má slávne priezvisko Picassoová. Narodila sa v roku 1946 ako dcéra genialného

španielského maliara Paula Picassa a francúzskej maliarky Francoise Gilotovej. Po oboch rodičoch zdedia výtvarné nadanie, hoci nie je maliarkou ani nôu nikdy nechcela byť.

Napriek tomu stala sa slávnou návrhárkou, ktorej priezvisko je známe na celom svete. Začala navrhovať šperky. Od roku 1980 navrhuje krásne a cenné šperky pre slávnu zlatníčku firmu Tiffany.

V posledných desiatich rokoch značne rozšírila svoju pôsobnosť. V jej obchode na parížskej Rue de Paix možno kúpiť opasky, hodyábne šály a iné doplnky pre elegantné ženy. Sú originálne a prirodzené veľmi drahé. Napríklad rukavičky so zlatými gombíkmi, ktoré navrhla Paloma, stoja v prepočte na doláre — 250 buď 300 dolárov. Paloma navrhuje dokonca kachličky do kuchyň a kúpeľní, servisy, príbor, predávané v najlepších a najdrahších obchodoch, ba navrhla i niekoľko kolekcií slnečných okuliarov.

Veľmi elegantní a samozrejme bohatí páni si môžu kúpiť parfém Minotaur vo fláštičkách z mliečneho skla, vyrobených podľa návrhu Palomy Picassoovej. Fláštička má tvar mytickejho minotaurov: polobýka a poločloveka.

Ideálom peknej Palomy, pohybujúcej sa v najlepšej spoločnosti, je stále jej nežijúci otec, Pablo Picasso. Jej manželom je Argentínčan Rafael Lopez Sanchez, ktorý je pre ňu veľkou oporou vo veľkom a zložitom podnikaní. Veď ročné obraty tejto skvejnej návrhárky dosahujú 250 miliónov dolárov. Na snímke: Paloma Picassoová.

* * *

TI PRAVÍ MUŽI. Praví muži sú vymírajúci rasou — tvrdí jedna americká novinárka, ktorá

prozkoumala minční žen o pánech, i o tých slavných. Mezi mladými ľudmi je stále méně pravých mužov. Dnešnému pravému muži je 40—50 rokov, je státečný, odvážný, nôdny trochu bezohľadný, inteligentný a plný života. A zároveň je trochu melancholický, citlivý. Ženy nemohou pravým mužom odolať, ale oni se svými úspěchy nechubí.

Kteří ze slavných filmových herců si zasluhují jméno pravého muže?

Nejmladší z nich je Richard Gere (Pretty Woman). Chtěl být hudebníkem, ale vyhodili ho ze školy. Chlapci se mu posmívali, dívčata za ním běhala. Jeho složitý vnitřní život ho na určitou dobu přivedl k buddhismu. Své místo našel nakonec ve filmu.

Pravým mužem, i když podobným spíše dáblu, je podle Američanek 54-letý Jack Nicholson, neobyčejně nadaný herec.

K pravým mužům v „mékém“ vydání patří 47-letý Michael Douglas. 15 let ženatý, má čtrnáctiletého syna. Ženy ho zbožňují, ale on je nejraději doma, před televizorem se sklenicí piva.

„Mírným“ pravým mužem je 54-letý modrooký Robert Redford. Jeho hobby je ekologie, Napsal knihu „Zachraňme Zemi“. Má velkou farmu. Přiznává se, že by chtěl být Johnem F. Kennedyem ve filmu, a možná i doopravdy v Bílém domě. Na snímku: Richard Gere.

* * *

KAREL GOTTA, dvaapadesaťročný český zpěvák, je stále ještě volným mládencem. Na bálu v opeře (byla to největší společenská událost pražského karnevalu) ani na chvíli neopouštěl půvabnou Ivanu Trumpovou, nedávno rozvedenou ženu amerického multimilionáře, rovněž původem Českou. Již se začalo mluvit o románu Karla s Ivanou, ale detektivové, které vynajal bývalý manžel krásné České Donald Trump a kteří sledují každý její krok, tvrdí, že prý je to jen přátelství...

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13. FAX,
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHOW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS: 31-150 Kraków, ul. Św. Filipa 7, tel. 34-11-27.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI. WYDAWCIA: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstępu Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Spernoga (redaktor naczelny), Jozef Pivočovský, Eva Matišová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojowska (tłumaczki).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogačíková, Jozef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lýdia Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmuje redakcja Život w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia 30 listopada na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20 czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: 1 numer 2000 zł, kwartalnie — 6000 zł, rocznie — 24 000 zł.

Prenumeratę ze zleciennem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Život w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wyżej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 104.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zatrzyma sobie prawo do skrótu.

Numer oddano do składu 3.06.1992 r., podpisano do druku 10.07.1992 r.